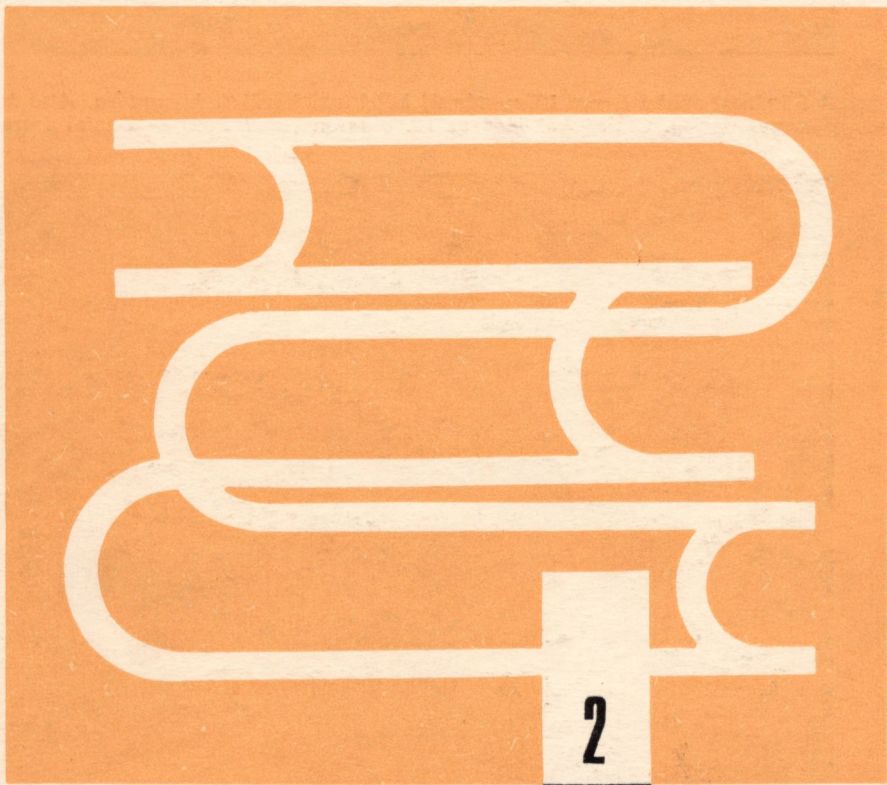

P 400(2)

KÖNYVTÁROS

Ly

2

1976

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új kőbányai kerületi könyvtára. Alsó képünkön: a gyermekrészleg. Cikkünket lásd az 59. oldalon (MTI Fotó — Benkő Imre felvételei)

TARTALOM

GERŐ GYULA: Léptékváltás Budapesten is	59
A könyvtárosegyesület tisztújító küldöttközgyűlése	62
VÉRTESY MIKLÓS: Beszélgetés Mezey Lászlóval a kódextöredékek kutatásáról	67
BALÁZSNÉ VEREDY KATALIN: A közigazgatási dokumentáció és az Országgyűlési Könyvtár	70
DÁN KRISZTINA: Tolna megye könyvtári helyzete (<i>A minisztérium vizsgálataiból</i>)	73
Akadémiai jutalmak könyvtárügyi tanulmányokért	79
ARATÓ ANTAL — KAMARÁS ISTVÁN: Olvasmánykínálat és ízlésformálás (<i>A lapokban olvastuk</i>)	80
Magyar kiállítás Berlinben (<i>pt</i>)	83
VADÁSZ FERENCNÉ: Új típusú könyvtári segéderő: a közgyűjteményi kezelő	84
Jutalmak a jubileumi olvasási program sikeres teljesítéséért	86
Felszabadulási emlékkönyvtárak Baranyában (<i>Fegő Lajos</i>)	87
Könyvtáratatás a vizek városában	88
BARCZA JÓZSEF: Az első könyvtári törvények Sárospatakon (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	89
MÁTÉFI ÁGNES: Turistaként a Bibliothèque Nationale-ban	90
Felszabadulási könyvtári hét az ajkai járásban (<i>Halász Béla</i>)	93
SIMAY NCRBERT: Nagyközségi könyvtár a művelődési élet központjában ...	94
SARLÓS VERONIKA: Szolgáltatás, amelyet alig vesznek igénybe	96
A könyvtárak életéből (<i>Orosz Attiláné</i>)	97
Hírek	98

TAJÉKOZTATÓ

Beszélgetés FENÁKEL JUDITTAL (<i>Bozóky Éva</i>)	99
DR. GONDA IRÉN: A könyv, mint a baromfitenyésztés munkaeszköze	101
Olvastuk	103
Grafikák, festmények az olvasómozgalomért (<i>Arató Antal</i>)	104
CSOMOR TIBOR: Környezetünk védelmében	105
„Emlékezzünk Móricz Zsigmondra” (<i>B. É.</i>)	108
Szinnyei dombormű Komáromban (<i>Koger Tamás</i>)	109

KÖNYVEKRŐL

Sorsdöntő történelmi napok (<i>Bozóky Éva</i>)	110
„Már tudok olvasni...” (<i>Csulák Mihály</i>)	111

KEZIKÖNYVTÁR

PAIS ISTVÁN: Ember és vallás (<i>Dr. Poór József</i>)	113
Könyvek a 150 éves Magyar Tudományos Akadémiáról (<i>Vértesy Miklós</i>)	115

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

KISFALUDI SÁNDOR—NAGYSZENTPÉTERI GÉZA: Könyvtárhasználati ismeretek (<i>Kovács Mária</i>)	116
--	-----

BIBLIOGRÁFIÁK

A Petőfi Irodalmi Múzeum négy új bibliográfiai füzeté (*Fogarassy Miklós*) ... 117
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 119

A borító hátlapján M. Makkal Piroška metszete

Из содержания

Гюла Герб: Изменение масштаба библиотечного строительства и в Будапеште (59);

Деятельность Общества венгерских библиотекарей в 1975-ом году (62);

Миклош Вертеши: Вновь вскрытые фрагменты кодексов (67);

Каталин Б. Вереди: Роль Библиотеки парламента в формировании системы управленческой документации и информации (70);

Антал Арато—Иштван Камараш: Предложение материала чтения и формирование вкуса (80);

Выставка по венгерскому библиотечному делу в Берлине (83);

Йозеф Барна: Первые венгерские библиотечные законы (1635) (89);

Тибор Чомор: Роль библиотек в охране среды (105).

From the contents

Gyula Gerb: A change of spaces in building libraries — also in Budapest (59);

Activities of the Hungarian Library Association in 1975 (62);

Miklós Vértessy: Recently discovered codex fragments (67);

Katalin B. Veredy: Role of the Parliament Library in the organization of a documentation and information system in the field of public administration (70);

Antal Arató—István Kamarás: Supply of reading material and the possibilities of shaping readers' tastes (80);

Exhibition on Hungarian libraries in Berlin (83);

József Barcza: The first Hungarian library laws in 1635 (89);

Tibor Csomor: Libraries role in the defence of environment (105).

Aus dem Inhalt

Gyula Gerb: Vorschritt des Bibliotheksbaus auch in Budapest (53);

Die Tätigkeit der Ungarischen Bibliothekarsvereine in 1975 (62);

Miklós Vértessy: Neulich entdeckte Kodexfragmente (67);

Katalin B. Veredy: Die Parlamentsbibliothek um die Organisation der verwaltungswissenschaftlichen Dokumentation und Information (70);

Antal Arató—István Kamarás: Lektürangebot und Geschmacksformung (80);

Ausstellung in Berlin über das ungarische Bibliothekswesen (83);

József Barcza: Die ersten ungarischen Bibliotheksgesetze (1635) (89);

Tibor Csomor: Die Rolle der Bibliotheken im Umweltschutz (105).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Balászné Veredy Katalin*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettese; *Barcza József* tudományos kutató, Debrecen; *Bozókya Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezető-helyettese; *Csulák Mihály*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkatársa; *Dán Krisztina*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Fegő Lajos*, a Pécsi Megyei Könyvtár munkatársa; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Gerő Gyula*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *dr. Gonda Irén*, a Baromfitenyésztés szerkesztője; *Halász Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Kamarás István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Koger Tamás*, a Tatabányai Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Kovács Mária*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola adjunktusa; *Mátéfi Ágnes*, a Szegedi Orvostudományi Egyetem könyvtárának munkatársa; *dr. Poór József* tanszékvezető egyetemi tanár, Debrecen; *Sarlós Veronika*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Vadász Ferencné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Vértessy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Felélős szerkesztő: **Páldy Róbert**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat

1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.

Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felélős kiadó: **Siklósi Norbert**

75.4481 Egyetemi Nyomda, Budapest

Felélős vezető: **Janka Gyula** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámmra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H-1389 Budapest, Postafőkö 149.

Léptékváltás Budapesten is

Az elmúlt évben az új kőbányai városközpontba jellegzetes körkupolás épület került: a Pataky István művelődési központ székháza. E városképi jelentőségű épület könyvtárügyi szempontból is fontos, mivel a benne 1975. december 17-én felavatott Szabó Ervin kerületi könyvtár a főváros első elfogadható nagyságú tanácsi közművelődési könyvtára. Megépítésével régi adósságát törlesztette Budapest: miközben ugyanis 1960 óta az ország minden részében épültek olyan könyvtárak, amelyeket büszkén mutathattunk meg hazai és külföldi szakembereknek egyaránt, a fővárosba érkező érdeklődő könyvtárosokat — nagy ívben elkerülve a Szabó Ervin hálózat könyvtárait — többnyire egyenest a közelebbi-távolabbi vidékekre kalauzolták a szíves és szívélyes vendéglátók. Teljesen érthetően, hiszen a hálózat legnagyobb egysége, a József Attila telepi könyvtár is a maga 600 négyzetméteres alapterületével csupán akkora, amekkora ma már vidéken a városrészi könyvtárak között is található (például a Miskolc-diósgyőri Petőfi-emlékkönyvtár).

A kőbányai új könyvtár a József Attila lakótelepinél két és félszer nagyobb, 1500 m² alapterületű; elődjénél, a 12. sz. kerületi könyvtár régi otthonánál meg csaknem nyolcszor tágasabb. Ennek a kedvező változásnak nemcsak az a következménye, hogy a korábban szűkös helyiségviszonyok szorításában vergődő intézmény tevékenységének megszűnnek a kényszerű mennyiségi korlátai, s a hagyományos működési ágak több levegőhöz jutnak, hanem a léptékváltás, amely a fővárosban először itt következett be, feltétlenül ki fog hatni az intézmény munkáján kívül az egész Szabó Ervin hálózat fejlesztésére is. Erre az állításunkra a könyvtár itt következő bemutatásának keretében próbálunk majd bizonyítékokat felhozni.

Aki a művelődési központ épületébe lép, a nagy előcsarnokban balra haladva külön szárnyban találja a könyvtárt. A tervezőnek, Tóth Dezsőnek nem ez az első könyvtárépülete, mert az Esztergomi Városi Könyvtár és a Tatai Városi Könyvtár (amely szintén művelődési központban működik) megalkotása ugyancsak az ő nevéhez fűződik. Ennek ellenére nemcsak a saját „kútfejből” dolgozott, hanem kezdettől fogva támaszkodott a könyvtárügyi szakemberek véleményére is. Az eredmény a szak-szerű, a könyvtári funkcióknak megfelelő térkialakítás lett.

Az olvasó a könyvtárban először az impozáns fogadótérbe (klubövezetbe) jut, amelynek egyik oldalán az előadóterem található, másik oldalán a gyermekrészleg (190 m², s van benne egy kis meseszoba is), mögötte a felnőttek könyvkiválasztó-kölcsönző övezete (432 m²), e mellett pedig a raktár és a feldolgozó helyezkedik el. Nagyon fontosnak tartjuk a házzal közös használatra szánt, kamaraterem jellegű előadótermet, valamint a művelődési házzal való többfajta összeköttetési lehetőség megteremtését, továbbá azt, hogy egy szolgálati folyosó a szabadba nyílik. Ezeknek az összekötő-elválasztó részeknek a rugalmas kezelése a könyvtárhasználatban is több lehetőséget, alkalmi változatot teremthet. Azt pedig szinte már természetesnek veszi a könyvtáros-szakember, hogy ha a felnőttek és gyermekek könyvkiválasztó-kölcsönző övezetei egy szintre kerülnek, a kölcsönzési nyilvántartás szintén egy helyről történjék: itt valóban nehézség nélkül, ráadásul mutatósan sikerült elhelyezni a két részleg közös kölcsönzőpultját.

A felnőttek mindennapos igényeit kielégítő részleg fölött egy másik szint is található. Erre a széles, mezzanin-szerű galériára könnyed, egykarú lépcső vezet fel. Az olvasó ebben az ülőhelyekkel bőségesen ellátott, 340 m² alapterületű térben találja a csak helyben használható dokumentumokat; a szint másik részén (az alsó, kiszolgáló rész fölött) pedig a zenei részleg, egy szemináriumi szoba és több iroda található.

Figyeljük meg, milyen új elemek jelennek meg az új könyvtárban, amik a régi „12-es könyvtár” egész tevékenységének mennyiségi fejlesztésén kívül a munka szellemét is áthangolhatják: új a változatos, könyvbázisra alapozott rendezvénypolitika megvalósítását lehetővé tevő előadóterem, új a könyvtár munkájához szervesen kapcsolódó, de az időnként a gyerekek saját világába való elkülönülést is megengedő gyermekrészleg, új a zenei gyűjtemény, a szemináriumi szoba, de legfőképpen a galérián kialakított „olvasóterem”, ami az egész könyvtárhasználatot átformálhatja. Eddig ugyanis az egész Szabó Ervin hálózatban a helyben olvasók számára alig akadt

ülőhely, ami miatt e könyvtárakat „kölcsonzési nagyüzemeknek” is szokták nevezni. Az ilyen jellemzésből egyszerre csegett ki a pult előtt idegesen toporgó fővárosi olvasók ezreit óriási áldozattal, nagy fizikai fáradsággal kiszolgáló, többnyire kis létszámú, odaadó könyvtárosgárda iránti tisztelet és a csak a tömeges kölcsonzésre szorított, leszűkített könyvtárhasználat konzerválódása miatti türelmetlen kritika. Immár *a közművelődési könyvtári olvasótermi kultúra kialakításának fővárosi úttörője lehet a kőbányai könyvtár.* Erre a környezet alkalmas (82 ülőhely van az olvasói térben), az első feltételeket pedig a fenntartó gondoskodása már a tervezett méretbeli változások ismeretében megteremtette: az, hogy az állomány 1970-től 1975-ig 47 000-ről 80 000-ra szaporodott, a nyitásra pedig a dolgozók száma 7-ről 30-ra nőtt, a nyitvatartási idő 26 órától 54 órára bővült, s 1976-ban már 350 000 Ft gyarapítási összeg áll a könyvtár rendelkezésére, a könyvtárirányítás egész szellemének áthangolódását bizonyítja.

A magasabbrendű könyvtárhasználat elterjedése — és szokássá alakítása egy állandóan bővülő körben — azonban csak akkor várható, ha a *könyvtári nyitvatartás is kedvező a lehetséges igénybe vevőknek.* Az új könyvtár — nagyon helyesen — „egy tömbben” tart nyitva (általában a felnőtteknek és a gyerekeknek egyaránt 10-től 19 óráig), kérdés azonban, hogy a 19 órai zárás alkalmas-e az olvasótermi használat fejlesztésére? A munkából — esetleg a város távoli pontjairól — hazatérő kőbányaiak, vagy a helyben használható állomány iránt érdeklődő más fővárosiak a munkaidejük lejártá után jószerivel csak egy, másfél óra hosszát vehetnék igénybe a könyvtárt; emiatt kétséges, hogy egyáltalán felkeresik-e. A könyvtárvatáson jelenlevő könyvtáros szakemberek véleménye szerint ki kellene terjeszteni az olvasótermi rész nyitvatartását este fél nyolc—nyolc óráig, s *függetlenül a kölcsonzési szolgálat hét órai zárási idejétől.* Bár a könyvtár alaprajzi elrendezése miatt az olvasótermi rész külön nem közelíthető meg — szerintük —, egy-egy ember ügyelet formájában elláthatná az olvasótermi szint, illetve a bejárati rész felügyeletét, annál is inkább, mivel a művelődési központ esti forgalma miatt a lapozgató felkeresésére-igénybevételére is számítani lehet.

Az olvasóterem használatának egy másik lehetőségével kapcsolatban hadd eleveintsük fel a most újra időszerűvé vált 1964-es vitát. A Könyvtáros-ban tizenkét éve a „Lesz-e bibliográfiai műhelyünk?” című cikkben szóvá tettük, hogy nincs a fővárosban *igazi bibliográfiai műhely:* a műhely szó „officina” értelmében, tehát olyan jelentésben, hogy a bibliográfusok szolgálatára áll-e olyan prézens, szakrendben felállított gyűjtemény, amely az 1945 utáni sztenderd magyar könyvtermek keresztmetszetét bármely pillanatban hűen tükrözi, és *a könyvek kézbevitelével enged összehasonlítást a művek és kiadások között.* Mivel a nagy könyvtárakban nagyság szerint raktároznak, másrészt a könyvek állandó kölcsonzési forgása miatt még a nagy hagyományú, jól szervezett bibliográfiai apparátussal rendelkező könyvtárak — például a Szabó Ervin Könyvtár — munkatársainak is óriási nehézséget okoz a szükséges könyvek „összegereblyézése”, nemcsak a munka, a válogatás lassul le, de az eredményt is kétségessé teheti az, hogy a bibliográfiákban eluralkodik a rutin, és esetleg cédula szüli a cédulát. A vita végül is két „megajánlással” zárult: A Kiadói Főigazgatóság nevében ígéret hangzott el, hogy ha a műhely — értsd: megfelelő könyvtárhelyiség — meglesz, a Főigazgatóság segíteni fogja kötelempéldányokkal; a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója pedig kilátásba helyezte, hogy az első korszerű FSZEK kerületi könyvtárban — akkor még a kelenföldi lakótelep könyvtára jött számításba — olyan prézens gyűjteményt alakítanak ki, amely a bárhonna jelentkező közművelődési bibliográfiai (bibliográfus) és kutatói érdeklődés kielégítésére képes lesz.

Erre a bibliográfiai-műhely szerepre az új kőbányai könyvtár könnyen alkalmassá tehető. Galériás részén a természettudományi-műszaki részleg (ilyen részlege a régi könyvtárnak is volt) 8500 kötetén kívül máris több ezer társadalomtudományi, nyelv- és irodalomtudományi, művészeti munka, kézikönyv található, a kérdéses szakok folyóirataival együtt. Sőt sztenderd szépirodalmi művek, kötelező olvasmányok, antológiák stb. is. Bizonyosak vagyunk abban, hogy a Pataky István téri könyvtárban könyvtárközi összefogással hamarosan kialakítható lenne olyan prézens gyűjtemény, amelynek jelentősége akár bibliográfiai, akár egyéb kutatási szempontból is átlépné a kerület határait!

A kőbányai könyvtár bemutatása kapcsán — szokásunktól eltérően — nem foglalkoztunk esztétikai kérdésekkel. Azért, mert az esztétikum itt mindenütt magától értetődő természetességgel jelen van: A felhasznált jó anyagokban — például az előadóterem szolid faburkolatában —, az elegáns vászontapéta színében — általában a bútorok és a burkolatok, szövetanyagok színharmóniájában —, a mennyezetet borító lapok egyszerűségében, a lépcső vonalvezetésében és a bútorok elrendezésében, nevezetesen a galéria asztalainak és könyvállványainak telepítésében, melyek a felső szint nyitott részétől a fal felé haladva adnak egy, a könnyedségből a súlyosságba váltó

A gyermekkönyvtár (MTI Fotó — Benkő Imre felvétele)

átmenetet, s közben nem állítanak akadályt az egész teret átfogó pillantás útjába, sőt feledtetik a galéria alacsony voltát is, meg azt, hogy még az itt használt állványokban is a kelleténél több a faanyag. A belsőépítész munkájának színvonala megköveteli, hogy neve ne maradjon említetlenül: a sikeres enteriőr-kialakítás *Czoczek László*t dicséri.

Végül hadd idézzük a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatójának szavait, aki avatobeszédében méltán nevezte a hálózat pirosbetűs ünnepének az átadás napját, és azt a reményét fejezte ki, hogy a főváros új könyvtára „nem marad egyke”, megszületését sok testvére fogja követni. Elmondotta, hogy *a modell, a minta szerepét szánják* a 12. sz. könyvtárnak, amely — ha könyvtárosai felnőnek a megnövekedett feladatokhoz — a régi könyvtár 5000-es olvasótáborával szemben a jövő év végére minden bizonnyal eléri a 7000—7500-as olvasói létszámot.

Révész Ferenc „prognózisát” mi sem tartjuk túlzottnak. Meggyőződésünk ugyanis, hogy az olvasás terjedésének még igen sok a tartaléka, a legnagyobb éppenséggel a hiányzó könyvtárak felépítése, a sok intézményi fehér folt eltüntetése a fővárosban.

Gerő Gyula

A könyvtárosegyesület tisztújító küldöttközgyűlése

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1975. évi tisztújító küldöttközgyűlését december 18-án tartotta a kőbányai Pataky István Művelődési Központban.

A 170 küldött *Csűry István* elnöklete alatt először megválasztotta a jelölő, mandátumvizsgáló és szavazatszedő bizottságot, majd meghallgatta *Kovács Dezső* főtitkári jelentését.

Az egyesület 1973—1975. évi munkája

Negyven éve, hogy lelkes könyvtárosok és levéltárosok megalakították a mai Könyvtárosegyesület jogelődjét, a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületét. Az akkor elhatározott célokat és feladatokat az MKE igyekezett megvalósítani, szerényebb és jelentősebb eredmények fényjelezték a 40 év helyenként nehéz útját. Az egyesület elnöksége határozatot hozott arról, hogy a jubileum tiszteletére a küldöttközgyűlésen a még ma is aktív egyesületi tagoknak, akik résztvettek az alapítás munkájában, emléklapot nyújt át, és mindazok, akik alapító tagok voltak, de ma már nem tagjai az egyesületnek, ugyancsak megkapják az emléklapot. Ez az elhatározás is hozzájárul hagyományaink ápolásához, a 40 év áldozatkész munkájának elismeréséhez. A gazdasági és társadalmi élet fejlődése, a tudományos és technikai forradalom, az oktatás, a közművelődés egyre nagyobb követelményeket állított a hazai könyvtáros társadalom és az egyesület elé. A 70-es évek elején megérett a helyzet az egyesületi munka szélesebb társadalmi alapokra helyezésére, a korábbi célok és feladatok újbóli megfogalmazására és általában az egyesületi élet bővítésére.

Az 1972. évi küldöttközgyűlés hagyta jóvá azt az új programot, amelynek értelmében a Magyar Könyvtárosok Egyesülete aktívabban kívánt részt venni a hazai könyvtár- és tájékoztatásügy társadalmi irányításában, fejlesztési terveinek kidolgozásában és azok megvalósításában, célul tűzte ki a *szakmai képzés és továbbképzés* magasabb szintre emelését, *érdekvédelmi tevékenységének fejlesztésével* pedig hangot kívánt adni a könyvtarostársadalmat érintő gondoknak, és fontos feladatának tekintette a magyar könyvtárügy külföldi kapcsolatainak ápolását és fejlesztését is. E célok megvalósításának szervezeti kereteit az egyesület új alapszabálya adta meg.

Az új, első ízben három évre megválasztott elnökség az említetteknek megfelelően fő feladatának az *egyesületi élet szakmai tartalmának bővítését* és elmélyítését, az ehhez szükséges szervezeti keretek kialakítását és megerősítését tekintette.

Az elnökség a szakmai tevékenység hároméves munkáját úgy ítéli meg, hogy az eredményes volt, fejlődést hozott. Az éves munkatervet a legfontosabb elméleti kérdésekhez és a mindennapi könyvtárosi gyakorlathoz kapcsolódtak és meghatározták mind a központi, mind a szervezeti rendezvények tematikáját.

A központi előadások, rendezvények száma növekedett, tartalmuk és formájuk változatos volt. 1972-ben két, 1973-ban kilenc, 1974-ben tizenegy, 1975-ben kilenc központi rendezvény volt. Ezekben olyan kérdéseket tárgyaltak, amelyek a könyvtárosok nagyobb részét érintik. Hazai és külföldi előadók egyaránt tartottak beszámolókat, előadásokat.

Néhány érdekesebb téma: A könyvtáros továbbképzés helyzete és megoldandó problémái; Az UNESCO tevékenysége, különös tekintettel a könyvtárakra és a dokumentációra; Hazai, nemzetközi és KGST könyvtári szabványok és a szabványosítási munkálatok, tervek; A szakirodalmi ellátottsági vizsgálatok kérdései stb. Külföldiek előadásai: A tároló könyvtárak problémái; A könyvtárközi kölcsönzés és a központi katalógusok; A Brit Nemzeti Bibliográfia stb.

Igen tanulságos volt az *új könyvtári tv. társadalmi vitája*, valamint a társadalomtudományi információs rendszer kialakításával kapcsolatos vitautülés. A tapasztalatcserek sorából kiemelkedik a Szovjet Tudomány és Kultúra Házában mintegy 200 fő részvételével tett könyvtárlátogatás.

Örvedetes, hogy területi szervezeteinknél is sor került a központi előadások egy részének ismétlésére.

Az egyesület részt vett a szocialista magyar könyvtárügy megalapításának 25. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi megemlékezés előkészítésében és lebonyolításában, valamint az egyetemi és főiskolai könyvtárak II. országos konferenciájának megrendezésében, amelynek ajánlásait a tagok rendelkezésére bocsátotta.

A központi előadások látogatottsága változó volt, előfordultak még szervezési hibák, és állandó gondunk a saját helyiség hiánya. E gyengeségek kiküszöbölése a

jövő feladata. Elsősorban a központi előadások keretében kell többet foglalkoznunk a nem kifejezetten szakmai kérdésekkel, itt kell lehetővé tennünk a szélesebb körű kitekintést a politikai, társadalmi kérdésekre, elősegítenünk a könyvtárosok eligazodását olyan területeken, amelyek ismeretét a társadalom a könyvtárosoktól joggal elvárja.

Szervezeteink számának növekedésével, megerősödésével megelénkült a bennük folyó szakmai és szervezeti élet is. Elsősorban a szervezetek jó munkájának eredménye, hogy az egyesület tartalmi, szakmai munkája ma már fontos szerepet játszik a hazai könyvtár- és tájékoztatásügy munkatársainak szakmai képzésében, továbbképzésében, és megfelelő fórumot teremt a különféle kutatómunkához, a vitákhoz, a mindennapi gondok megoldásához.

Szekcióink, területi szervezeteink és bizottságaink rendezvényeinek száma az 1972. évi 22-ről 1975-ben 86-ra nőtt. A pusztán számok önmagukban is fejlődésről, az érdeklődés növekedéséről tanúskodnak, de túl a számokon a rendezvények tartalmi elemzéséből is kitűnik, hogy a szervezetek keretei között sikeresen leginkább megvalósítanunk a szakmai továbbképzéssel, egyes esetekben pedig a képzéssel kapcsolatosan korábban megfogalmazott feladatainkat, és e keretekben tett eleget leginkább az egyesület a működésével szemben támasztott igényeknek.

E beszámolóban nincs mód minden egyes szervezet hároméves munkájáról részletes tájékoztatást adni, ezért tevékenységük néhány jellemző vonását kívánom csak kiragadni.

Területi szervezeteink munkáját általában az *egyenletes fejlődés* jellemzi: ahogy erősödnek a szervezetek, nő a taglétszám és változik az összetétel, úgy nő a rendezvények száma és bővülnek, szélesednek témáik. A területi szervezetek többsége általában évi 3—6 rendezvényt szervezett, amely — figyelembe véve a nehézségeket — elegendő. Bár, mint említettük, bővül a tematika, fel kell hívni a figyelmet arra, hogy e szervezetek közművelődési jellegük következtében elsősorban a közművelődési könyvtárakat érintő előadásokat rendeztek, s ezek más könyvtártípusok munkatársai számára nem voltak eléggé vonzóak.

A jövőben a területi szervezeteknek *szélesebb tematikai körben* kell tervezniük előadásait, ez szélesebb körű érdeklődést, a szervezeti élet erősödését eredményezi.

Követendő példának tartjuk a Hajdú-Bihar megyei szervezet munkáját, elsősorban azt, hogy lehetőséget teremt a *különféle könyvtártípusok képviselőinek* megbeszéléseire, segíti a könyvtárak közötti együttműködés kialakulását, megerősödését. Ennek érdekében a szervezet az évi 7—9 rendezvény programját úgy alakította ki, hogy azok egy része a megye minden hálózatának, könyvtártípusának munkatársait érdekelje.

Hasznos és követendő kezdeményezése a Hajdú-Bihar megyei szervezetnek az is, hogy a vezetőségi ülésekre esetenként meghívja más megyei szervezetek képviselőit is.

Szabolcs-Szatmár megyei szervezetünk is megerősödött. Számos érdekes rendezvény mellett lehetőséget adott tanulmányúti beszámoló megvitatására, megvitatására. A szervezet kiadványaként jelenik meg a megyei könyvtári híradó is.

Külön kell szólni a Vas megyei szervezet és a Szombathelyi Tanárképző Főiskola közös kezdeményéről, amelynek eredményeként a szervezet keretében létrejött a *főiskola könyvtárszakos hallgatóinak egyesületi csoportja*. Ez lehetővé teszi, hogy a hallgatók tanulmányaik alatt közelebbről megismerkedjenek leendő kollégáikkal és a könyvtárosi munka gyakorlati kérdéseivel.

Igen jó a Somogy, Komárom, és Fejér megyei szervezetek munkája is. Sajnálattal kell azonban megállapítanunk, hogy néhány területi szervezet munkájában visszaesés következett be, így például nem kielégítő a korábban igen jól dolgozó Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezet munkája, és a Zala megyei szervezet tevékenysége is alábbhagyott a kezdeti lendület után.

Elnökségünk úgy véli, hogy a területi szervezetek további fejlődéséhez megteremtettük az alapokat, a kezdeti lépéseket megtettük, és a már jól működő szervezetek tapasztalatainak felhasználásával a még gyengébb, illetve az utóbbi időben alakult új szervezetek tevékenysége is megfelelő szintre emelhető.

A területi szervezetek mellett négy szekcióban a tagság mintegy 50%-a tömörül. Szakmai tevékenységük, szervezeti életük az egyesület egész életére is jótékony hatást gyakorol.

A legfiatalabb, a mintegy 80 tagot számláló *gyermekkönyvtárosi szekció* 1974-ben alakult. Az alakulást követően kidolgozott program a gyermekkönyvtárak, a gyermekkönyvtárosok jelenlegi helyzetének elemzését, a fejlődés útjainak felvázolását, az olvasókkal való foglalkozás kérdéseinek megvitatását tűzte ki célul. Az előadások, az ezekhez kapcsolódó bemutató foglalkozások egyaránt sikeresek voltak.

Az elnökség a szekció munkáját biztatonak tartja, s úgy véli, hogy a fennálló nehézségek, a területi széttagoltság ellenére a gyermekkönyvtárosok szekciója a fiatalokkal foglalkozó könyvtárosok hasznos fórumává vált.

Az ifjúsági könyvtárosok szekciója fő feladatának a különböző könyvtártípusokban az ifjúsággal foglalkozó munkatársak tevékenységének támogatását, munkájuk összehangolását tekintette. Évente 2—3 alkalommal került sor együttes ülésre, ezeken általában a tagság mintegy 50%-a vett részt.

Helyes és jó kezdeménynek tartjuk, hogy a szekció a gyermekkönyvtárosok szekciója mellett kiépítette kapcsolatait a Magyar Írók Szövetségének ifjúsági szakosztályával és a Magyar Pedagógiai Társasággal is.

Legnagyobb szekciónk, a *műszaki könyvtáros szekció* taglétszáma 1975 végére meghaladta a 400 főt. A szekció éves programjai széles tematikai skálát öleltek fel, rendszerességük, szervezettségük például szolgálhat más szervezetek számára is. 1973 és 1975 között a szekció 40 előadást, vitaülést, tanfolyamot, nemzetközi találkozót, illetve klubestet szervezett.

Rendezvényei a következő témák köré csoportosultak:

A különböző (általában nem hagyományos) dokumentumok beszerzése, feldolgozása, tárolása, szolgáltatása, a tájékoztatásban való szerepe stb., tehát az adott dokumentumtípus komplex könyvtári és tájékoztatási vizsgálata; A könyvtári és tájékoztatási munkák gépesítése; Az információkereső nyelvek, az osztályozás és indexelés problémái (ez a rendezvénysorozat adta a lökést az MKE osztályozási-indexelési bizottságának megalakításához); A könyvtárak és a könyvtárakat ellátó különféle szervek (könyvkereskedelem, könyvtárépítés és berendezés) kapcsolatai: A könyvtárosok, különösen a szakkönyvtárosok helyzete (képzés, pályakép, erkölcsi és anyagi megbecsülés stb.); A szakkönyvtárú^{ov} és a tájékoztatás nemzetközi fejlődése, nemzetközi szervei.

A szekció ajánlásokat fogadott el, amelyek könyvtár- és tájékoztatáspolitikai kérdéseket érintettek, mint például a szakkönyvtárosok képzése, a vidéki szakemberek szakirodalmi ellátása, a munkásolvasók szakirodalom ellátása, a hazai teaurusz-munkálatok elősegítése. Az ajánlásokat az egyesület elnöksége továbbította az illetékesekhez.

A szekció az előadások mellett a tagság továbbképzése érdekében *tanfolyamokat* is szervezett. Ezek keretében nyelvtanulási lehetőséget teremtett; saját hatáskörében 1974—1975-ben lovaskártyás tanfolyamot bonyolított le és előkészítette az 1976 elejére tervezett teaurusz-készítési tanfolyamot az osztályozási-indexelési bizottsággal, valamint az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központtal közösen.

1974-ben a szekció tagjai részt vettek az NDK-beli könyvtáregyesület műszaki könyvtári szekciójának meghívására Gotha-ban rendezett közös *NDK—magyar könyvtártechnikai szemináriumon*, majd még ugyanebben az évben tanulmányútra került sor, amelynek résztvevői Pozsonyban és Prágában tanulmányozták a csehszlovák szakkönyvtár- és tájékoztatásügyet, 1975-ben pedig Balatonalmádi, Veszprém és Budapest adott otthont az NDK-beli és csehszlovák szakkönyvtárosokkal közösen rendezett tapasztalatcsere-szemináriumnak. A nemzetközi rendezvények, illetve kapcsolatok igen hasznosnak bizonyultak, hozzájárultak a tagok szakmai fejlődésének bővüléséhez és a személyes kapcsolatok kialakulásához.

A szekció tagjai segítséget nyújtottak az egyesület gazdálkodási szabályzatának kidolgozásához, az új tagnyilvántartás elkészítéséhez, valamint közreműködtek a titkársággal közösen szervezett rendezvények lebonyolításában és a szekció-előadások megismétlésében.

A szekció jó kapcsolatot épített ki több könyvtárral és tájékoztatási intézménnyel, amelyek egy része anyagilag is támogatja a szekció, ezen keresztül az egyesület munkáját. Itt kell köszönetet mondanunk az OMKDK-nak, amely gyakorlatilag a műszaki könyvtáros szekció bázisintézménye, a Kohó, és Gépipari Tudományos és Tájékoztató Intézetnek, az Építésügyi Tájékoztatói Központnak, a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Információs Központjának — ezek az anyagi támogatás mellett egyéb hasznos segítséget is nyújtottak —, valamint a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának, a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának, a Debreceni Agrártudományi Egyetemnek, illetve szarvasi főiskolai karának azért a segítségért, amellyel lehetővé tették a vidéki rendezvények sikeres lebonyolítását.

Legidősebb szekciónk, a *zenei könyvtáros szekció* munkája az elmúlt időszakban ugyancsak eredményes volt. Előadások, tapasztalatcsere látogatások, vitaülések és tanfolyami képzés egyaránt szerepeltek programjában. Ezek közül néhány jelentősebb: zenei előadások, előadássorozatok, szerzői estek, hangversenyek, vitaülések a hangzó dokumentumok selejtezéséről, tapasztalatcsere-látogatás az OSZK-ban, a Népművelési Intézetben, a Zeneművészeti Főiskolán stb.

A szekció céltudatos, lelkes munkája és kezdeményező készsége, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ áldozatvállalása tette lehetővé a szekció *sokoldalú kiadványi tevékenységét*. Példaként említhetjük a zenei alapállomány-jegyzék összeállítását és közreadását, az első rész megjelentetését a zenei könyvtári vonatkozású cikkek repertóriumából, az Új kották, valamint az Új hanglemezek c. kiadványok megjelentetését, illetve az Előadások—viták sorozatban megjelent, A hangtárak létesítésének technikai problémái c. tanulmányt.

A könyvtári oktatás-képzés egyik hiányát pótolják a szekció és a KMK által közösen szervezett tanfolyamok. 1973-ban 27 hallgató kapott bizonyítványt a másfél éves zenei könyvtári továbbképző tanfolyam befejezéséről, 1974-ben Gyulán egyhetes továbbképző tanfolyamon 39-en vettek részt, 1975-ben pedig a „B” típusú könyvtárak zenei gyűjteményeiben dolgozó könyvtárosok vettek részt kétnapos tanfolyamon. Népszerű a szekció állandó szolgáltatása: a mai magyar zeneművek hanglemezen még nem kapható darabjainak átjátszása magnószalagra.

Az egyesület új alapszabálya lehetővé tette, hogy a szűkebb szakterületek művelői szervezetektől függetlenül bizottságokban fejtsék ki tevékenységüket. Az elmúlt három év alatt jött létre és kezdte meg munkáját az *osztályozási-idxezelési, a bibliográfiai és a könyv- és könyvtártörténeti bizottság*. Mindhárom bizottság munkája eredményes és hasznos, s különösen a bibliográfiai bizottság kezdeményező készsége dicsérhető, amelyről a Könyvtáros hasábjain is többször beszámoltunk.

Néhány, a bizottságokban folyó fontosabb munka: a folyóirat-repertóriumok szerkesztésének kérdései, az ezzel kapcsolatos ajánlások kidolgozása, a hírlapfeltárás módszerei és eszközei, a hazai teaurusz-készítés eddigi eredményei stb.

Rangos helyet foglalnak el ma már egyesületünk életében, de a hazai könyvtári életben is a most már hagyományossá vált, évente ismétlődő *vándorgyűlések*: 1975-ben immár hetedik alkalommal került sor ilyen rendezvényre. A vándorgyűlések iránt évről évre nő az érdeklődés, javult színvonaluk és a szervezetségük, és a szekciók napjának bevezetésével a tematikai kör is egyre bővül.

Zalaegerszeg, Pécs és Eger egyaránt sokat adott mind szakmailag, mind kulturális, társadalmi téren. A vándorgyűlésekről a Könyvtáros rendszeresen és részletesen beszámolt. A 8. vándorgyűlésre a Szabolcs-Szatmár megyei szervezet meghívására 1976-ban Nyíregyházán kerül sor.

Hosszú éveken keresztül visszatérő panasza volt a tagságnak, hogy az egyesület *kiadványi tevékenysége* nem kielégítő. Az elmúlt három évben megtettük az első lépéseket ezen a téren is, és szerény eredményeket mutathatunk fel. Közöttük elsősorban a hosszú idő után újból megjelent — 1973-as — évkönyvet említem, a KMK-val közösen megindított *Előadások-viták* sorozat eddig megjelent 6 kötetét, valamint a rendszeresen, bővített tartalommal megjelenő *Tájékoztatót*. Elnökségünk úgy véli, hogy — ha szerény keretek között is — kiadványi tevékenységünket a jövőben is folytatni kell.

Nemzetközi kapcsolataink alakulását ugyancsak szerény fejlődés jellemzi. Folyamatosan teljesítettük az IFLA tagságból eredő kötelezettségeinket, véleményeztük az IFLA szerveitől érkező anyagokat, képviseltettük magunkat a Grenoble-i, a washingtoni és az oslói konferencián. Egyesületünk több tagja vezető funkciót tölt be az IFLA különféle bizottságaiban, illetve aktív munkát fejt ki a szervezetben.

1973-ban került sor első ízben külföldi ösztöndíjas tanulmányúti pályázat meghirdetésére, és a három év alatt összesen hat tag vehetett részt tanulmányúton az NDK-ban, illetve Lengyelországban.

A műszaki könyvtáros szekció már említett tanulmányútjain, illetve tapasztalatcsere-látogatásán kívül hétagú delegáció tanulmányozta a Skandináv-országok könyvtáráépítését és könyvtári munkáját; a zenei szekció tagjai folyamatosan részt vettek a zenei könyvtárosok nemzetközi szövetségének, az AIBM-nek kongresszusain, 1974-ben pedig első ízben vettük igénybe az Egyesült Államok-beli Kent-i Egyetem által alapított Gombocz István ösztöndíjat.

Az egyesület két ízben képviseltette magát az NSZK könyvtáros egyesületének közgyűlésén. Folyamatosan eleget tettünk a külföldi könyvtárosok látogatásának megszervezésével, programjuk összeállításával kapcsolatos feladatainknak. E munkánkról külföldi vendégeink mindig elismeréssel nyilatkoztak.

Szakmai tevékenységünk mellett nagy gondot fordítottunk a szervezeti élet formáinak kialakítására és megszilárdítására. 1973-ban az elnökség kidolgozta a szervezeti formákra vonatkozó javaslatát, amelynek kiindulópontja az volt, hogy tartozzék minden tag valamely működő szervezethez — legyen az területi szervezet vagy szekció —, ahol jogait gyakorolhatja, szakmai tevékenységét kifejtheti, azaz ne csak „általánosságban” legyen valaki tag. Az eltelt három év alatt területi szervezeteink száma ötten, szakterületi szervezeteink (szekciók) száma pedig kettővel növekedett. Jelenleg

csak Nógrád, Pest és Tolna megyében nem működik területi szervezet, illetve a Bács-Kiskun megyei szervezet most alakul.

A szervezetek működésének elősegítésére szervezeti típuszabályzatot dolgoztunk ki, az elnökség tagjaiból összekötőket jelöltünk ki a kapcsolatok szorosabbra fűzésére, esetenként a szervezetek vezetői elnökségi ülésen számoltak be munkájukról.

Mindezek az erőfeszítések, valamint az egyesület szakmai munkájának színvonal-emelkedése eredményezték, hogy taglétszámunk minden különösebb tagtoborzás nélkül 1973 és 1975 között 1080 új taggal növekedett, és 1975. december 1-én az időközi törlések és kilépések ellenére is egyesületünknek 2093 tagja volt.

Elnökségünk a szervezeti élet fejlesztésében végzett munkánkat úgy értékeli, hogy bár előrehaladást értünk el e téren, kitűzött céljainkat nem sikerült teljes mértékben megvalósítanunk, nem fejeztük be az egyesület szervezetének kiépítését. Így a már említett területi szervezeteken kívül nem jött létre a közművelődési könyvtárosok szekciója, a társadalomtudományi könyvtárosok szekciója, illetve a katalogizálási, a könyvtárszervezési és gazdasági, valamint a könyvtártechnikai és gépesítési bizottság. Ennek részben tárgyi, részben személyi okai voltak, és az új elnökségre vár a feladat, hogy levonva a tanulságokat, 1976-ban befejezze a szervezést.

Az okok között kell megemlíteni, hogy az *egyesületi figyelem* terén is vannak még tennivalóink. Az új nyilvántartás befejezése egyebek között a kért adatokra a válaszok elmaradása, hiányossága miatt húzódtott el — a tagság létszámának növekedéséből fakadó munkatöbblet mellett. 1975 végére azonban az új nyilvántartás elkészült, és ennek alapján reméljük, hogy 1976-tól megszűnnek azok, a tagságot több esetben kellemetlenül érintő pontatlan felhívások, értesítések, amelyek az utóbbi két évben több ízben előfordultak.

Az új nyilvántartással egyidőben — az 1974. évi küldöttközgyűlés határozatának megfelelően — 1975 végén tagkönyvcserét hajtottunk végre, s az új tagkönyveket megküldtük tagjainknak.

Az elnökség munkája a beszámolási időszakban folyamatos volt. A szakmai és szervezeti irányításon, a feladatok megbeszélésén felül elnökségünk nagy figyelmet fordított az alapszabályból következő érdekvédelmi feladataira. Igen népszerű a Tájékoztató *Allást keres — állást kínál* c. rovata, amely az elmúlt három évben több mint 600 esetben tett közzé hirdetéseket. Minden évben élünk kitüntetési javaslattevő jogunkkal; 1975-ben az egyesületben végzett kiemelkedő munka elismeréséért több oklevelet adományoztunk és megalakítottuk az elnökségen belül az érdekvédelmi bizottságot. Mindezek ellenére érdekvédelmi tevékenységünk a jövőben további fejlesztésre szorul.

Egyesületünk kapcsolata a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályával jó, mind erkölcsi, mind anyagi téren támogatást kapunk munkánkhoz.

A már korábban említettekén kívül az elnökség nevében köszönetet kell mondanunk a Könyvtárstudományi és Módszertani Központnak, valamint azoknak a megyei könyvtáraknak, amelyek segítik és magukénak érzik egyesületünk munkáját. Külön köszönetet kívánunk mondani szakmai folyóiratunknak, a Könyvtárosnak, amely munkánk, rendezvényeink ismertetésével támogatja az egyesületet. Az elmúlt három esztendő munkáját összefoglalva megállapíthatjuk, hogy egyesületünk tevékenysége és szervezeti élete fejlődött. A még meglévő hiányosságok ellenére az egyesületi munka hozzájárult tagjaink szakmai fejlődéséhez, látókörük bővüléséhez és ezen keresztül a magyar könyvtárügy egészének előrehaladásához.

Az új elnökség

Ezután *Wallehsausen Gyula* az ellenőrző bizottság tevékenységéről számolt be, majd *Székely Sándor* elnök könyvajándékot és emléklapot adott át azoknak, akik az MKE jogelődjének, a 40 évvel ezelőtt alapított Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületének alapító tagjai voltak, és ma is tagjai a könyvtárosegyesületnek.

A beszámolókkal és a jövő évi tervvel foglalkozó hozzászólók közül *Dénes Pál* hangsúlyozta, mennyire fontos bevonnai a fiatalságot az egyesület életébe. Nem helyesli, ha az MKE vezetőit a könyvtárak állami vezetői közül választják. *Vajda Erik* megállapította, hogy a megyei szervezetek túlnyomóan közművelődési jellegűek. Ezért, ahol sok a műszaki, mezőgazdasági könyvtáros tag, ott az ő részükre külön rendezvényeket kell szervezni; ilyenekre a műszaki szekció készséggel küld előadókat.

Kéki Béla felhívta a figyelmet arra, hogy a tagok nem ismerik a modern nyomdaipari gépeket, hasznos lenne számukra nyomdalátogatásokat szervezni. Az előadás-sorozatok iránt mindig nagyobb érdeklődés mutatkozik, mint a mozaikszerű, egymással össze nem függő előadások iránt, a programok tervezésekor erre tekintettel kell

lenni. Javasolta még, hogy az egyesület az irattár mellett létesítsen fotóarchívumot is. *Kerekes Pálné* helytelenítette, hogy a megyei könyvtárvezetők a gyermekkönyvtárosokat nehezen engedik el a kétnapos továbbképző tanfolyamokra, pedig számukra ez a továbbképzés szinte nélkülözhetetlen. *Balogh Ferencné* szerint többet kellene törődni azokkal a könyvtárosokkal, akik munkahelyükön egyedül dolgoznak, s így elszigetelődnek a könyvtáros-társadalomtól.

A vita végén a megjelentek megadták a felmentést a lelépő tisztikarnak; majd elfogadták az egyesület 1976. évi, 140 000 Ft-os bevétel, illetve kiadást előirányzó költségvetését.

Ezután *Székely Sándor* az 1976. évi célkitűzéseket ismertette. Közöttük szerepel a szakmai képzés fokozása, a politikai, ideológiai és kulturális kérdésekkel foglalkozó előadások számának növelése, segítségnyújtás a pályakezdőknek és a vidéki szervezetek közti hathatósabb együttműködés.

Végül a küldöttek megszavazták a jelölő bizottságnak az új vezetésre vonatkozó javaslatát. Ennek alapján újból megválasztották *Székely Sándort* az egyesület elnökének, *Wallshausen Gyulát* az ellenőrző bizottság elnökének. Az elnökség tagjai: Balázs Sándorné, Bilincsi Lajos, Billédi Ferencné, Fügedi Péterné, Hernádi Istvánné, Horváth Géza, Huber Kálmánné, Károlyi Agnes, Kerekes Pálné, Kertész Gyuláné, Kovács Dezső, Kovács Ilona, Léczes Károlyné, Orosz Bertalanné, Papp István, Sándor Ottóné, Skaliczki Józsefné, Somkúti Gabriella, Sudár Ivánné, Szabó Sándor, Szita Ferenc, Takács Miklós, Vajda Erik és Vályi Gábor. Az ellenőrző bizottság tagjaivá Csendes Katalint, Gyenge Erzsébetet, Tőke Margitot és Tremkó Györgynét választották meg.

Kódextörédek kutatása

Beszélgetés Mezey László professzorral

Annak, aki járt már régi fóliánsokat őrző könyvtárakban, bizonyára feltűnt, hogy az aranyozással, festéssel, különféle mintákkal díszített bőrkötésű könyvek sorát többször megszakítja egy-egy teleírt pergamenlapba, finoman kidolgozott állatbőrbe kötött mű. Ezek a pergamének századokkal ezelőtt, a könyvnyomtatás előtti időben kódexeknek, azaz kéziratok könyveknek lapjai voltak. Egyes tudós hajlandóságú könyvtárosok — a múlt század végén, századunk első felében — sok ilyen kódexlapot kiáztattak, és ritkaságként mutogattak a látogatóknak, ismerőseiknek. Tevékenységük azonban ötletszerű és szakszerűtlen volt, a kiáztatás során a pergamendarabok gyakran megsérültek, eláztak.

Tíz-tizenkét évvel ezelőtt az Akadémia könyvtörténeti bizottságának megbízásából három kutató megkezdte a kódexlapokba kötött könyvek rendszeres számbavételét és feldolgozását. Ekkor fedezett fel Mezey László írástörténész, régi kódexeink szakértője az Egyetemi Könyvtár egyik kötetében egy *rendkívül értékes, VIII. századi töredéket* Veda Venerabilis angol történétíró szövegével, Scheiber Sándor pedig *Haggada* (zsidó imakönyv) *részleteket*. A munka azonban anyagiak hiányában hamar félbemaradt. A régi kötésből a pergamendarabokat ugyanis csak szakképzett restaurátor emelheti ki, utána pedig a könyveket

azonnal renoválni kell és újrakötni. Mindez tetemes pénzüsszegbe kerül.

1974 januárban a minisztérium könyvtárügyi osztályának anyagi támogatásával s az Eötvös Loránd Tudományegyetem régi magyar irodalomtörténeti tanszékének segítségével az Egyetemi Könyvtárban megindult a kódextörédeknek, az ún. *fragmentáknak a rendszeres feltárása*. Felkerestem a munkaközösség vezetőjét, *Mezey László* professzort és kértem, tájékoztasson ennek a munkának a menetéről és céljáról.

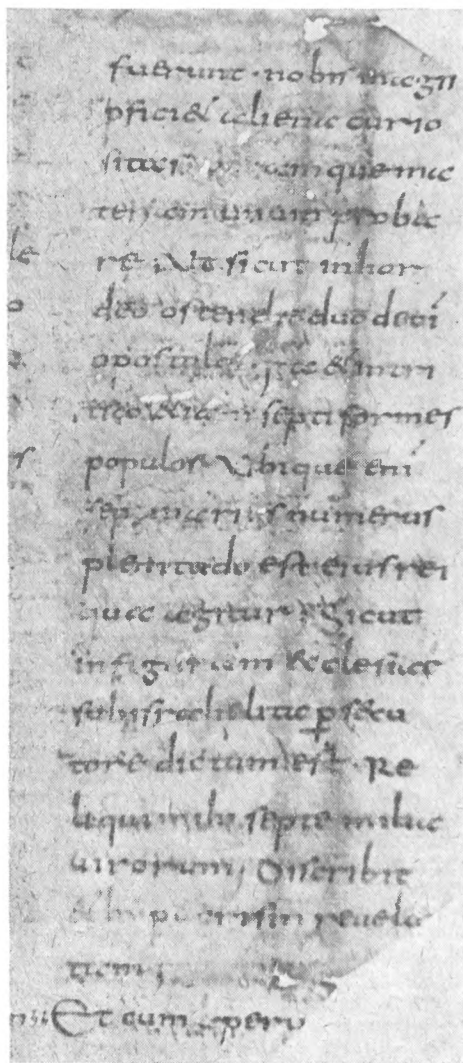
Mezey László bevezetésképp egy közismert tényre emlékeztetett. Magyarországon a XVI—XVII. században, a valálsháborúk, a török hódoltság és a szabadságharcok két évszázadon át tartó korában a *könyvpusztulás példátlan* arányokat öltött. De megsemmisültek kódexek a közöny miatt is. A protestánsok nem őrizték meg a katolikus liturgiát, szertartásszöveget tartalmazó kéziratokat, de sokszor a katolikusok sem. A horvátországi Lepoglavan élő pálosoknak például, mikor 1600-ban a saját rendi miseszövegük helyett a rómaiakat fogadták el, többé nem volt szükségük gyönyörű kiállítású kéziratok régi misekönyvükre, s ezért lapjaiba könyveket kötöttek.

— Néhány megmaradt könyvjegyzék és a külföldi analógiák alapján — folytatta eszme-futtatását Mezey László — kiszámítottam, hogy *a mohácsi vész előtt*

hozzávetőlegesen hány kézzel írott könyv lehetett az országban. A különféle apátságok, prépostságok, a karthauziak, a kolduló rendek, a királyi és a nagyobb városi plébániák birtokában legalább 35 000, Mátyás király, a humanista főpapok és a világiak birtokában további 10 000, összesen tehát legkevesebb 45 000 kódexet őriztek és olvastak hazánkban. Ennek még egy százaléka sem maradt korunkra.

— *Helyes ez a számítás? Én úgy tudom, hogy könyvtárainkban legalább 1200 kódex található.*

— Igaz, de ezek legnagyobb részét könyvgyűjtő főpapjaink, főuraink a

800 körül írt Evangélium-magyarázat

XVIII—XIX. században külföldön vásárolták össze, ezért létükből régi könyvkultúránkra nem lehet következtetni. Az 1200 kódexből csak 190-et készítettek vagy használtak a középkori Magyarországon. Ha ehhez hozzászámítjuk a szomszéd országokban, Pozsonyban, Gyulafehérváron, Kolozsvárt stb. és a távolabbi külföldön őrzött ismert és még felkutatásra váró darabokat, számuk akkor is 400 alatt marad. Az elégett, megsemmisült kódexeket természetesen nem lehet a semmiből visszahívni, de nem minden régi kéziratos könyv tűnt el nyom nélkül: egyes darabjaik későbbi könyvek kötetstábláiban, továbbá iratborítóiban, kötetstömítő anyagokban kinyomozhatók, és mi ezt a nyomozást tűztük ki célul.

— *Tulajdonképpen miért kötöttek a XVI—XVII. században könyveket kódexlapokba?*

— Takarékoságból. A régi, már nem használt pergamen-kódexeket csak szét kellett szedni, és ezek lapjai időálló kötésanyagot szolgáltattak. Érdekes bizonyossága ennek a nagyszombati könyvkötők XVII. századi árjegyzéke, melyet az Egyetemi Könyvtár egyik kézirataiban találtunk meg. A munkájukért fizetendő összeget a könyv nagysága és a bőr minősége szerint határozták meg, ha azonban — teszik hozzá — a kötetstáblához beírt pergament használhatnák, „az ár megfelelő módon csökken”.

— *Tudom, hogy múltunk minden emléket meg kell becsülnünk. De vajon könyvtörténeti szempontból annyira fontos egy sereg régi pergamentdarab megtalálása és megvizsgálása?*

— Jelentőségét legjobban talán egy példa mutatja. Az 1200 előtti időből csak nyolc hazai származású kódexet ismerünk. Ez olyan kevés, hogy ennek alapján még könyvirásunk történetét sem lehetett megírni. Most viszont, *másfél év alatt kereken ötven, XII. századi vagy még ennél is korábbi eredetű töredéket találtunk, ötven különféle betűtípussal.* Kutatásaink azonban elsősorban nem a könyv-, hanem a művelődéstörténet számára alapvető fontosságúak. Ha ezeket a töredékeket vallatóra fogjuk, felbecsülhetetlen értékű adatokat szolgáltatnak középkorunk eszmetörténetéről, a különféle szellemi irányzatok elterjedéséről. Megtudjuk például, hogy az egyes századokban miket olvastak, mit tanítottak az iskolákban, milyen dallamokat énekeltek a templomokban. A művelődéstörténet számára a töredékek jelentősége ugyanaz, mint az építészeknek az alapfalaké, ablaktöredékeké: műemlékek hiányában ezek alapján rekonstruálják a múlt építészetét.

— *Miért a budapesti Egyetemi Könyvtárban kezdték meg ezt a munkát és*

nem a nagyobb állománnyal bíró nemzeti könyvtárunkban vagy esetleg az Akadémia gyűjteményében?

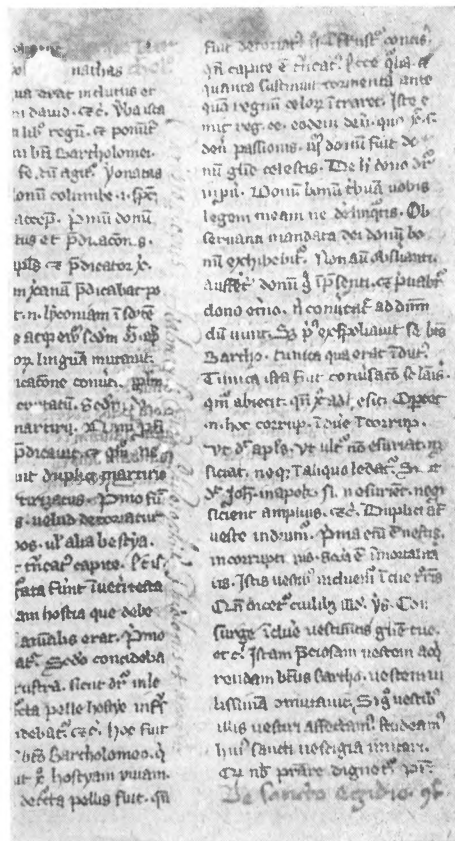
— Az Egyetemi Könyvtár anyaga a legegységesebb. Régi könyveinek egy részét már a XVII. században itt őrizték, a többi pedig a Mária Terézia és II. József parancsára felosztottot rendházak könyvtárából származik, tehát itt található a legtöbb olyan könyv, amit a középkorban is Magyarországon használtak. A két másik említett gyűjtemény ritkaságai javarészt könyvbarát főurak adományai, külföldön vásárolták őket, tehát művelődéstörténetük szempontjából nem jellemzőek. Másodiknak a Római Katolikus Hittudományi Akadémia könyvtárát vettük sorra, mert állománya az Egyetemi Könyvtárhoz hasonló, régen ennek fiókkönyvtára volt, és megkapta duplumanyagát.

— Szeretnék valamit hallani a feltáró munka menetéről.

— A töredéket vagy töredékeket rejtő kötetek először a könyvkötőkhöz, azaz helyesebben mondva a restaurátorokhoz kerülnek, akik a pergamendarabokat lefejtik, megtisztítják, kifoltozzák és konzerválják. Ezután minden töredékről négy xerox-másolat készül, hogy a könnyen pusztuló eredetit ne kelljen kézbe venni. A vizsgálat eljárási és szerkesztési szabályzatát, melyet az Akadémia könyvtörténeti munkabizottsága dolgozott ki, a Magyar Könyvszemle 1973. évfolyama közölte. Ennek értelmében először az írás jellege alapján a keletkezés idejét és helyét igyekszünk megállapítani, majd az egykori tulajdonosokat s azt, hogy a töredékeket hol és mikor használták fel kötésre. Ezt követik a sok időt elrabló szövegkritikai vizsgálatok, melyekkel megkíséreljük kideríteni, hogy melyik szerző milyen művének részletét tartalmazza a töredék s az mennyiben tér el az ismert változatoktól...

— Ez rendkívül nehéz, összetett, bonyolult feladat! A magas fokú latintudáson kívül alapos paleográfiai, azaz írástörténeti gyakorlatot, a középkori latin irodalom beható ismeretét, biztos ítélőképességet, rendkívüli türelmet és alaposítást követel meg. Akad erre elég megfelelő szakember? Hogyan lehet gondoskodni az utánpótlásról?

— Bevallom, ez a legnehezebb kérdés. Pénzt könnyebben lehetett szerezni, mint szakembert. Szerencsére már öt esztendővel ezelőtt, az 1969/70-es tanévben megindítottuk a képzésüket. Az Eötvös Kollégium segített. Ott tudtam és tudok ma is speciális kódexolvasási kollégiumot hirdetni, s erre — kivételes esetben — nem kollégisták is jelentkezhettek. Négy hallgatónal kezdtem meg a

Párizsban készült egyetemi beszéd-töredék a XIII. századból

foglalkozást. Ezek az egyetem elvégzése után tudományos könyvtárakban helyezkedtek el, és képzésük a diploma megszerzése után is folytatódott. Most folyik a második csoport képzése.

— Mik az eddigi kutatási eredmények?

— A két könyvtárból eddig kb. hatszáz töredéket vettünk jegyzékbe. Kétharmaduk az egyházi szertartások szövegét tartalmazza, misekönyvek, breviáriumok (papi imakönyvek), graduálék, azaz egyházi énekek kottái (s ennek a csoportnak a fele hangjegyeket is tartalmaz). Akad köztük XIII. századi, két-szólamú himnusz-töredék is. A harmadik harmad nagyobbik felének tartalma egyetemen tanított tárgy, vagyis teológia, egyházi és világi jog, filozófia, orvostudomány, kisebb része pedig patrisztika, azaz szentbeszédék gyűjteménye és bibliai tárgyú művek.

— Ez nyilván azt jelenti, hogy középkori könyvanyagunknak is ilyen volt a százalékos megoszlása, azaz kétharmaduk istentiszteleti célból készült.

— A XIV. század előtt írt könyveknél a töredékek százalékos megoszlásából valóban lehet ilyen következtetést levonni. A papírgyártás elterjedése után azonban a ritkábban forgatott műveket, az orvosi, teológiai, filozófiai tárgyúakat már az olcsóbb papírra írták; pergament csak a mindennap kézbe vett könyvek, így elsősorban a misszálék, breviáriumok írásához használták, nehogy ezek túlságosan hamar elkopjanak, tönkremenjenek.

— *Mikor olvashatunk tudományos értékelést az elvégzett munkáról?*

— Különválasztottuk a fragmenták leírását és tartalmi vizsgálatát. Az első könyvtári feladat. Az *Egyetemi Könyvtár kb. 300 kódextöredékének katalógusát még ebben az évben sajtó alá adom*. Ez a katalógus feltünteti a raktári jelzetet, a jelenlegi és a feltételezhető eredeti méretet, a sorbemerést, vonalazást, di-

szítést, a származási helyre és a tulajdonosokra vonatkozó adatokat. A tartalmi vizsgálatok eredményeit és az értékelést külön tanulmánykötet fogja tartalmazni. *A hangjegyes anyagból 1976-ban zenei bemutatót tartunk*, ahol az érdeklődők megismerkedhetnek középkori énekkultúránkkal.

— *Egy utolsó kérdés: mi a könyvtárosok teendője, ha a gondjukra bízott gyűjtemény kötetekben kódexmaradványokra bukkannak?*

— Jegyezzék fel pontosan, hol, melyik kötetben található ez a töredék és — ha szükségesnek tartják —, őrizzék az állomány többi részétől elkülönítve, biztos helyen. Mást egyelőre ne csináljanak! Az a tervünk, hogy később a magyar könyvtárakban található összes töredékeket összeírjuk és fokozatosan feldolgozzuk. Erről majd kellő időben értesítést küldünk mindenhová.

Vértesy Miklós

A közigazgatási dokumentáció és az Országgyűlési Könyvtár

Az Országgyűlési Könyvtár már jóval több mint 100 éve gyűjti és feldolgozza a közigazgatással foglalkozó irodalmat — a magyart a teljesség igényével, a külföldit válogatva. A gyűjtemény gazdagsága azonban csak szükséges, de még nem elégséges feltétele a korszerű tájékoztatásnak, a felhalmozott ismeretek hasznosításának. Ezért a könyvtár a legutóbbi időben elkezdett rendszeresen, terv alapján foglalkozni a *közigazgatási dokumentáció és információ kiépítésével*, a dokumentumok olyan feltárásával, hogy a katalógusok nyújtotta lehetőségeknél gyorsabban és mélyebben tudja a felhasználók igényeit kielégíteni.

Tájékoztatói szakközpont

1974 elején, több éves előkészítő munka után, a Magyar Tudományos Akadémia társadalomtudományi koordinációs bizottságának határozata és a Művelődésügyi Minisztérium ezen alapuló előterjesztése nyomán a Kormány Tudománypolitikai Bizottsága határozatot hozott a társadalomtudományi információs szakközpontok létrehozásáról. E határozat végrehajtása keretében kezdte meg az Országgyűlési Könyvtár a politikai, valamint az *állam- és jogtudományi szakközpont* kiépítését. Az utóbbinak szerves részét képezi a közigazgatási dokumentáció megalapozása.

Az állam- és jogtudományi információs szakközpont feladatkörének meghatározásakor a közigazgatás külön hangsúlyt kapott, mert a Minisztertanács határozata alapján ekkor már megindultak „A közigazgatás fejlesztésének komplex tudományos vizsgálata” c. országos kutatási program munkálatai, és a kutatás dokumentációs bázisa az Országgyűlési Könyvtár lett. A 15 évre tervezett kutatómunka célja mindazoknak a tudományosan megalapozott eljárásoknak, módszereknek, szervezeti formáknak feltárása s elméleti összegezése, amelyek az adott időszak általános nemzetközi szintjén állnak, és alkalmazásuk a magyar közigazgatás hatékonyságának, célszerűségének és demokratikus vonásainak növekedését eredményezi. Az e programon dolgozó mintegy 200 kutató kiszolgálásával párhuzamosan az Országgyűlési Könyvtárban kiépülő közigazgatási dokumentáció fokozatosan és egyre növekvő mértékben kívánja kielégíteni a közigazgatás gyakorlati munkásainak, az államigazgatási, illetve a tanácsai dolgozóknak igényeit is.

A célok megvalósítása érdekében rögzített munkaterv a következő fontosabb alapelveket tartalmazza:

— a szakközpont messzemenően érvényesítse a *felhasználói szemléletet*. Ez azt jelenti, hogy a konkrét feladatok meghatározásakor, a munkamódszer kialakításakor, a

fontossági sorrend megállapításakor arra törekedjék, hogy olyan szolgáltatásokat nyújtson, amelyek a legkönnyebben felhasználható módon, megfelelő terjedelemben és a kívánt időpontban adják azt — és csakis azt —, amit a felhasználó igényel. (Az Interparlamentáris Unió egyik ülésén az indiai delegátus annak a kívánságának adott hangot, hogy minden szükséges információt vigyenek a helyébe legalább „félkész étel” formájában, úgy, hogy az könnyen emészthető, azonnal és közvetlenül felhasználható és lehetőleg tablettába sűrített legyen.) E szemlélet általánossá tétele a kívülállók számára első pillantásra egyszerűnek tűnhet, pedig mindannyian tudjuk, hogy megvalósításának egyelőre még mind a felhasználói, mind a szolgáltatói oldalon nehezen leküzdhető akadályai vannak. Csak egy nagyon széles dokumentumbázissal rendelkező, jól szervezett, modern technikai eszközökkel ellátott, a kül- és belföldi társintézményekkel zavartalanul együttműködő szervezet képes ezeknek a követelményeknek megfelelni. A felhasználói szemlélet érvényesítése ugyanis azt jelenti, hogy a konkrét felhasználói igények esetenkénti és több munkát igénylő kielégítésének a tájékoztató tevékenységben lényegesen nagyobb hangsúlyt kell kapnia, mint a múltban;

- minthogy a „terep” — a felhasználói igények tartalma, jellege, formái — nagyrészt feltáratlan, a munkában részt vevő felhasználók pedig éppúgy, mint a dokumentátorok és informátorok kevés gyakorlati ismerettel és tapasztalattal rendelkeznek, szükséges, hogy a munka huzamos ideig *kísérleti jelleggel* folyjék. A szolgáltatások nyújtása, a tájékoztatók és a felhasználók személyes érintkezése során meg kell tartani és tovább kell fejleszteni a jót, a haszontalant pedig el kell hagyni vagy ki kell javítani, vagyis nagyon rugalmasan kell a munkát alakítani. A kísérleti jellegből önmagában is, de a feladat nagyságából és a rendelkezésre álló erők korlátaiból még inkább következik, hogy a tevékenység kiépítése csak fokozatosan végezhető el;
- végül már a „központ” fogalmából is következik, de a hivatkozott tudománypolitikai határozat is kimondja, hogy a szakközpontnak feladatát az *együttműködő intézmények* sorának — az önkéntességen alapuló — bevonásával, tevékenységük összehangolásával kell megvalósítania.

Az együttműködést a közigazgatási dokumentációs és információs tevékenység területén is nagyon széles értelemezzük. Úgy gondoljuk, hogy ebben a jogi anyagot gyűjtő szakkönyvtárakon kívül fontos és nem nélkülözhető szerep jut az ún. hivatali tanácsi könyvtáraknak is, de ezek mellett, különösen ott, ahol ilyen jellegű hivatali könyvtárak nincsenek, a közművelődési könyvtári hálózat egészének is. Korunkban ugyanis a társadalmi életet át- meg átszövik azok a kapcsolatok, tények és események, amelyeket a jog szabályoz. Így az állami élet minden területén, az igazgatás minden ágában és az állampolgárok mindennapi tevékenységében a helyes magatartáshoz jogi, igazgatási ismeretekre van szükség. Szerteágazó, decentralizált, de ezen belül jól összehangolt szervezet kell ahhoz, hogy a súlyuk, tartalmuk és formájuk tekintetében nagyon különböző tájékoztatói igényeket, melyek kielégítése valóban a könyvtári feladatok közé sorolandó, ki is elégítsük. (Azért hangsúlyozzuk itt a könyvtári feladatokat, mert a *jogi, közigazgatási tanácsadást pl. sem most, sem a jövőben, nem lenne helyes feladataink körébe sorolni.*)

Különösen a *közművelődési könyvtárak* tekintetében szükséges tudatosítani és fejleszteni az ún. közvetítő—összekötői szerepkör jelentőségét. A szakközpont fejlesztése nyomán éppen ezek a könyvtárak hivatottak arra, hogy a helyi, a lakossági igényeket összegyűjtsék, s amennyiben gyűjteményük erre alkalmas, kielégítsék, amennyiben nem, ezeket a szakközponthoz továbbítsák és az onnan érkező tájékoztatást az érdeklődőkhöz eljuttassák. Ezenkívül fontos szerep vár rájuk az igények felkeltésében, felmérésében, a nagyon fontos visszacsatolás megteremtésében is.

Kezdeti lépések

Az előttünk álló feladatoknak még csak a töredékéhez tudott az Országgyűlési Könyvtár eddig hozzájárni. E cikknek egyik célja éppen az, hogy e kezdeti lépéseket a társkönyvtárak megismerjék, s hogy tájékoztatásunk révén felkeltjük érdeklődésüket és megnyerjük közreműködésüket.

A könyvtár a Tanácsigazgatási Szervezési Intézettel (TISZI) — amelynek feladata a tanácsi hivatali szakkönyvtárak szakmai és módszertani segítése — történt egyeztetés után *körlevelet intézett valamennyi megyei tanács vb-titkárához* és néhány városi tanácshoz is. Ismertette a közigazgatási dokumentáció és információs fejlesztésének terveit, felsorolta jelenlegi szolgáltatásait, tájékoztatói lehetőségeit és felajánlotta segítségét. A tanácsok részéről megnyilvánult élénk érdeklődés jele, hogy többen

kértek témabibliográfiákat, konkrét témafigyelésre jelentettek be igényt, kérték egyes külföldi szakfolyóiratok tartalomjegyzék-másolatának rendszeres megküldését. Szakmai, módszertani segítséget igényeltek hivatali szakkönyvtárak felállításához is. Az Országgyűlési Könyvtár mindezekre a kérésekre együttműködésre készen válaszolt. A tájékoztatást azóta folyamatosan küldi, s a Tanácsigazgatási Szervezési Intézet közreműködésével összeállított egy *alapjegyzéket*: ez azokat a legfontosabb műveket tartalmazza, amelyek a hivatali könyvtárakban nem nélkülözhetők. Megállapodott a Tanácsigazgatási Szervezési Intézettel és a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal, hogy *1976 folyamán közösen végiglátogatják a megyeszékhelyeket*, hogy ott a tanácsi szervekkel, a tanácsi módszertani és továbbképzési intézetekkel és a megyei könyvtárakkal megbeszéléseket folytassanak a közigazgatási információs tevékenység fejlesztéséről, és segítséget nyújtsanak e munka megszervezéséhez.

Ugyancsak 1976-ra és szintén a Tanácsigazgatási Szervezési Intézettel együttműködve tervezi a könyvtár, hogy valamennyi megyei tanácstól bekéri a tanácsülések előterjesztéseinek és határozatainak szövegét, hogy ezeket a szakközpontban feldolgozza, nyilvántartsa és — az előírásoknak megfelelő keretek között — azok tartalmáról az érdekelt intézményeket tájékoztassa.

Az Országgyűlési Könyvtár folyamatosan nyilvántartja és rendszeresen megjelenteti a hazai jogi szakkönyvtárakba járó külföldi jogi szakfolyóiratok leelőhelyjegyzékét, amely a külföldi hivatalos lapokat is tartalmazza. Rendszeresen, negyedévenként megjelenteti a *Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéké-t*, amelynek nagy része az új államigazgatási könyveket mutatja be. (1976-tól ez utóbbiakhoz címfordítást is mellékel.)

Munkamegosztás

A szakközpont szervezete, amint erről már említés történt, eleve önkéntes alapon együttműködő szerveknek és intézményeknek az adottságokat és lehetőségeket figyelembe vevő *munkamegosztásán* nyugszik. Ennek keretében a feladatok megosztásának körvonalai az alábbiak szerint kezdenek kirajzolódni:

— a *jogi irodalom* vonatkozásában a magyar könyv- és folyóiratanyagot az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete az *Állam- és jogtudományi bibliográfia* kötetiben tárja fel. Az Országgyűlési Könyvtár a külföldi irodalom tekintetében 1975. január 1-től átvette az Országos Széchényi Könyvtártól a korábban az országos gyarapodási jegyzékben közzétett jogi-közigazgatási irodalom nyilvántartását. Ugyanettől az időponttól megkezdte a közigazgatási témájú külföldi szakfolyóiratok tartalmi feltárását, és ezekről témafigyelést is nyújt. Egyébként a külföldi jogi szakirodalomból a Jogtudományi Közlöny-mellékleteként megjelenő *Dokumentációs Szemle* ad rendszeres bibliográfiái válogatást. Emellett az Országgyűlési Könyvtár nyilvántartja az ország legfontosabb jogi könyvtáraiban összeállításra kerülő témabibliográfiákat is. Mindezek tekintetében, ideértve még a külföldi irodalomból készülő fordításokat is, az Országgyűlési Könyvtár vállalja más könyvtárak folyamatos, vagy eseti tájékoztatását;

— a *joggyakorlat* nyilvántartása és feltárása, különösen külföldi vonatkozásban, egyelőre még nem kielégítő. Az Országgyűlési Könyvtár gyűjti a külföldi összefoglaló műveket, legfontosabb folyóiratokat. A bírósági joggyakorlat irodalma elsősorban a Legfelsőbb Bíróság könyvtárában található meg;

— a magyar *jogszabályok* nyilvántartása, az eddigi gyakorlatnak megfelelően, továbbra is az Igazságügyi Minisztérium feladatkörébe tartozik, a külföldi jogszabályokról, jogszabálygyűjteményekről — nagyrészt saját anyaga alapján — az Országgyűlési Könyvtár ad felvilágosítást.

Mindezek ismertetését azért tartottuk szükségesnek a munka megszervezésének már ilyen korai szakaszában, mert úgy gondoljuk, hogy a korszerűbb és hatékonyabb információszolgáltatás egyik alapfeltétele a szoros munkakapcsolat létrehozása az információszolgáltató, az azt közvetítő és felhasználó intézmények, személyek között. Minden lépcsőfokon, a munkamegosztás minden ágában szükséges a résztvevő intézmények hathatós együttműködésének megteremtése. Az Országgyűlési Könyvtár csak akkor tud jó közigazgatási dokumentációt létrehozni és hasznos információt szolgáltatni, ha ebben a munkában javaslatokkal, együttműködési készséggel, észrevételekkel és konkrét munkával mindazok a könyvtárak részt vesznek, amelyekhez az olvasók ilyen jellegű tájékoztatási kérésekkel fordulnak.

Balázsné Veredy Katalin

Tolna megye könyvtári helyzete

A Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztálya 1975 májusában Tolna megyében szakfelügyeleti vizsgálatot tartott, melynek célja a könyvtárügy helyzetének, fejlesztési programjának, a könyvtári hálózatok együttműködésének tanulmányozása volt.

A megye általános helyzete

Tolna megye gazdasági életében hagyományosan a mezőgazdaságé volt a vezető szerep, de az utóbbi években a mezőgazdasághoz kapcsolódó feldolgozó ipar és az egyéb könnyűipari ágazatok erőteljes fejlesztése nyomán már túlsúlyba került az ipari termelés. Ezt a gazdasági szerkezetet még hangsúlyosabban az ipar javára tolja el a *Pakson felépülő új atomerőmű*.

A környező iparosodottabb területek elszívó hatása azonban még érvényesül, s emiatt a megye lakossága évről évre csökken (1960: 267 400, 1970: 258 798, 1974: 251 000 lakos), ezenkívül elég sokan vállalnak más megyében munkát. Mindamellett 10 év alatt Tolnában megduplázódott az iparban foglalkoztatottak száma. Ez a körülmény szükségképpen a városok és az iparilag fejlettségű nagyközségek lakosságának növekedéséhez, a bejáró munkások számának emelkedéséhez, illetve bizonyos települések elnéptelenedéséhez vezetett. Az említett változások ellenére is a lakosság zöme (82,40%-a) községekben él, s rendkívül magas a kistelepüléseken élők aránya (63,7%).

A kedvező változások ellenére még mindig sok a megyében az oktatási és a közművelődési területen megoldásra váró feladat: a 15 éven felüli lakosságnak csaknem 40%-a nem rendelkezik általános iskolai végzettséggel, a 132 iskola közül 52 osztatlan, illetve részben osztozott, a művelődési intézmények jelentékeny hányada nem működik megfelelő körülmények között.

A fentiekből következik, hogy a könyvtárügy megyei fejlesztésében egyrészt az iparilag központi szerepet betöltő települések könyvtári ellátásáról, másrészt pedig a kistelepülések központi ellátását szolgáló intézményi bázis megteremtéséről kellett és kell gondoskodni.

Tíz év eredményei a könyvtári hálózatokban — további tennivalók

A legutóbbi, 1965-ben lefolytatott minisztériumi szakfelügyeleti vizsgálat óta a megye könyvtárügyében bekövetkezett változásokat az alábbiakban foglalhatjuk össze:

A tanácsi könyvtárak távlati tervezéséhez kiadott irányelvek nyomán Tolna megye az elsők között dolgozta ki 15 évre szóló könyvtárfejlesztési programját, amelyet 1972 májusában a megyei tanács végrehajtó bizottsága el is fogadott. Azóta ez a dokumentum meghatározó szerepet tölt be, s végrehajtásának eddigi eredményei alapján elmondhatjuk, hogy — egy hálózat keretei között — a tervezés a településfejlesztési koncepcióval összefüggésben józanul és körültekintően ítélte meg és ütemezte a megye könyvtári fejlesztését. Ennek köszönhető, hogy 1972-től a tanácsi hálózat 158 könyvtára közül több mint 30 került jó vagy kielégítő elhelyezési körülmények közé. Közöttük két járási szerepkörű és több mint két tucat városi, illetve községi könyvtár található. A megyei könyvtár szervezetében megindult a szekszárdi városi könyvtári hálózat kiépítése, s javult a megyei könyvtár raktározási helyzete és technikai felszereltsége is.

A fejlesztés és működtetés finanszírozásában a tanácsi erőforrások mellett — ha kis mértékben is — megjelentek a szakszervezeti, a vállalati és a termelőszövetkezeti egységek dotációjára épülő intézményi fejlesztés első eredményei (Fadd, Bata, Szekszárd, Tolna). A távlati tervnek külön érdeme, hogy nem egyszeri fejlesztési útmutatásnak szánta a művelődésügyi osztály, hanem olyan alapeszközként kezeli, amelyet folyamatos intézkedésekkel tovább építenek. Ennek köszönhető, hogy sikerült megállítani az állományfejlesztési keretek 1967 óta tartó csökkenését, s 1973-tól kezdve a gyarapításra fordítható összegek mértéktartóan, de egyenletesen emelkednek. 1974-ben elérték az 1967-es szintet, a helyzet további javítására pedig újabb biztosíték a megyei tanács által 1975-től kezdve folyósított 750 000 Ft-os póthitel. A korábbi és az újabban ismét kielégítőnek mondható gyarapítási keretek az országos

átlagot meghaladó állományellátottságot eredményeztek a megyében (1973-ban a lakosonkénti 2,6 kötetes átlaggal országosan a hetedik helyen állt a megye).

Kevésbé biztató azonban a helyzetkép településenkénti bontása: a két város országosan is első ellátottsága mellett a szekszárdi járásé épp, hogy eléri az országos szintet, a kisközségek lakóinak könyvellátottsága pedig többnyire a szakmai irányelvek követelményeinek sem felel meg. Az említett póthitel néhány év alatt előrelátólag segíti majd felszámolni az egyenlenségeket.

Az utóbbi években megnövekedett a könyvtárakban dolgozó főoglalkozású könyvtárosok száma (négy év alatt 9 új státus). Az eredmények ellenére még mindig jelentékeny számú könyvtárban működik tiszteletdíjas a főoglalkozású, vagy részoglalkozású könyvtáros helyett. E területen a megyei könyvtár által kidolgozott személyi fejlesztési terv is csak mérsékelt előrehaladást ígér.

A távlati terv legújabbán kiegészült a *könyvtárak körzetesítési ütemtervével*. Eddig mintegy 15 helyen vezették be az ún. kiskörzeti könyvtári ellátást, amely már eddig is bizonyos mértékben elősegítette a kis települések (tagközségek) könyvtári ellátásának javítását.

A javuló feltételek hatására *megyeszerte emelkedett a könyvtári szolgáltatások színvonala*. A korábbi vizsgálat helyzetképehez viszonyítva fejlettebb szolgáltatásokra képes a megyei könyvtár, ahol haszonnal szolgálja a tervszerű állománygyarapítást az 1971-ben elkészített gyűjtőköri szabályzat. A megyei szinten majdnem stagnáló olvasólétszámtól eltérően a megyei könyvtár hat év alatt 1300 fővel növelte olvasóinak táborát.

Az utóbbi néhány évben sor került a helyismereti és helytörténeti munka gyűjteményi megalapozására, a tájékoztató és visszakereső apparátus megtervezésére is.

Bár az utóbbi években megindult az intézményekben a tájékoztató szolgálat fejlesztése, még mindig akadnak tennivalók a prézens állomány és a tájékoztatási segédletek hiányosságainak felszámolásában.

A Szekszárdi Megyei Könyvtár zenei részlege (MTI Fotó — Bajkór József felvétele)

A Bonyhádi Járási Könyvtár felnőtt részlege (MTI Fotó — Kovács Gyula felvétele)

Mindkét közművelődési könyvtári hálózatban eléggé általános hiányok tapasztalhatók az állomány feltárásában. A belső szakmai fejlesztés pedig megkívánja, hogy a könyvtárak ösztönén vizsgálják felül az utóbbi időben megnövekedett, kifelé irányuló propaganda- és rendezvénytevékenységüket, és a *könyvtártól idegen programok ésszerű csökkentésével* fordítsanak több időt és energiát a kevésbé látványos belső szakmai munkára.

A 18 éven aluliak könyvtári ellátásának érdekében 1973-ban a művelődésügyi osztály is elkészítette a gyermekkönyvtári szolgálat és az iskolai könyvtárak fejlesztésére vonatkozó távlati programját. A városokban és néhány községben jobb körülmények közé került a gyermekkönyvtári szolgálat (Bonyhád, Paks, Szekszárd, Bátaszék, Regöly), javult a gyermekek könyvvéltottsága. Sokasodtak és színesedtek — nem kis mértékben a megyei könyvtár módszertani tevékenységének hatására — a gyermekek csoportos foglalkozásai.

Fejlődésnek indult a megye *iskolai könyvtárügye* is. A középfokú intézmények egy része túljutott a közömbösség, majd a pusztá tervezés időszakán, s ma már feladatának érzi a könyvtár kialakítását és fejlesztését. Néhány gimnáziumban, például a szekszárdi Garay János Gimnáziumban, a dombóvári Gógös Ignác Gimnáziumban javultak, vagy a közeljövőben javulnak meg a működési körülmények. Ezekben az intézményekben évek óta tudatos állományfejlesztés folyik. A megyei pedagógus továbbképzési kabinet mellett megkezdődött az iskolai könyvtári szakfelügyelet kiépítése. Az általános iskolák könyvtári ellátása azonban továbbra is kedvezőtlen képet mutat: sem mennyiségi, sem minőségi szempontból nem felel meg az Irányelvek követelményeinek. A jelenlegi gyarapítási ütem állandósítja a kedvezőtlen helyzetet. A személyi feltételek javítását további függetlenítésekkel és a nem főfoglalkozású könyvtárosok fokozottabb anyagi megbecsülésével lehetne elősegíteni.

A *szakszervezeti könyvtári hálózat* új központi könyvtárral gazdagodott, s emelkedtek az állományfejlesztésre fordítható keretek. Az SZMT könyvtár részére beszerzett gépkocsi segítségével előreláthatólag zökkenőmentesebb lesz a letéti könyvtárak könyvvéltatása.

Együtműködés a könyvtári hálózatok között

Mivel a megfelelő határfokú és mélységű kapcsolatok nélkül a könyvtárak nem oldhatják meg feladataikat, a vizsgálat arra törekedett, hogy a fenntartói és a hálózati irányítás különböző szintjein minél alaposabban feltárja az együtműködési szándékokat, törekvéseket.

Tolna megyében az együtműködésnek könyvtári területen voltak már bizonyos előzményei. A kínálkozó lehetőségek alapján megyei döntések születtek néhány *közös fenntartású könyvtári szervezet létrehozására* (Dombóvár, Dalmand, Tolna, Simontornya, Szekszárd). Ezeket a helyes fenntartói elképzeléseket azonban egypár kivételtől eltekintve (Szekszárd, Simontornya) nem sikerült maradéktalanul megvalósítani. A közös megoldások így csak féloldalassá válhattak (Dalmand, Tolna, Dombóvár), ugyanis az egységes szervezet is csak érdemi fejlesztés és kellő módszertani gondozás esetén mutathat fel eredményeket. E hálózatfejlesztési együtműködés másik gyengesége abból fakad, hogy a helyi kezdeményezések végül is nem lépték túl az esetlegesség körét, a helyes elképzelésekből nem bontakozhatott ki egyékes, az egész megyére kiható könyvtárfejlesztési program. Ezt mutatják az utóbbi években készült könyvtárfejlesztési tervek is, amelyek jórészt *egymástól független hálózatfejlesztési programokat tükröznek*. A megyei tanács végrehajtó bizottsága által jóváhagyott intézményfejlesztési célkitűzéseikig (1975) a korábbi tervekben még említés sem történt az integrált szervezeti fejlesztésről. A vizsgálat tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a különböző hálózatok távlati programjának egyeztetése és az integrációs kísérletek továbbfejlesztése és kiterjesztése Tolna megyében még a megoldandó feladatok közé tartozik. Hasonló esetlegességek jellemzik a hálózatok intézményeinek tartalmi együtműködését is: a kiemelt olvasói rétegek ellátásából adódó közös könyvtári feladatok helyes elvi megfogalmazását sem követte a merev hálózati keretek feloldása. Csupán esetlegesen, egy-egy közös rendezvény vagy akció lebonyolítására szorítkozott a két közművelődési hálózat együtműködése, de rendszeres és tervszerű munkakapcsolat nem alakult ki közöttük.

Hasonló bizonytalanságok jellemzik a tanácsi és az iskolai könyvtári hálózat kapcsolatát. Nehezebb a kapcsolatleírást, hogy az *iskolai könyvtári hálózat fejlődése a kezdetén tart*, a hálózatot átfogó és az együtműködést irányítani képes szakfelügyelet pedig még csak most szerveződik. Az iskolai könyvtár csak megfelelő gyűjtőkori és működési elhatárolás után kezdhet érdemben együtműködni a tanácsival. Ennek kidolgozása és meghatározása Tolna megyében még a megoldandó feladatok közé tartozik. A megyei könyvtár és az iskolai könyvtári szakfelügyelő rendszeres szakmai kapcsolata és a készülő együtműködési tervzet azonban sikert ígér ebben a vonatkozásban.

Figyelemre méltó eredmények születtek a tanácsi közművelődési könyvtáraknak a mozgalmi szervezetekkel, a munkahelyekkel, oktatási és kulturális intézményekkel kialakított közvetlen együtműködéséből, de a többi könyvtári hálózat szolgáltatásainak mellőzése itt is érezteti kedvezőtlen hatását.

A könyvtárak és az oktatási intézmények együtműködése kiváltképp örvendetes: a könyvtárak gyarapítási gyakorlatukban, rendezvényprogramjukban, bibliográfiai tevékenységükben figyelembe veszik az *iskolák igényeit*, támogatják a gyerekeket tanulmányi munkájukban. A könyvtárosok részt vesznek a tanévnyitó értekezleteken, könyvtárlátogatásokat, könyvtárban tartott tanítási órákat, szakköröket rendeznek közösen a pedagógusokkal, akik a gyermekeknek rendszeresen adnak könyvtárhasználatot igénylő feladatokat. A könyvtárak anketókkal segítik a tanulókat a helyes pályaválasztásban és bibliográfiákkal, irodalommal, rendezvényekkel támogatják érettségire való felkészülésüket. Kapcsolatot tartanak a napközis csoportokkal és a hétközi diákközpontokkal is.

Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a megyében az általános iskolásoknak 61,4, a 14—18 éves tanulóknak pedig 62,5%-a tanácsi könyvtári olvasó. Sajnálatos azonban, hogy a megyei és a járási szerepkörű könyvtárak gyümölcsöző kapcsolatleírása és az iskolákkal a kisebb községekben még nem vált általánossá.

A közművelődési párhatározat helyi végrehajtása során kibontakozó könyvtárpolitikai program *nagyobb együtműködési lehetőségeket* nyit majd a megyében. Fontos szerep hárul majd e közös tevékenység szervezésében az 1974-ben megalakult közművelődési bizottságra. A szoros értelemben vett szakmai tevékenység rendszeres összehangolásának pedig a 60-as években létrehozott könyvtárközi bizottság lehet alkalmas fóruma. Ennek azonban előfeltétele, hogy ez a szakmai testület az eddigieknél sokkal hatékonyabban dolgozzék.

A Paksi Járási Könyvtár zenei részlege (MTI Fotó — Bajkor József felvétele)

A közművelődési könyvtári szakfelügyelet

Tolna megye szakfelügyeleti rendszere egyágú: meghatározatlan időre kinevezett szakfelügyelőkkel, előre megtervezett vizsgálatokkal dolgozik. A művelődésügyi osztály által megbízott szakfelügyelők SZMT könyvtári, illetve járási könyvtárigazgatók. *A szakfelügyeletben a megyei könyvtár nincs képviselve*, pedig a vonatkozó utasítás értelmezését megkönnyítő minisztériumi módszertani útmutató külön is hangsúlyozza ennek szükségességét. A kiemelt olvasói rétegek könyvtári szolgálatának ellenőrzését végző szakfelügyelők a kijelölt települések intézményeiben kettős vizsgálatot végeznek (gyermek- és felnőtt szolgálat) és ennek eredményeiről külön jelentést készítenek.

Tolna megyében országosan egyedülálló kísérletet tettek arra, hogy a közművelődési könyvtári és a művelődési otthoni szakfelügyeleti részjelentéseket ne a vezető szakfelügyelő, hanem a járási hivatalok népművelési felügyelője foglalja össze. Ezek az összefoglalások képezik a vizsgálatokat követő zárótárgyalás alapját, s belőlük készül az az intézkedési program, amelyet a fenntartónak és az érdekelt módszertani irányító intézménynek megfelelő ütemezésben végre kell hajtania. A vezető szakfelügyelő szerepe ily módon az adminisztrációs teendőkre szorítkozik. Gyakorlatilag a zárójelentések az egyedi jelentések mennyiségi és nem minőségi összegezésének tekinthetők.

A jelenlegi, kistelepülésekre figyelő szakfelügyeleti gyakorlat szétaprózott.

A vezető szakfelügyelő funkciója formálisnak tekinthető, az csupán a vizsgálat átfutási idejét növeli meg. A vizsgálat és a tárgyalás között átlagosan fél év telik el. A vizsgálati észrevételek a tárgyalás időpontjára gyakran elvesztik időszerűségüket. Nem véletlen, hogy a módszertani útmutató *a vezető szakfelügyelő szerepét a könyvtári szakfelügyelet megfelelő összefogásában látja*, a két szakfelügyelet hatékony együttműködését pedig mindenekelőtt az általános szakfelügyelet keretében tartja megoldhatónak.

A meghatározatlan időre kinevezett szakfelügyelők esetében — s erre a vonatkozó utasítás lehetőséget is ad — a területi jellegű megbízás jobban megfelelne a megye kistelepülései jellegének.

A jelenlegi szakfelügyeleti gyakorlatban nagyjából külön történik az egyes hálózatokhoz tartozó intézmények vizsgálata, holott a szakfelügyelet egyik legfontosabb célja éppen annak elősegítése, hogy az általános felügyelet egy-egy nagyobb közigaz-

gatási egység lakosságának könyvtári ellátottságát *egységben lássa*, értékelhesse és ennek megfelelően tehesse meg a szükséges intézkedéseket.

A szakfelügyelet — az eddig készült felügyeleti jelentések alapján — az intézmények működési adatait többnyire csak rögzíti, de a tapasztalatokat nem méri az országos helyzethez, illetve a szakmai követelményekhez.

A szakfelügyelet megszervezését követően a könyvtári *módszertani tevékenység áthangolására* is szükség van: számba véve a szakfelügyelet lehetőségeit és ettől kellőképpen elhatárolva a módszertani munkát, a jövőben fokozottabban rá kell állítani arra, hogy a könyvtári szolgáltatások szakmai, módszertani kérdéseivel foglalkozzék.

Hálózatépítési és -fejlesztési javaslatok

Tolna megye települési és gazdasági szerkezete megkívánja a szakszervezeti és a tanácsi közművelődési hálózat *összehangoltabb fejlesztését*. A két külön fejlődő hálózat eddig ugyanis olyan könyvtári szerkezetet hozott létre, amely szétagoltságánál fogva nem eredményezhetett távlatilag is életképes, gazdaságosan és hatékonyan működtethető ellátási rendszert. Különösen kérdéses a kulturális hozzájárulásból eredő szakszervezeti keretek hatékony felhasználása. Ezek jobb hatásfokú felhasználása csupán akkor képzelhető el, ha a szétaprózott munkahelyek rendkívül gazdaságtalan könyvtári ellátása helyett a szakszervezeti fenntartók anyagiakkal hozzájárulnak a nagyobb termelőegységekben működő könyvtárak és a lakóhelyi ellátást nyújtók fejlesztéséhez.

Szekszárd az ország legkisebb lélekszámú megyeszékhelye és felsőfokú központja. 27 ezer lakosának közművelődési könyvtári ellátására a megyei könyvtáron kívül 6 fiók kb. 20 ezer kötetes állománnyal áll rendelkezésre. Ehhez járul a szakszervezeti hálózat 29 szolgáltatóhellyel, 40 ezer kötettel. (A szakszervezeti ellátóhelyek csaknem 50%-a azonban 100 főnél kevesebb dolgozót foglalkoztató munkahelyen működik, közülük a szakfelügyeleti vizsgálat 11 kölcsönzőhely azonnali megszüntetését javasolta.)

Az állomány *szétaprózottsága* következtében egy-egy szakszervezeti fiókkönyvtár csupán átlagosan 85 olvasót vonz, ami alacsony olvasói érdeklődéssel társul: évente 7 kölcsönzés jut egy olvasóra. A tanácsi fiókkönyvtárak, bár meglehetősen mostoha körülmények között működnek, ennél jóval magasabb teljesítményeket értek el (átlagosan 138 olvasó, olvasónként 32 kötetes évi forgalom).

Ilyen körülmények között a Szekszárdi Megyei Könyvtárra nagy megterhelés hárul, mivel központi megyei szerepkörén felül a város összes olvasóinak (7213) mintegy 61%-át, a tanácsi hálózat olvasóinak pedig 84%-át látja el mintegy 750 m² alapterületen, rendkívül kis szolgáltatási terekkel. Ezenkívül a néhány kedvezőbb körülmények között működő középiskolát leszámítva a fejlődés kezdeti fokán tartó iskolai könyvtári ellátó szervezet lassú fejlesztési üteméből adódóan is sok feladatot átvállalása hárul még a megyei könyvtárra. A központi feladatok gyarapodása, az állomány növekedése mellett a könyvtári szolgáltatásokat is — mint említettük — jóval többen veszik igénybe, mint korábban. *Az eddig elért szakmai eredmények megtartása, illetve továbbfejlesztése érdekében a megyei könyvtárnak a tervezett határidő előtti bővítését és korszerűsítését elengedhetetlenül szükségesnek tartjuk.*

A városi fiókhálózatot a 60-as évek óta a megyei könyvtár saját szervezetében, a rendelkezésre álló lehetőségek között, a lehető legmagasabb szinten és a gazdaságosság elvének megfelelően látja el. Ezért *semmiképpen sem helyeselhetjük a városi könyvtár önállósítására irányuló törekvéseket* még akkor sem, ha ez a szándék a megyei könyvtár tehermentesítését célozza. Ilyen nagyságú településen — 27 ezer lakos — két megyei ellátó bázisnak még szükségmegoldások árán is (pl. az SZMT-vel közös fenntartásban) vállalnia kell a városi fiókhálózat működtetését.

Az általános iskolai könyvtári ellátásának javítása érdekében Szekszárdon és a megye hasonló nagyságú településein ki kellene dolgozni az iskolai könyvtárak központi könyvellátásának módozatait, s a megyei könyvtárat, illetve a járási szerepkörű könyvtárakat e funkció ellátására is alkalmassá kellene tenni (megerősíteni).

A múlt év elején megszüntették a dombóvári járást, s helyette a volt járás Baranya és Somogy megyéből történt megnagyobbításával létrehozták a 38 748 lakosú *városkörnyéki közigazgatási* egységet. E körzetben jelenleg minden típus előfordul, ami a közművelődési könyvtárügy tekintetében országosan előfordulhat (letét, kis-könyvtári körzet, tervezett közös iskolai-községi könyvtári ellátás, tanácsi és szakszervezeti működtetésű közös fenntartású könyvtár). A városkörnyéki közigazgatásba vont községek lélekszáma — Döbröközt és Kocsolát leszámítva — felerészben 1—2 ezer között, fele pedig ezer alatt van. Mivel a könyvtári ellátás egyik helyen sem tekinthető megalapozottnak, célszerűnek látszanék, hogy a közigazgatás racionalizálását követően a megyei szakigazgatás és a módszertani irányítás az eddigieknél

elmélyültebben foglalkozzék a Dombóvár környéki új helyzettel. A dombóvári közigazgatási modellen ki lehetne dolgozni a kis települések könyvellátásának megye-, sőt országsszerte hasznosítható új, korszerű módját.

Az öt középfokú település központi könyvtára közül egy (Bonyhád) bővítésre szorul, két intézmény helyzete (Dombóvár, Tamási) pedig csak új beruházással oldható meg.

A tervek szerint — előreláthatólag 1985-ig — valamennyi fejlesztésre szoruló középfokú, központi szerepkörű intézmény — részben az új művelődési központok megépülésével (Dombóvár, Bonyhád), részben önálló intézményi beruházás révén (Tamási) — olyan körülmények közé kerül, hogy tágabb vonzáskörzetének könyvtári ellátása érdekében jelenlegi funkcióin felül újabb feladatok vállalására is alkalmassá válhat.

A rendkívül nagyszabású program megvalósításáig is a fenntartó szervezeteknek átmeneti, szükségmegoldásokkal kell segíteniük a szóban forgó intézményeket abban, hogy elfogadhatatlanul mostoha körülményeik között is szolgáltatóképesek legyenek, és megfelelőképpen fel tudjanak készülni várható funkcióik ellátására.

Mivel Tolna megyében a lakosság zöme kis településen él, elodázhatatlanul fontos a kisközségekben az alapfokú kulturális ellátást nyújtó intézmények helyi megteremtése. Bár ezen a területen az utóbbi tíz évben szép eredmények születtek, a közelmúlt adatai szerint még mindig csaknem 40 könyvtár működik elfogadhatatlanul rossz körülmények között. Külön gondot okoz a közös tanácsú kisközségek könyvtárügyi fejlesztése. A településfejlesztési program szerint kialakítandó körzetek kijelölt központjai könyvtárügyi szempontból is központi szerepet kapnak, s kiemelt fejlesztéssel kell alkalmassá válniuk a kapcsolt települések központi könyvtári ellátására, nevezetesen az állománybővítésből, feldolgozásból adódó tennivalók végzésére, és bizonyos mértékben az irányítási feladatok ellátására is. Bár ennek megvalósítására elismerésre méltó szakmai javaslatot készített a megyei könyvtár — a megyei tanács végrehajtó bizottsága által készített távlati fejlesztési terv részeként el is fogadták —, kérdéses, hogy ez a kulturális beruházások jelenlegi ütemét figyelembe véve belátható időn belül megvalósítható-e; s ha megvalósítható is, gazdaságosnak tekinthető-e a 28 községi könyvtár technikai, személyi és szakmai felkészítése a központi ellátásra. Ezért a vizsgálat javasolta, hogy mindezzel számot vetve *gondolják át újra a központosítás tényleges lehetőségeit*. A járási szerepkörű könyvtárak közeljövőben várható fejlesztésével a körzetesítéskor kitűzött könyvtári ellátási célok ugyanis könnyebben és gazdaságosabban elérhetőnek tűnnek.

Az iskolai könyvtárak ellátási rendszerének továbbfejlesztésére, az általános iskolai tanulók könyvellátásának javítására a korábbi szakmai irányelveknek megfelelően és a közművelődési párhatározat elvi útmutatásai alapján az országos felügyeleti szervek adnak majd kellő szakmai útbaigazítást.

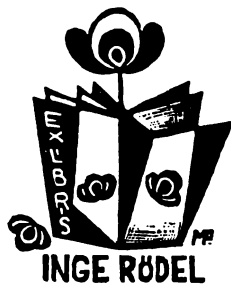
Dán Krisztina

Akadémiai jutalmak könyvtárügyi tanulmányokért

A Magyar Tudományos Akadémia elnöksége 1975. februárjában pályázatot hirdetett a távlati tudományos kutatási terv fő területein elért kiemelkedő eredmények jutalmazására. A pályázatban két évnél általában nem régebbi, nyomtatásban megjelent tanulmánnyal vagy közlésre alkalmas kézirattal lehetett részt venni.

Az ünnepélyes eredményhirdetésre 1975. december 18-án került sor, amikor is Erdély-Grúz Tibor, az MTA elnöke ismertette a jutalomban részesült pályaművek szerzőinek névsorát és a munkák címét. A pályázatra beérkezett több mint 300 dolgozat közül az Akadémia 109-et talált jutalmazásra méltónak, s közöttük az alábbi, könyvtárügyi vonatkozású tanulmányokat díjazta: *Kamarás István*: Az irodalmi érték esélye a lektürolvasóknál; *Nagy Attila*: A könyvtár-

használatra épülő oktatás hatása; *Soós Pál*: Művészet és szocializmus. A munkásokosztály művészeti nevelése *Szabó Ervin* korai publicisztikájában; *Tóth Béla*: Szöveg és kép az olvasókönyvekben.

Meskó-Póka ex librise

Olvasmánykínálat és ízlésformálás

Kísérlet a jászárokszállási könyvtárban

A tanulmányt a Szolnokon megjelenő *Jász-kunság* c. folyóirat 1975. évi 4. számából vettük át. Közlését az is indokolja, hogy az ezt megelőző miskolci kísérletről lapunk számolt be.

Ha az 1904-es, az 1934-es és az 1964-es magyarországi sikerkönyvlistákat összehasonlítjuk, vagy az olvasónaplót vezető nagyapák és unokák sorait összevetjük, vagy ha a három generáció olvasói ars poeticáiból antológiát állítunk össze, azt tapasztaljuk, hogy az irodalmi ízlés története nem olyan gyors sodrású, hogy ne lenne érdeemes visszalapozni a *magyar olvasástörténet* régebbi fejezeteihez.

A megnövekedett szabad idő és az olvasni tudó fejek által irányított munkások rohamosan növekvő száma már a századforduló táján is olyan olvasmányok tömegét követelte, amelyek pótolják a mesét, a játékokat, a szentbeszédet, a búcsút. Olyan könyveket keres az újsütetű munkás, amelyek megtanítják a városba került embert városban, polgári módon és sikeresen élni. A lektür iparendélyhez, majd monopóliumhoz jutott Magyarországon is. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának titkára már olyan címjegyzékekhez írt bevezetőket, amelyek jócskán tartalmaztak olyan, sikerre várományos műveket, amelyek védelmét még a kisebb megalkuvásokra képes kritikusok sem igen vállalták volna el.

Félévszázados adósság

Gulyás Pál 1910-ben: „A földművest általában kevéssé vonzzák az ő életviszonyaikat tárgyaló szépirodalmi művek, hanem inkább a városi, történelmi, utazási, egyszóval más életviszonyokból merítettek, s ezekben több is a tanulság, ránézve... A gyakorlati élet kívánalmainak tett eleget a Tanács, mikor az elbeszélő irodalom kiforrott és állandó értékű alkotásai mellett a tisztességes nyelvi és erkölcsi színvonalon álló, de csak múlt értékű termékeit is felvette, mert köztudomás szerint az olvasók igen nagy részét a mélyebb nyomokat nem hagyó könyvek, olvasmányok vonzzák”.

Gulyás Pál 1913-ban: „Amennyiben kerülendő a mondvacsinált népies irány s politikai célzatosság, épp annyira mellőzendő a stilisztikai, jellembeli és erkölcsi szempontból gyöngé művek felvétele, amelyekre pedig az újság és kolportázs regények olvasása útján megrontott közönség erősen áhítozik. Ha azonban a Marlitt-féle fércemények ki vannak küszöbölve, a közönség csakhamar rákap a jobb és legjobb írókra”.

Gulyás Pál 1916-ban: „A népkönyvtárnak csupán irodalmilag értékes alkotásokat volna szabad terjeszteni”.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának titkára tehát látványos eszmei fejlődést tanúsít, amely mögött — többek között — ellenlábasa, *Szabó Ervin* állott:

„A hamburgi könyvtárban egyáltalán nincs meg Marlittnek egyetlen munkája sem. Akik először jönnek a könyvtárba és kérik valamelyiket, mást kapnak helyette: nem esik meg, hogy ezen olvasók közül egy is recidív lenne... A szépirodalmi rész megválogatásához is csak a legfejlettebb esztétikai ítéletek vezethetnek... Az esseni Krupp könyvtárban a harminc legolvasottabb író között a selejtesből egyedül Marlitt szerepel, az is csak a 21-ik helyen... A válogatásban csak egy kritérium lehet, az ízlésben legfejlettebb és mozgékonyabb legdifferenciáltabb olvasók szükséglete.”

A *Szabó Ervin* által idézett németországi „ideáltípus” megvalósulásának hogyanjáról sajnos a beszámolóból semmi lényegest nem tudunk meg, ma pedig hiába keresnénk ilyen könyvtárakat Essenben vagy Hamburgban. Ludwig Muth, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ *Munkások és olvasás* című kutatásáról 1970-ben írott meleg hangú kritikájában, amikor is összeveti a magyar és az NSZK-beli munkások olvasási kultúráját, már arról panaszkodik, hogy a weimari köztársaság nagy reményű kezdeményezéseinek a hetvenes évekig nem akadt folytatása, és felteszi a kérdést: „Meddig marad még a könyv csak egyes osztályok kulturálódásának eszköze?” Saját könyvtárában — mint erről *Madzsar József* mintakatalógusa is tanúskodik — *Szabó Ervin kompromisszumos megoldást választott* a hamburgi és esseni ideáltípus és a magyar olvasóközönség igényeit részben alázatosan kiszolgáló,

részben az alacsony ízlés konzerválódását tudatosan elősegítő népkönyvtári szemlélet között: „A szépirodalmi jegyzék összeállításánál a vezető szempont szintén a közönség szempontja volt: fölvenni mindent, amit ma olvasnak. Ezért fölfelé nem vontunk semmiféle határt... Lefelé azonban annál nehezebb megvonni a határt. Mit csinálunk azokkal a kisebb rendű írókkal, akik az irodalomtörténetbe, de még a kritikába sem kerültek — műveik nem is nagyon rosszak, nem hasznosak, de nem is értalmasak? A nyilvános könyvtáraktól pedig joggal megkívánhatja a szórakozást az, aki nem akar tanulni, de még gondolkodni sem nagyon, hanem napi súlyos munkája után pihenni egy-egy órát olyan könyv mellett, amelyet másnapra elfelejtett. Minden kereskedő tart olyan portékát, amelyen alig nyer, de nem engedi ellustulni az alkalmazottakat, és megakadályozza, hogy a vevő másfelé menjen. A nyilvános könyvtár sem tehet egyebet, mint hogy bőségesen nyújtja a legjobbat, de tart a raktáron egyebet is, nehogy a közönséget oda kényszerítse, ahol éppen a legrosszabbat kapja”.

A kérdés ma is időszerű, mivel szépirodalmi könyvkiadásunk egy részét kritikánk selejtnek, giccsesnek, lektúrnek minősíti (sok esetben hallgatásával). 1969-ben a 100 000-nél több példányban megjelenő könyveknek 90%-a, az 50 000-nél több példányban megjelenő műveknek 45%-a volt az úgynevezett „járulékos” kategóriába sorolható krimi, lektűr és nem klasszikus kalandregény, és ebben még nem szerepel jó néhány a legnépszerűbb lektűrírók közül, akiket a kiadók és a terjesztők liberálisabban ítélnék meg, mint a kritikusok.

A könyvet beszerző, az olvasmánykínálatot kialakító és evvel akarva-akaratlan ízlésformáló munkát is végző könyvtáros manapság is nehéz helyzetben van. Egy-egy könyv megvételénél legalább a következőket kell figyelembe vennie: a könyvtár anyagi lehetőségei, a könyvtár olvasótáborának igényei most és a jövőben, a mű esztétikai és funkcionális értéke. Ezek együttes mérlegelése egy több ismeretlenes egyetlen megoldásához hasonlítható. A közművelődési könyvtárak többségénél azonban nem egyszerűen a könyv megvétele mellett vagy ellen kell dönteni, hanem a példányszám helyes kialakítása a fő kérdés.

Az irodalmi érték és a sikeresség koordinátaival négy részre osztjuk az irodalmi műveket: 1. Az értékes és sikeres művek, mint például Hemingway vagy Fejes regényei, amelyek minősítésénél olvasók és kritikusok általában egyetértenek. 2. Az értékes, de még (vagy ritkábban már) sikeresnek nem mondható művek, mint például Joyce, Faulkner vagy Bulgakov regényei, amelyek minősítésénél csak az olvasók vékony rétege (akik között viszont ezek a művek eléggé vagy nagyon népszerűek) ért egyet a kritikusokkal. 3. Az alacsony esztétikai értékű, de sikeres művek, mint például Berkési, Szilvási és Passuth művei, amelyek minősítésénél ugyancsak nézetkülönbség tapasztalható az olvasók és a kritikusok között. 4. Az alacsony esztétikai értékű és sikertelen regények, mint az olvasók és kritikusok számára teljesen ismeretlen Keszei Jenő vagy Söre Olafson művei, amelyek azért majdnem mindegyik közművelődési könyvtárban megtalálhatók, rendszerint több példányban, de majdnem mindenütt olvasatlanul.

Vannak természetesen az állományalakítási gyakorlat szempontjából fontos al-típusokat képező művek is, mint például a tömegkommunikációs feldolgozás jóvoltá-

Fery Antal fametszete

ból életre kelő könyvek (ez még az értéktelen-sikertelen művekkel is megtörténhet), vagy a mindenki által ismert, de azért népszerűnek nem mindig nevezhető klasszikusok. Amennyire vitathatatlan, hogy az értéktelen-sikertelen műveknek nincsen helyük a könyvtárban, annyira egyértelműnek kellene lenni, hogy az értékes és sikeres műveknek nem szabad hiányozniuk. Annak ellenére, hogy ezek a művek korántsem találhatók meg minden könyvtárban megfelelő számban, a legtöbb probléma az értékes, de még sikerre nem számító és a sikeres, de alacsony esztétikai értékű művekkel kapcsolatban adódik. A könyvtárosok egyik része az esztétikai értéket előtérbe helyezve legszívesebben csak az általa is jónak tartott műveket helyezné el a polcon, jó néhányuk még a kritikusoknál is szigorúbb mércét alkalmaz, és sajnálkozik az olvasók rossz ízlésén. A könyvtárosok másik, az előbbinél jóval nagyobb része azt gondolja, hogy ha nem találnák meg az olvasók kedvenc lektúrjeiket, hátat fordítának a könyvtárnak. Ennek a rétegnek egyik csoportja az olvasók spontán fejlődésében reménykedik. A többiek — talán hozzájuk tartozik a könyvtárosok nagyobb része — meglehetősen tanácstalanok, és meglehetősen ösztönösen alakítják az állományt. Egy 1969-ben végzett vizsgálat adatai szerint 15 községi könyvtárban Jókai két regényéből (Az aranyember és A köszívű ember fiai) 205, ezzel szemben Akszjonov, Ajtmatov, Bulgakov, Beauvoir, Camus, Dürrenmatt, Faulkner, Golding, Kerouac, Kozsevnyikov, A. Miller, Sartre, Semprun legfontosabb műveiből csak 94 példány akadt. Kár lenne a sikeres és értékes műveket író Jókain elverni a port azért, mert értékes, de nagy sikerre nem számítható műveket szorított ki, már csak azért sem, mert községi könyvtárakról van szó, ahol még egy évtizeden belül sem igen várható túlságosan nagy kereslet Bulgakov és társai iránt. Azt, hogy egy-egy példányban elfoglalják őrhelyüket és türelemmel várják hozzájuk „messziről” érkező olvasóikat, a nagyobb községi könyvtáraktól is el lehet várni. Hogy Berkesi, Dumas és Rejtő műveiből is 36 kötettel volt több, mint a felsorolt 13 szerző műveiből, jóval inkább megkérdőjelezhető. Az viszont tűrhetetlen, hogy olyan könyvtárak is akadnak, ahol *hat példány is van Rejtő egyetlen könyvéből, de egyetlenegy sincsen az értékes és elég nagy körben népszerű Hemingway-, Sánta- és Semprun-regényekből és még 35 olyan műből, amely a könyvtári törzsanyaghoz tartozik, s amelynek nagy része szintén értékes mű, sikerre tarthat számot.*

Magas szintű irodalmi tájékozottság, valamint szociológiai és lélektani ismeretek nélkül szinte elképzelhetetlen a politikai, pedagógiai, esztétikai, szociológiai és lélektani szempontokat egyaránt követelő olvasmánykínálat-alakítás. A párttag munkások és vezető beosztású népművelők műveltségét vizsgáló felmérés adatai szerint a kultúráközvetítők (köztük az olvasmányközvetítők) munkáját irányító vezetők irodalmi tájékozottságát még eléggé nagy fehér foltok, az ismert művekkel kapcsolatos értéktelét pedig eléggé nagyfokú bizonytalanság jellemzi. A megkérdozett vezető beosztású népművelők közül legalább minden negyedik nem ismerte Konrád a látogató és Semprun Nagy utazás című regényét; Piliinszky verseit. A következő művek értékéről pedig a kérdezetteknek legalább fele nem tudott dönten: Cronin Réztábla a kapu alatt, Berkesi Sellő a pecsétgyűrűn, A. Christie Tíz kicsi indián, Gál György Sándor Honthy Hanna.

A kísérlet célja, módszere, körülményei

Az irodalmi ízlést meghatározó, alakító (rontó vagy javító) tényezők között a könyvtár és a *könyvtáros szerepe* egyszerre szerény és számottevő, ugyanis a már nagyobb hatású tényezők által megindított folyamatok serkentéséhez, katalizálásához hasonlítható; ez a hatás viszont még az értelmiségi rétegek körében is kimutatható. Hogy a könyvtár kimutatható hatásában az olvasmánykínálat vagy a könyvtáros ízlésformáló tevékenysége játszik-e nagyobb szerepet, erre még nincsenek megbízható adataink. Mivel azonban az állomány hű képet ad a könyvtáros *olvasmány- és olvasóismeretéről, ízlésformáló koncepciójáról*, nincs is különösebb értelme ezt a két mozzanatot egészen különböző tényezőként kezelni.

A kísérlettel azt próbáltuk bizonyítani, hogy a könyvtáros sokkal bátrabban élhet az olvasónevelés közvetett, de hatásos eszközével, *az olvasmánykínálat bátrabb, tudatosabb, politikusabb kialakításával*. Elsősorban azok számára próbáltuk ezt bebizonyítani, akik még túlságosan nagy tiszteletben tartják a meglévő igényeket, az olvasóknak a kellemes olvasmányokhoz való jogait, akik attól félnek, hogy a kedvenc szerzőiket nem találó olvasók szembefordulnak a könyvtárral.

Amikor a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által kezdeményezett és irányított kísérlet keretében két közművelődési könyvtárban *féléves időtartamra módosítottuk az olvasmánykínálatot az alacsonyabb esztétikai értékű művek rovására*, olyan előfeltevésekre alapoztunk, amelyekkel sok könyvtáros ma még nem egészen

ért egyet. Figyelembe vettük azt, hogy a kizárólag csak lektürt olvasók aránya jóval kisebb a többek között lektürt is olvasókénál.

Szem előtt tartottuk azt, hogy a polcokon kínált olvasmányok között *kelléténi nagyobb arányban helyet foglaló lektűr divatot csinál* ezeknek a műveknek, konzerválja divatjukat, megerősíti az olvasók velük kapcsolatos kedvező beállítódását. Feltételeztük, hogy a könyvtárat látogató, lektürt kedvelő olvasók még akkor sem hagyják el tömegesen a könyvtárat, ha egyik napról a másikra eltűnik a polcról kedvenc könyveik egy része. Nem azért terveztük ezt a kísérletet, hogy — amennyiben felvéteiseink igazolódna — feltétlenül a lektűr végleges eltávolítását javasoljuk a könyvtáraknak, hanem, hogy *tudatosabb állománykialakítási gyakorlatra* és olyan kísérletekre buzdítsuk őket, amelyeknek a konstruktív, a nevelő oldala a lényegesebb, vagyis a lektűr arányának csökkentése mellett az értékes irodalom, valamint az ahhoz átvezető értékes és sikeres művek ajánlása és arányuk növelése az olvasmánykínálatban.

A jászárokszállási kísérlet előzménye *az 1972—73-as miskolci kísérlet volt*, amelyre a Miskolci Városi Könyvtár Kaffka Margit fiókkönyvtára vállalkozott. Itt az alacsonyabb esztétikai értékű műveknek csak egy része került le a polcokról fél évre, és részben elvi, részben technikai okokból nem épült ki a kísérlet építő oldala, csak a lektűrirtkulás jelentette a kísérleti beavatkozást.

Jászárokszálláson a szakértők által *lektűrnek minősített valamennyi mű eltűnt fél évre a polcokról*, de nemcsak viszonylagosan, hanem abszolút számban is megnövekedett az értékes, de olvasmányos, a lektürt kedvelőknek ajánlható átvezető irodalom. (Folytatjuk)

Arató Antal — Kamarás István

Magyar kiállítás Berlinben

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a berlini Magyar Kultúra Háza és a Német Demokratikus Köztársaság Könyvtárainak Egyesülete közös rendezésben mutatta be Berlinben a magyar könyvtárügy 30 éves fejlődéséről szóló fotó- és dokumentumkiállítást. A megnyitón a német könyvtárügy több neves képviselője vett részt: W. Schumann, az NDK Kulturális Minisztériumának könyvtárügyi vezetője, H. Schuster, az NDK Kiadói és Terjesztői Főigazgatóságának vezetője, továbbá megjelentek az NSZEP, a Felsőoktatási Minisztérium és az Állami Könyvtár képviselői, valamint az országos szak- és egyetemi könyvtárak igazgatói és vezető munkatársai is.

A kiállítást Kondor Istvánné, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője és Gotthard Rückl, a német Könyvtártudományi Központ igazgatója nyitotta

Pelejtel Tibor felvétele

meg (képünkön). A házigazda szerepét Kerekes Péter, a berlini Magyar Kultúra Házának igazgatója látta el. A megnyitás után Kondor Istvánné jó eredménnyel tárgyalt a német könyvtárügyi vezetőkkel a kapcsolatok további fejlesztéséről. A kiállítás nyitvatartási ideje alatt B. Nagy Ernő, a minisztérium munkatársa két

alkalommal filmvetítéssel illusztrált előadást tartott a magyar könyvtárakról. A kiállítást 1975. november 28 és december 20-a között több száz szakember és a Magyar Kultúra Házának több ezer alkalmi látogatója tekintette meg. A kiállítás anyagát — a német könyvtárosok kérésére — más városokban is bemutatják. (pt)

Új típusú könyvtári segéderő: a közgyűteményi kezelő

Az Oktatási Minisztérium a közoktatási reform keretében a gimnáziumokban fakultatív tantárgycsoportos oktatást vezetett be. A kísérlet célja, hogy a tovább nem tanuló gimnazisták is elsajátíthassanak szakismereteket, amelyek elhelyezkedésüket segítik. A fakultatív tantárgycsoportok választéka és az oktatásukra vállalkozó gimnáziumok köre fokozatosan bővül. A jelenlegi választék: gép- és gyorsírás, műszaki rajz, államigazgatási ismeretek, népművelési szervezési ismeretek, *közgyűteményi kezelői ismeretek*, kémiai anyagvizsgálat, gépjárművezetés.

Az oktatási miniszternek az érintett szakminiszterekkel egyetértésben kiadott utasítása szerint a fakultatív szakismereti oktatás különféle közismereti tantárgyak óraszámának csökkentésével épül be a III. és IV. osztályok órarendjébe. A közgyűteményi kezelői ismereteket heti 9, a két évben összesen 540 órában tanítják. A tanulók a középiskola befejeztével a szakismeretekből záróvizsgát tesznek, amelynek szabályzata a közeljövőben jelenik meg. A sikeres vizsgáról kiállított bizonyítvány az utasításban meghatározott munkahelyi feladatok végzésére jogosít. A közgyűteményi kezelői ismeretekből szerzett bizonyítvány „*könyvtárban, levéltárban, múzeumban a szakképzett könyvtáros, levéltáros, muzeológus mellett a szükséges adminisztrációs és technikai feladatok ellátására jogosít*”. (Az oktatási miniszter 115/1975. (M. K. 10.) OM számú utasítása a gimnáziumokban további fakultatív tantárgyak bevezetéséről.)

Az 1975/76-os tanévben mindössze *három gimnáziumban* — a *kőszegi* Jurisics Miklós, a *váci* Sztáron Sándor és a *pásztói* Mikszáth Kálmán Gimnáziumban — kezdődött közgyűteményi kezelői képzés. Ennek oka, hogy az elvi döntések elhúzódása miatt a szervezési intézkedések csak röviddel a múlt tanév befejezése előtt juthattak el a tanügyi hatóságokhoz és az iskolákhoz. A szakterületek képviselői, közöttük a Könyvtártudományi és Módszertani Központ is feszített tempóban működtek közre az induló tanulói tartalmi előkészítésében. A könyvtárakat nem tudtuk idejében tájékoztatni és mozgósítani a helyi kezdemények támogatására.

A három úttörő gimnáziumban kezdődött kísérlet biztató. A helyi párt- és tanácsai szervek támogatásával az iskola, a könyvtár, múzeum és levéltár összefogása meg tudta teremteni az oktatás utasítás szerinti feltételeit. Felsőfokú képzettségű szakemberek tanítják a szaktárgyakat, a gyakorlatokat jól felszerelt közgyűteményi intézményekben tartják, amelyek lehetővé tették, hogy két-két tanulónak külön írógép álljon rendelkezésére. Az oktatás tartalmilag is jól indult. Kívánatos, hogy a *jövő tanév előkészítésében a könyvtárak közreműködjenek*. Ehhez szeretnénk az alábbiakban tájékoztatást adni az újfajta könyvtári segéderők alkalmazásának értelméről, a képzés céljáról és tartalmáról.

Szükség van-e a könyvtárakban középiskolát végzett segéderőkre?

A nemzetközi könyvtári szakirodalomban a hatvanas évek kezdetétől folyik vita a könyvtári munkakörök szakszerű ellátásáról, illetve a munkaerőkkel való ésszerű gazdálkodásról. Mindenütt keresik a könyvtári munkaszervezés és a könyvtárosképzés közötti ellentmondások feloldásának lehetőségeit. Általános az a vélemény, hogy a munkamegosztással működő könyvtárakban az intézmény nagyságával és a gépesítés mértékével egyenes arányban nő az igény a rutinfeladatok ellátására alkalmas segéderők alkalmazására. A szakképzett könyvtárosokkal szemben világviszonylatban emelkednek a követelmények, s egyre tűrhetetlenebbé válik rutinfeladatokkal való túlterheltségük. Ez utóbbi nemcsak gazdaságtalan, hanem morálisan is káros. Hatástalanítja a könyvtárosi munka legfőbb ösztönzőjét, az önkifejtés lehetőségét, a munkával való elégedettséget. Egyes országokban könyvtártechnikusok, másutt tisztviselők, technikai munkatársak dolgoznak a könyvtárosok mellett mint segéderők. A megkívánt szakképzettség szintje és az oktatási formák skálája is változatos: a be-tanítástól a középiskoláig, sőt néhol kétéves egyetemi tanfolyamig terjed.

Nálunk is élő gond a gazdaságos könyvtári munkaszervezés és a munkakörök megfelelő szakmai ellátottsága. Hazai kutatóink közül többen és sokféle közelítésben vizsgálták az ésszerű és gazdaságos munkaszervezést. Kevesebben foglalkoztak a munkakörök szakszerű és gazdaságos ellátásával. Három tanulmányra hivatkozom a későbbi mondandóim alátámasztásához. *Csúry István* tanulmányának (A munkaszervezés helyzete és problémái a hazai tudományos könyvtárakban. 1973. KMK.) adataiból kitűnik, hogy a tudományos könyvtárakban a felsőfokú képzettségű könyvtá-

rosok munkaidejének átlag 35%-át kötik le alacsonyrendű rutin- és technikai feladatok. *Arató Attila* (A Hajdú-Bihar megyei Könyvtár munkaerőmérlege. 1972. KMK.) saját könyvtárában hasonlította össze az egyes munkakörök ellátásához előírt és a valóban szükséges szakmai felkészültséget. Azt találta, hogy a felsőfokú munkakörökben nincs eltérés. A képesítési utasítás szerinti középfokú munkakörökben viszont a dolgozók kétharmad részénél szükségtelennek bizonyult a jelenlegi középfokú szak-képzettségi szint, ezért Arató Attila szerint a képzéshez nem kötött technikai munkakörökben a középiskolai végzettség és az alapfokú könyvtári szakismeret kívánatos.

A KMK 1966-ban országos és teljes adatfelvétellel hálózatonként elemezte a könyvtári munkakörök szakellátottságát. (A könyvtárosok szakképzettsége az 1966 decemberi országos felmérés adatai alapján. 1967. KMK.) Ebből megállapítható volt, hogy a könyvtárak személyzetének jelentős hányada olyan feladatokat végez, amelyek az előírt középfokú könyvtárosi szakképzettségnél alacsonyabb szintű gyakorlati ismeretekkel is elláthatók volnának.

E jelzések, továbbá az 1970. évi tudományos és szakkönyvtári statisztika adatai arra indították a hazai könyvtárosképzés felülvizsgálatára felkért bizottságot, hogy zárójelentésében *megfogalmazza a könyvtári segéderő-kategória szükségességét*, és javasolja a középiskolai szintű képzésüket. A könyvtárosegyesületi összejöveteleken és más társadalmi fórumokon, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács képzési és továbbképzési szakbizottságában folyt viták érlelték az újfajta képzés tartalmát és formáját. A szakközépiskolai megoldás ellen szót, hogy ez országos beiskolázást és kollégiumot igényelne, továbbá, hogy az évente folyamatosan végző nagy létszámú tanulóereg elhelyezkedése lehetetlen volna, hiszen lakókörzetükben nagyon kis valószínűséggel találkoznék a kereslet és a kínálat. Kedvező megoldásként adódott a gimnáziumokban megindult fakultatív tantárgycsoportos oktatás.

Ennek vitathatatlan előnyei vannak. Megyeszékhelyen, nagyvárosokban — ahol egyébként a szakoktatás személyi és tárgyi feltételei is leginkább megvannak — a gimnáziumok földrajzi felvető körzete viszonylag nagy, s a helyben lakó tanulók számára is sokféle elhelyezkedési lehetőség kínálkozik. A könyvtári, múzeumi, levéltári központok munkaerő-szükségletükhöz mérten kezdeményezhetik a fakultatív képzés megszervezését ezeken a helyeken — közművelődési tanácsi hatóságuk útján — a céloknak megfelelő gimnáziumokban. Nincs szó létszámtervezésről, hiszen a tanulóknak csak egy része kíván majd közgyűjteményi segéderőként elhelyezkedni.

A fakultatív képzési forma egyébként is rugalmas. A csoportok a kívánatos mértékben és ütemben indíthatók, s szükség szerint szüneteltethetők. A tanulók elhelyezkedési lehetősége nem korlátozódik a közgyűjteményekre. Mint jó géprók és művelt adminisztrátorok más helyeken is könnyen találnak munkalehetőséget.

Milyen segéderőket kapnak majd a könyvtárak?

A tanterv összeállításában két fő szempont érvényesült. Az egyik, hogy a fiatalok a könyvtár bármely szakterületén képesek legyenek ellátni a rutinfeladatokat, tehát *házon belül mozgathatók és egyformán használhatók legyenek*. A másik, hogy olyan gyakorlati készségekkel rendelkezzenek, amelyekkel — a helyi szokásokat megismerve — teljes értékű munkát végezhetnek. Kapjanak annyi elméleti alapot, hogy munkájuk miértjét is értsék, hogy lássák helyüket és tevékenységük értelmét a könyvtári munka egészében.

A tantervi követelmények lényege a következőkben foglalható össze.

Tudjanak jól gépírni, s művelt, gyakorlott könyvtárhasználó szintjén tájékozódni a könyvtári állományban. Ismerjék a dokumentumok típusait. Tudják értelmezni a dokumentumok címléírásának adatait s maguk is tudjanak készíteni címléírásokat, illetve bibliográfiai címfelvételeket. Értsenek természetesen a katalógusok kezeléséhez is.

Készségük legyen mindenfajta adminisztrációs munka elvégzésére, a rendelőjegyzékektől az állománybavételén keresztül a statisztikák összeállításáig; a könyvek szerelésétől a raktározáson át a házilag végezhető állományvédelmi munkáig; el kell végezniük a helybeni és a könyvtárközi kölcsönzés adminisztrációját.

Tudják kezelni a könyvtár technikai berendezéseit, a reprográfiai, a mikrofilm-olvasó, az audiovizuális eszközöket. Értsenek a kézi lyukkártyák kezeléséhez, továbbá a kiadványok kéziratainak előkészítéséhez, a műszaki szerkesztéshez.

Végül mint titkárnők is használhatók legyenek, hiszen érteni fognak a levelezéshez és az irattári nyilvántartáshoz is. A közgyűjteményi összevonás is előnyös. A levéltári és a múzeumi területről szerzett ismereteik nemcsak műveltségüket garantálják, hanem könyvtári munkájukban is jól hasznosíthatók.

Hogyan segíthetik a könyvtárak az iskolai oktatást?

A tanterv megvalósítása az oktatókon múlik. A könyvtárak ösztönözzék legjobb szakembereiket a szaktárgyak tanítására és a gyakorlatok vezetésére. A tanulók annyi tudással és ügyszeretettel fognak kikerülni az iskolából, amennyit könyvtáros tanáraiktól kaptak.

Munkahelyi használhatóságuk azon múlik majd, hogy milyen jól felszerelt könyvtárban és milyen könyvtári légkörben töltötték tanóráikat.

Előreláthatóan 1977-től kezdve a hálózati központok is szervezhetnek majd be-tanító tanfolyamokat a hálózatukban időközben alkalmazott és ilyen szakképzettség-gel még nem rendelkező fiatalok számára. A KMK ki fogja adni az oktatás tananya-gát, amelyet a hálózatok sajátos követelményeiknek megfelelően módosíthatnak, il-letve kiegészíthetnek. A könyvtári kezelői vizsgát főhatóságunk fogja szabályozni.

Tájékoztatásul szólni kell a jelenlegi alapfokú vizsgáról is. *Az alapfokú könyv-tárosképzés továbbra is fennmarad a tiszteletdíjas és a részfoglalkozású könyvtá-ro-sok számára, akik kiskönyvtárban egyedül dolgoznak. Számukra új tankönyv jelenik meg 1977-ben.*

A képzési koncepciónak azt az irányát követve, hogy a jövőben az egyszemélyes könyvtárakban felsőfokú képesítésű szakember legyen a könyvtáros — mert ezt igényli a rábízott társadalmi környezet művelődéséért való felelőssége, valamint szakmánk társadalmi rangja is —, részfoglalkozású könyvtárosként is lehetőleg pe-dagógusokat kell alkalmazni és alapfokú szakképzésben részesíteni őket. A tanító-képző főiskolákon könyvtári szakkollégiumot vezettek be, ahol a jövőendő tanítók ma-gas óraszámban készülnek fel arra, hogy könyvtárosok is lehessenek, elsősorban az általános iskolákban, de közművelődési könyvtárban is.

Vadász Ferencné

Jutalmak a jubileumi olvasási program sikeres teljesítéséért

1975. december 22-én bensőséges ün-nepségen számolt be az Országos Szé-chényi Könyvtár dísztermében az Olvasó népért mozgalom jubileumi olvasási programjának eddigi eredményeiről *Ju-hász Róbert*, a HNF országos titkárság mozgalmi és tömegpolitikai osztályának vezetője a meghirdető szervek és intéz-mények képviselői, valamint az ország minden részéből meghívott könyvtárosok jelenlétében. Az értékelés megállapította, hogy a kitűzött feladatokat a könyvtárak többsége teljesítette. Az előzetes adatok

szerint a beiratkozott olvasók 18—20%-a rész vett az olvasási program akcióiban. Különösen öröndetes a szocialista brigádok és a fiatalok tömeges részvétele a mozgalomban. A könyvtárosoknak az elolvasott könyvekről szóló beszélgetések és a csoportos foglalkozások segítségével sikerült kapcsolatot teremteniük az ol-vasókkal a jó irodalom megismertetése és az igényes olvasásra nevelés érdeké-ben. E kapcsolatok révén további lehetősé-g kínálkozik az olvasás és a jó köny-vek népszerűsítésére. Ezért az olvasó-

Az elnökség

Arató Antal átveszi a jutalmat (MTI Fotó — Hámor Szabolcs felvételei)

mozgalom tovább folytatódik, mégpedig 1976-tól az *Olvasó munkásért* pályázat keretében.

A könyvtárak megyei hálózati központjai és az országos könyvtári propagandabizottság értékelése szerint az olvasási program megvalósításában jelenleg a következők foglalják el az első öt helyet:

1. *Arató Antal*, a Jászberényi Városi Járási Könyvtár igazgatója;

2. *Az Ózdi Népművelési Intézmények* igazgatóságának keretében működő könyvtár munkatársai;

3. *Nagy István*, a Mezőtúri Városi Könyvtár igazgatója;

4. *Szabó Sándor*, a Törökszentmiklósi Városi Könyvtár munkatársa;

5. *A debreceni MÁV Járműjavító Vállalat* könyvtárának munkatársai.

A hálózati központokban a mozgalmat

irányítók közül a következő könyvtárosok részesültek jutalomban:

1. *Hubay Ágnes*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa;

2. *Mikó Zoltán*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezetője;

3. *Csöke Anna*, a Pest megyei SZMT Központi Könyvtárának igazgatója;

4. *Mihalkovits Ervin*, a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa kulturális osztályának munkatársa;

5. *Tóth Dezső*, a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa.

Rajtuk kívül még 120 könyvtárost jutalmaztak meg.

A mozgalom hathatós segítségével az országos napilapok munkatársai közül jutalmat kapott *Havas Ervin* (Népszabadság), *G. Szabó László* (Magyar Hírlap) és *Kartal Zsuzsa* (Magyar Nemzet).
(pt)

Felszabadulási emlékkönyvtárak Baranyában

Baranya megyében két könyvtárat adták át a múlt év novemberében a „30 év — 30 könyvtár” pályázat keretében. A *beremendi* könyvtár átadása november 29-én volt: ennek az intézménynek a megnyitása ideiglenes állapotot tükröz, ugyanis a helyi tanács egy új, önálló, körzeti feladatokat is ellátó, „C” típusú nagy könyvtár létesítését vállalta. A jelenlegi intézmény — felújítással készült el a művelődési házon belül — mintegy 100 m²-es alapterületével, raktárával minőségi javulás ugyan a korábbi néhány négyzetméteres könyvtárszobához képest, azonban Beremend ipari, közigazgatási és kulturális jelentősége megköveteli a tanács pályázatában ígért, remélhetőleg a közeljövőben elkészülő, önállóan telepített, több helyiséges könyvtár létrehozását. Addig — mint a jelenlegi bővítés is jelzi — a tanács igyekszik *alkalmas működési feltételeket teremteni* a könyvtári munkához: főfoglalkozású könyvtárost alkalmaz (lakást juttatott számára); évi 37 000 forintos beszerzési keretet adott (ehhez 1975-ben még 35 000—35 000 forintnyi minisztériumi, illetve megyei tanácsai támogatás is járult). A könyvtár által rendelt nagyszámú periodika majd minden tájékoztatósi igényt kielégíthet; növelték a kölcsönzési időt (a végleges intézmény átadásáig heti 17 órára, később azonban heti 30 óra lesz a nyitvatartás); a körzethez tartozó öt községnek pedig még 10 000 forintos évi beszerzési összeget juttattak stb.

Egerágon november 21-én adták át a lakosságnak a művelődési házban levő,

felújított könyvtárat. Az eddigi, 22 m²-es helyiséget 94 m²-esre bővítették, földszinti része 56, galériája 38 m²-es lett. Az új intézmény 12 000 forintos könyvbeszerzési kerettel rendelkezik, több mint 40 periodikára (köztük 4—5 gyermeklapra) fizet elő; a könyvtáros, aki egyben a művelődési ház vezetője is, heti 22 órában kölcsönöz, ebből 12 órát a gyermekeknek. A hathatós központi és megyei támogatáson kívül a lakosság értékes társadalmi munkája is hozzájárult a felújítás sikeréhez.

Fegő Lajos

Márky Béla ex librise

Könyvtáratatás a vizek városában

Győrött január 2-án ünnepélyesen átadták rendeltetésének a megyei könyvtár részére több éves munkával átalakított, Lenin u. 4. sz. alatti volt banképületet. *Lombos Ferenc*, a megyei tanács elnöke avatóbeszédében arról szolt, hogy ezzel az épülettel is az olvasás terjedésének feltételeit kívánta megteremteni a megyei tanács, mely a kulturális kisugárzás gyújtópontjainak tekinti a könyvtárakat, és ezért a sajátos győri gondok ellenére is magas fokú gondoskodásra törekszik a könyvtárügyet illetően. Ennek bizonyítéka, hogy az elsők között készítette el és hagyta jóvá a könyvtárhálózat távlati fejlesztési tervét, s támogatta a közelmúltban például a Mosonmagyaróvári Városi-Járásai Könyvtár korszerűsítését, a Csornai Városi Könyvtár bővítését. A megyei tanács elnöke ígéretet tett arra, hogy a korábbi évek visszafogottabb állománygyarapítása után a könyvtár nagyobb támogatást fog kapni állományának bővítésére. Megemlékezett arról is, hogy a 20 milliós épületátalakítás az ötéves terv legnagyobb kulturális beruházása volt a megyében, s ez egyben elismerése is az idén 80 éves könyvtár eredményes munkájának, mellyel az intézmény dolgozói az elmúlt hat esztendőben a mostoha elhelyezési körülmények ellenére is hozzájárultak a megye és a város közművelődésének fejlesztéséhez.

A könyvtáratatás alkalmából az olvasók tájékoztatására gondosan szerkesztett kalauzt jelentetett meg a megyei könyvtár. A könyvtár igazgatója, *Pernes Gyula* által szerkesztett kiadvány ismerteti a könyvtár történetét, szolgáltatásait, a különféle állománycsoportokban való eligazodást pedig térképekkel könnyíti meg. Ezek pontos vázlatai az olvasószolgálati szintek betelepítésének. Ugyanis az épületadottságok miatt igen nagy mértékű a könyvtár belsejének függőleges tagolása: az alagsorral együtt öt-szintes az épület. Az alagsorban talál-

ható a 80 000 kötetes tömörraktár, a földszinten a portásfülke, a ruhatár és egy vizesblokk (a földszint többi részét az épületben maradt gyógyszerár foglalja el); az első emeleten van a felnőttek 20—22 000 kötetes szabadpolcos könyvkiválasztója és a tájékoztatásban, illetve kölcsönzésben dolgozók munkaszobái. A második emeleten a 40 személyes olvasóterem kapott helyet 2—3000 kötetes kézikönyvtárával és a 800 kurrens hírlapot, folyóiratot kínáló állványcsoporttal, továbbá a 6600 kötetes helyismereti gyűjtemény szobáival együtt. Az olvasóterem előterét kamarakiállítások és rendezvények, például vasárnap délelőtti irodalmi matiné céljaira alakította ki a tervezés. A harmadik emeletet teljes egészében az igazgatás, az ügyvitel, a feldolgozó, valamint a módszertani munka és a kiszolgáló egységek (gépház, fotó-, sokszorosító műhely) helyiségei foglalják el. Az épület öt szintje közötti gyors összeköttetést a következő hónapokban elkészülő teher-, illetve személylift teremti majd meg.

Mint a felsorolásból is kitűnik, néhány könyvtári feladatokról ellátására nincs lehetőség a most átadott épületben, noha a benne működő gyógyszerár elköltöztetésével néhány éven belül kb. 400 négyzetméterrel nő a könyvtár hasznos alapterülete. A helyhiány miatt a gyermekkönyvtár részére a megyei könyvtár volt épületében, a Bajcsy-Zsilinszky u. 36. sz. házban alakított ki helyiségeket — még ebben az évben — a megyei tanács, s itt helyezi el a zenemű- és hangtárat, valamint a könyvkötészetet is. Az állomány egy részének azonban még így sem jutott hely, s fenn kellett tartani a városban levő két raktárat is. (Az egyikben kb. 80 000 kötetet, a másikban — egy műemléképületben — a 3—4000 kötetes Milkovits—Zámory-gyűjteményt tárolják.)

A megyei könyvtár új otthonának felavatásával kapcsolatban külön ki kell emelni az épület belsejének igen gondos, ízléses kialakítását, másrészt a könyvtárosok áldozatos, jó munkáját, a szakszerűséget, amellyel az átköltözést és a megnyitást előkészítették, illetve lebonyolították. Feljegyzésre érdemes az is, hogy a megyei tanács a feladatok jobb ellátása végett tizzel növelte a könyvtár munkatársainak létszámát. Így vált lehetővé, hogy az olvasótermet a kölcsönzési időn túl is nyitva tartásák, mégpedig minden este nyolc óráig.

A könyvtár képes bemutatására még sort kerítünk.

Perei Zoltán ex librise

Az első könyvtári törvények Sárospatakon

Az 1531-ben alapított sárospataki iskola könyvtáráról a legrégebbi írásos adatot az 1621. január 8-án érvényben lépett Leges Scholae-nak köszönjük. Ez az I. Rákóczi György utasítására készített törvénykönyv az iskola fennállása óta összeírt, hatályos törvényeket rendszerezte és bővítette ki. Egyik fejezete a könyvtáros választásáról, valamint esküformájáról rendelkezett, s ebből kezdeti feladatkörét is kiolvashatjuk. Az utasítás a nagyobb arányú használat alapjait rakta le, ami oda vezetett, hogy néhány esztendővel később, a gyakorlati könyvtári élet tapasztalatait levonva, hat pontba tagolt előírásokat készítettek. Az újabb keletű törvények 1635-ben már készen voltak.

Mindkét szöveg kor és érvényességi helye miatt érdemel figyelmet: az egyik *leg-regebbi, kereken 350 éves magyar könyvtári törvény áll előttünk*, amely kiterjedt iskolahálózat központjában szabályozta a bibliotéka, illetve bibliotekárius munkáját. Jelentősége fokozódik, ha arra gondolunk, hogy ez a könyvtár 1616 és 1660 között több egybehangzó vélemény szerint az ország leggazdagabb gyűjteményévé nőtte ki magát.

1621-ben „azért, hogy a közösség könyvkészlete el ne hanyódjék, sőt a közösség használatában megtartassék, arra különleges gond fordíttassék”, a diáktanács tagjai közül, az ő szavazatukkal a tanítók egy „okos, kegyes, tanult, józan életű, kipróbált hűségű és becsületességű” könyvtárost választottak, akinek „szakértő munkássága és szorgalmas gondoskodása által a közösség könyvei és iratai megőriztessenek és közhasználatra kiadassanak.”

A könyvtárosi teendőket szűkszavúan körvonalazó esküszöveg nem tér ki sem az állománygyarapításra — a mai értelemben vett gyakorlatról akkor még nem lehetett szó — sem az állománybavételre. Az utóbbi minden bizonnyal a középkori szokás szerint történt: feltüntették a tékának, a polcnak, a könyv polcon elfoglalt helyének számát is. A raktár anyagának, rendjének megőrzésére, és a kölcsönzés végzésére kellett esküt tenni: „szentül ígérem, hogy az iskola törvényei szerint a közösség minden reám bízott vagyonát hűségesen megőrzöm és arról gondoskodom. Mindenekben nem a magán, hanem a közhasznót tekintem... A könyveket az iskola polgárainak személyválogatás nélkül használatra kiadom, a kiadottakat, vagy bármi módon elhanyagottakat visszakerítem és bizonyos helyére visszateszem.”

A hangsúly az állománymegőrzésről hamarosan az állagmegőrzésre került. Elmaradt a „személyválogatás nélkül”, viszont új szabályként jelentkezett a könyvtár nyitvatartásának meghatározása, a kölcsönzési határidő kiírása. Ami pedig különösen fontos: az iskola könyvtára rövid idő múlva bizonyos „közkönyvtári funkciót” kezdett betölteni — mint ahogyan a fejedelem magánkönyvtárának nyilvános jellegét adott.

„A könyvtáros hivatalának részei”-t meghatározó pontok:

1. A könyveket a penésztől és piszoktól megóvni.
2. Azokat elveszéstől hűségesen és lelkiismeretesen megóvni.
3. A kölcsönzőknek az arra előírt órákban készséggel kiszolgáltatni.
4. A visszahozatalra bizonyos határidőt előírni...

Ha az illető a könyvet még továbbra is használni akarja, más jelentkező nem létében újabb határideig magánál tarthatja. A kódexeket az iskola falain kívül használni semmi szín alatt, még biztosíték mellett sem engedtetik meg.

5. Idegeneknek, bármely állású, rangú és méltóságú emberek legyenek is, a tanárok és széniorok beleegyezése nélkül könyvet kiadni nem szabad...

Ha az idegen szükségétől kényszerítve a tanárokhoz fordul és tőlük engedélyt nyer, még ebben az esetben is csak megfelelő kaució mellett kaphat könyvet, ami ugyanabban a szekrényben helyezendő el.

6. Minden rábizottakról a tanároknak számot adni tartozik és az iskolát addig el nem hagyhatja, amíg számadásának eleget nem tett.

A 6. pont azt jelenti, hogy minden tanév végén leltárszerű átadás történt. A leltári átadások írásos dokumentumai nem maradtak ránk, így nem követhetjük nyomon az évenkénti állománygyarapodást. Az 1671. előtti időből mindössze két katalógus, és a Rákóczi könyvtár jegyzékének töredéke maradt meg. Az 1623-ból, illetve 1635-ből való katalógusok pedig kifejezetten könyvtárrendezés eredményei: a szakcsoporthoz tartozó volt a lényegük. Beszédesen világítják meg a könyvtár profilját, rajta keresztül a kollégium szellemi arculatát. Ez a téma azonban már a könyvtártörténet első korszakának másik fejezetébe tartozik. Mindenesetre: felkeltik az érdeklődést a hasonló korú és jellegű könyvtárak teljességükben még korántsem feltárt könyvtár- és művelődéstörténeti értékei iránt.

Barcza József

Turistaként a Bibliothèque Nationale-ban

Párizs városának kellős közepén, az üzleti negyedben, a tőzsde zajos világától és a Palais Royal csendes kertjeitől nem messze levő francia nemzeti könyvtár, a Bibliothèque Nationale, melyet a nyár folyamán turistaként kerestem fel, évszázadok óta szinte jelképe az ország szellemi életének. Épületeiben kb. hétmillió kötet gyűlt össze, s a nyomtatott műveken, ősnymtatványokon kívül kéziratok, metszetek, pénzek, térképek, zenei partitúrák értékes, gazdag gyűjteménye is feltárul a látogató előtt.

A könyvtár, mely alapvetően a megőrzés és a kutatás intézményének tekinti magát, szolgáltatásaiban is gazdag:

A *fotográfiai szolgálat* mikrofilmeket, fotokópiákat, kliséket, diapozitívokat, negatívokat készít megrendelésre, a Bibliothèque Nationale-ban vagy más könyvtárakban őrzött dokumentumok reprodukálásával. E szolgálat jelentőségét az adja meg, hogy a *központi kölcsönzőszolgálat* csak másolatokat kölcsönöz, azokat is kizárólag könyvtáraknak.

Restauráló műhelyében kb. 50 restaurátor végzi a lapok és kötések helyreállítását, a szükséges fertőtlenítő munkákat, mégpedig más francia közkönyvtárak részére is. A könyvtár hatékony működését előmozdítja *nyomdája és sokszorosító műhelye*, valamint *katalógusértékesítő szolgálata* is. Az utóbbi a könyvtár osztályain szerkesztett katalógusokat terjeszti.

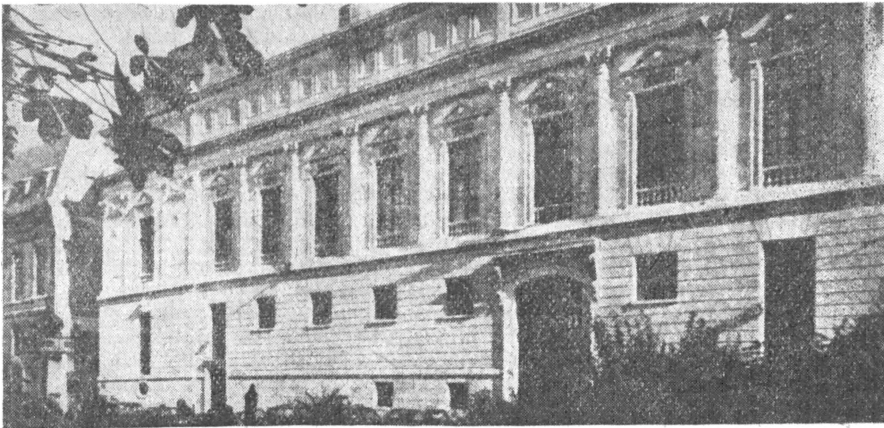
Hagyományossá váltak a Bibliothèque Nationale *kiállításai*, melyeket valamely évforduló, illetve kulturális esemény alkalmából rendez: időről-időre feltett értékeinek, francia és külföldi dokumentu-

moknak bemutatásával lepi meg az érdeklődő párizsi közönséget. Íme néhány téma leghíresebb kiállításai közül: „Bizánc és a középkori Franciaország” (1955), „A nyugati világ legszebb metszetei” (1966), „Picasso metszet-oeuvre-je” (1966).

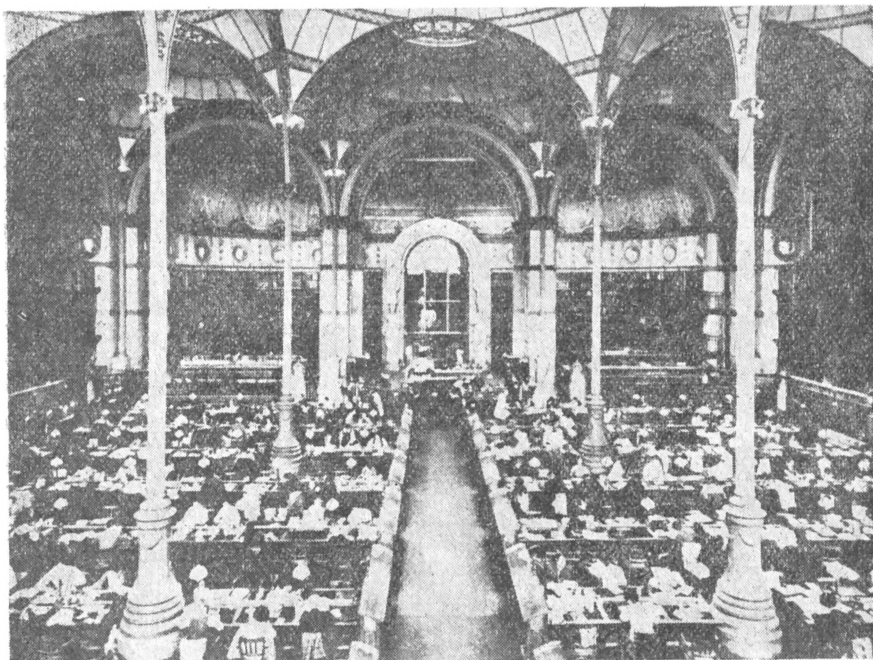
A könyvtár külön csarnokban őrzi és mutatja be a kiállításokat népszerűsítő színes plakátgyűjteményét. Itt olyan nevek olvashatók, mint Pierre és Marie Curie, Ravel, Daumier, Descartes, Saint-Simon neve. De készült kiállítás „A romantícizmus” és „Kelet kincsei” címmel is.

Néhány felvillantott kép és a könyvtár működését felelevenítő tény, adat hadd beszéljen önmagáért: A *nyomtatott művek osztályának* 6 500 000 kötetes állománya I. Ferenc uralkodása óta szisztematikusan gyarapodott nyomtatott művekkel. I. Ferenc 1536/37-ben több királyi rendelettel bizonyos kiadványokat kötelespéldányként biztosított a Bibliothèque Nationale őse, a királyi könyvtár számára. Világviszonylatban is ezek voltak az első kötelespéldány-rendelkezések!

A nyomtatott művek osztályához kapcsolódó 360 személyes olvasóterem szolgáltatásait kizárólag kutatók vehetik igénybe. A nagyolvasó kupolákkal borított terme, Labrouste műve 1868-ból, hűen tükrözi korának építészét. A bejáratnál rácsos állványon elhelyezve ízléses úrlapok állnak az olvasók rendelkezésére s egy ládikó „Az olvasók postája” felirással. Vételi ajánlatok, javaslatok, panaszok kerülnek a ládikóba. A tájékozatlanabb olvasók eligazítására,

A könyvtár Richelieu utcai homlokzata

A nyomtatott művek osztályának olvasóterme

részben pedig a könyvtárosok munkájának könnyítésére az olvasóterem színes, szemléletes alaprajza is fel van függesztve az állványon. A terem fő útvonalának két pólusán a könyvtáros szolgálat helyezkedik el. A bejáratnál történik az eligazítás, közelében pedig tárgyszókatálogos és szótárak gazdag választéka fogadja az olvasót. Gyönyörűség a török, norvég, vietnami, portugál, perzsa, szanszkrit és más szótárak világát bújni! A terem közepütt húzódo fő útvonalát könyvvállványok szegélyezik. Megtalálhatók itt az ókori görög, latin, a 16–20. századi francia és spanyol irodalom reprezentáns darabjai. A fal mentén három szinten helyezkednek el a könyvek. A két felső szinten régibb kiadású művekkel megrakott polcok húzódnak körben. Az alsó szinten látható könyvek ilyen csoportokra tagolódnak: nyelvészet, természettudomány és technika, filozófia, földrajz (atlaszok), biográfiák, Franciaország története.

Az olvasóteremből márványlépcső vezet le a bibliográfiák alagsori termeihez. Itt találkozhatunk a „Catalogue général”-al és külföldi nagy könyvtárak, így a British Museum és a washingtoni Library of Congress katalógusainak köteveivel.

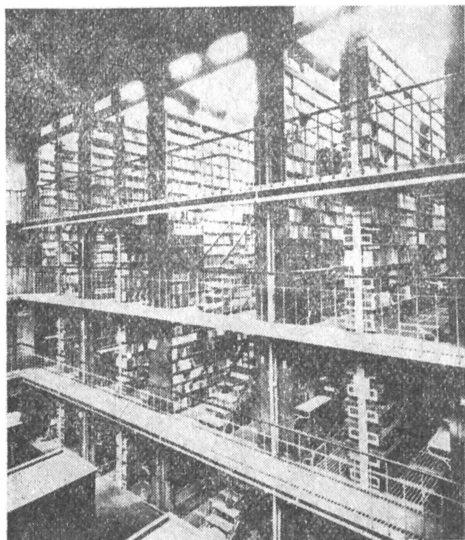
A nyomtatott művek osztálya elkülönítve őrzi legféltettebb kincseit, az ős-

nyomtatványokat, az értékes kötésű műveket, a luxuskiadásokat, jeles művek első kiadásait stb.

A Bibliothèque Nationale olvasószolgálatát liftek, könyvfelvonók és pneumatikus szállítóhálózat segíti.

A *beszerzési osztály* 1942-ben vált ki a nyomtatott művek osztályából. Személyzete 150 fő, ebből a könyvtárosok száma 60. A beszerzést nyelvterületek szerint szakosított könyvtárosok végzik. Az osztályon belül szláv szolgálat (orosz, bolgár, lengyel stb. tagozatokkal), keleti szolgálat (arab, török, perzsa tagozatokkal), valamint héber, indokínai stb. részleg működik. Ezek vételeket, cseréket javasolnak, katalógusokat készítenek. A beszerzési osztályból 1963/64-ben kivált a *nemzetközi csereszolgálat*.

A *periodikák osztálya* a 17. századtól napjainkig publikált francia folyóiratok és újságok teljességét kínálja, de értékes válogatást nyújt a külföldi folyóiratokból is. A külföldi folyóiratok beszerzését szintén a különböző nyelvek szakértői végzik. Olvasóterme folyóirat- és újságolvasó részről áll. Az újságolvasó asztalain kottatartószzerű újságtartó rácsok húzódnak. Az újságkötetek az asztalok melletti rekeszes ládáknak várnak elszállításra. A gyakorlatiasság megnyilvánulásai a polcok mellett az emeleti korlátokon sűrűn, egymás mellett elhe-

A nyomtatott művek osztályának központi raktára

lyezett, rögzített falapok, melyek a kötetek kiszedésének, visszatételének megkönnyítésére szolgálnak.

A *kéziratok osztálya* kb. 250 000 kötetet tartalmaz; könyvnyomtatás előtti kéziratokat, régiségük, szövegük, díszítésük, illetve kötésük miatt értékes kéziratokat, valamint levelezéseket. Victor Hugo, Roger Martin du Gard, Pasteur, Pierre és Marie Curie örökül hagyott

iratait is megtalálhatjuk itt. A kézirat-olvasó termében katalóguscédulákon elhelyezett filmkockák gyűjteménye a dia-pozitív-vetítő készülék ernyőjén iniciálék, miniatűrök művészi világát eleveníti meg az érdeklődők számára.

A *Bibliothèque Nationale metszetgyűjteménye* a világon a legrégebbek közé tartozik. 12 millió metszetével, 2 millió fotójával jelenleg a leggazdagabb gyűjteménynek számít. Itt fémmel védett tokban, aktaszerűen, zöld színű vastagabb lapokon őrzik a képeket, melyekhez szöveges magyarázat is tartozik. A magyar érdeklődő az egyéb képek között Liszt Ferencről, kilenc, Jókairól, Munkácsyról egy-egy képet találhat itt. A használatot könnyíti meg a falhoz rögzített, az olvasó felé lejtő márvány „asztal-lapok”.

A régi térképek világviszonylatban legnagyobb gyűjteményét őrzi a *térkép-osztály*. Ez a gyűjtemény a 13–14. század óta gazdagodik. Az osztály atlaszok, térképek, régi földgömbök, ősnymtatványok, könyvek, folyóiratok gazdag anyagával támogatja a kutatást.

A *zenei osztály* nagy számban őriz kottákat, könyveket, periodikákat. Olvasóterméhez zenehallgató fülkék csatlakoznak.

A *Bibliothèque Nationale* kincseihez tartozik még az *érmék és antik műtárgyak* osztályán található pénz- és ká-meagyűjtemény. A könyvtár a világ egyik legértékesebb éremgyűjteményével rendelkezik.

Mátéfi Ágnes

A Somlószöllősi Felszabadulási Emlékkönyvtár

Felszabadulási könyvtári hét az ajkai járásban

A devecseri Csaplár János Nagyközségi-Járási Könyvtár a múlt év végén könyvtári hetet rendezett abból az alkalomból, hogy *Somlószőlősön* elkészült a felszabadulási emlékkönyvtár, és felújítottak több községi könyvtárat. Az ünnepi eseménysorozat a felszabadulási emlékkönyvtár felavatásával kezdődött, az avató beszédet *Horváth János*, a megyei pártbizottság titkára mondotta. Másnap Csöglén, a felújított községi könyvtárban — könyvbarát vasárnap keretében — mesedéléltőt és *Tatay Sándor* közreműködésével író-olvasó találkozót rendeztek, s ekkor került sor a politikai könyvnapok járási megnyitójára is.

A Tüskevári Községi Könyvtár

A könyvtári hét keretében a könyvtárosegyesület Veszprém megyei szervezete is Devecserben tartotta ülését, amelynek befejeztével *Nobel Iván* adjunktus *A könyv szerepe a ma és a holnap iskolájában* című előadását hallgatták meg az egyesületi tagok és a meghívott pedagógusok. A *Csabrendeki* Körzeti Könyvtárban *Szente Ferenc* a könyvtárak és a társadalom kapcsolatáról tartott előadást a községi könyvtárosoknak és tanácsi vezetőknek. Ezt követően került sor a jubileumi olvasómozgalom járási eredményeinek értékelésére, jutalmak, törzsgárda emléklapok átadására. Író-olvasó találkozót rendeztek még *Dabronyban*, továbbá baráti eszmecsere keretében találkoztak az ajkai járás KISZ-titkárai és a megyei irodalmi pályázaton részt vevő költők: *Botár Attila*, *Patka László*, *Sarusi Mihály*, *Szokoly Tamás*. *Szabados Antal* tanácselnök felavatta a devecseri nagyközségi-járási könyvtár új, korszerű zenei részlegét. A könyvtári hét gazdag programjának befejezéseként könyvtárvatás volt *Tüskeváron* és *Noszlopon* is, *Agh István* költő részvételével.

Az ünnepi műsorokat a veszprémi Petőfi Színház művészeinek közreműködése tette színessé.

Halász Béla

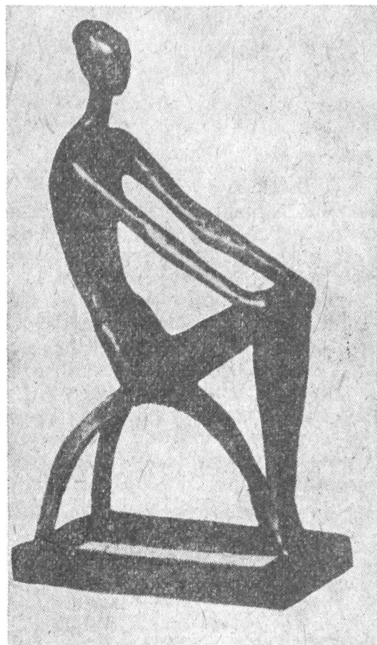
A könyv elégetése nem válasz a könyvre. (Rousseau)
Aki megsemmisít egy jó könyvet, magát az értelmet öli meg. (Milton)

Nagyközségi könyvtár a művelődési élet központjában

A mintegy tízezer lakosú Pest megyei nagyközség, *Pilisvörösvár* könyvtáráról 1971-ben írtunk utoljára lapunkban. Az alkalmat az adta, hogy a könyvtár szolgáltatásaival, s a hatásukra kibontakozó, kimagasló olvasómozgalmi eredményeivel kiváló címet érdemelt az akkor első ízben kiírt országos pályázaton. Nem volt a településnek egyetlen olyan háza, ahol ne lakott volna legalább egy könyvtári olvasó. Miközben a megyei átlag 13 százalék körül volt, Pilisvörösváron a lakosság 19 százalékát vallhatta olvasójának a könyvtár. S az évi 3,8 kötetes forgási sebesség is a legjobbak közé emelte. Természetesen ezekben az eredményekben benne van a fenntartó községi tanács segítőkészsége is, hiszen évekkorábban, 1966-ban *Pilisvörösvárt felavatták az ország akkor legnagyobb községi könyvtárát*, s ennek a körülménynek a hatása nyilvánvalóan tükröződik az intézmény sikeres munkájában.

Keresték a társulás lehetőségeit...

A könyvtáros házaspár, *Fogarasy Mihályék* sok-sok éven át hallatlan szívóssággal és odaadással végzett könyvtári munkájának gyümölcsei beértek. Felejt-

A múlt évben rendezték meg az ifjúsági házban Rajna Agnes szobrászművész kiállítását. Képünkön: Iven ülő — egy a kiállított alkotásokból

hetetlen volt a kezdet: a „kosaras évek”, midőn házról házra járva kínálták az olvasnivalót, s küzdöttek a sanyarú falusi múltból visszamaradt, szívosan továbbélő szemlélet ellen, amely megszólta azt, aki olvasással „tétlenkedik”. Ez a tevékenység az új könyvtárban átalakult kevésbé romantikus, ám nem kevésbé odaadást, szorgalmat és egyre több szakértelmet kívánó, kívülről esetleg szürkének látszó, de korszerű szolgáltatásokat nyújtó könyvtári munkává.

A múlt év végén pedig tovább gazdagodott a könyvtár szolgáltatásainak köre. A felszabadulási emlékkönyvtár akció segítségével 25 négyzetméter alapterületű, 5 hallgatóhelyes zenei részleggel (ők hangtárnak nevezik) bővült a könyvtár. E gazdagodással mindmáig az egyetlen olyan „C” típusú könyvtári létesítmény Pest megyében, amelyben *elkülönített gyermekrészleg és zenei részleg is működik*.

A könyvtárosok már a kezdet kezdetén keresték azokat az érintkezési pontokat, ahol a könyvtár — semmit fel nem adva közvetlen feladatainak ellátásából — kapcsolatot teremthet a község művelődésügyének más területeivel. Az első ilyen kapcsolódási lehetőség *Fogarasy Mihálynak*, a jelenlegi könyvtárvezetőnek a *helytörténet* iránti vonzalmából adódott. Szorgalmasan gyűjtögette a község múltjának emlékeit, jelenének dokumentumait, s a helytörténet elkészült kéziratot kötetileg felkínálta olvasásra, tanulmányozásra a könyvtár látogatóinak. Idővel a művelődési otthon szervezésében *krónikairó szakkör* alakult, ma már ennek tagjai gyűjtik a település múltjának, mai életének dokumentumait. Az anyagot azonban továbbra is Fogarasy Mihály gondolja, rendezzi köteté. Ily módon újabb kötetek kerülnek az olvasóteremben a helytörténeti krónika polcára. Adatait felhasználják a pedagógusok a szülőföld, a szűkebb haza megismertetését, megszerettetését célzó nevelői munkájukban, s dolgozatíráshoz merítenek belőle a diákok. Bizvást mondhatjuk, hogy a helytörténeti krónika kötetei nemcsak a krónikairó szakkör tagjait kapcsolják a könyvtárhoz, hanem az iskolák és a könyvtár kapcsolatának erősödéséhez is hozzájárulnak.

Szakkörök a könyvtárban

Milyen képet mutat Pilisvörösvár közművelődési helyzete napjainkban?

Van a községnek művelődési otthona, bár adottságai nem kielégítőek. Fogarasy Mihály könyvtárvezető, aki 23 éve dol-

gozik a községben, elmondotta, hogy e majdnem negyedszázad folyamán nem egy művelődési otthon igazgató tevékenykedett itt hosszabb-rövidebb ideig. A mostani lelkes fiatalember 4 éve dolgozik munkakörében. Művelődő közösségeket, szakköröket szervez és igyekszik életet lehelni beléjük. Tevékenykednek továbbá kulturális felelősök is a helyi vállalatoknál, munkájuk azonban a legtöbbször csak „házon belül” hat.

A művelődési otthon szakkörei közül már említettük a krónikairó szakkört, s elmondottuk, miként forr össze tevékenysége a könyvtárával.

A könyvtárban készülnek műsoraikra az *irodalmi szinpad* tagjai is. Hetenként összejön 15–16 általános és középiskolás diák, s persze a könyvtár nemcsak fedelet ad számukra a zavartalan felkészüléshez (a művelődési otthon épületével gondok vannak, felújítása már nem sokáig várthat magára), de kezük ügyébe adja a szükséges irodalmat is. Sőt szerepléseik jó részét is a könyvtárban tartják. Itt próbál és a rendezvényeken fellép a község nemzetiségi énekkara is.

Teljes munka- és költségmegosztás érvényesül a két csoporttal működő *báb-szakkör* esetében. A szakkört vezető két óvónő tiszteletdíját a művelődési otthon fizeti, a bábokat meg az egyéb kellékeket, valamint a próbahelyiséget a könyvtár adja. A bábszakkör működtetésében a könyvtár messzemenően érdekelt, mégpedig alapfunkciójának, az olvasásra nevelésnek érdekében. A bábelőadások a könyvtárban folynak, s ezeket úgyszólván a község valamennyi óvodása, kis meg nagyobb iskolása végigélvezi-izgulja. S hogy jusson egy felfedező gyermeki pillantás a környezetre is, hogy részévé legyenek a kicsik, hol is vannak, arról a könyvtárosok gondoskodnak. Az előadás szünetében elmondják a gyerekeknek, mi minden szép és jó várja őket a gyermekkönyvtárban. Újabbán pedig a zenei részleg falai közül kiáradó, gyermeki füleknek oly kedves muzsika is erősíti a könyvtár vonzását.

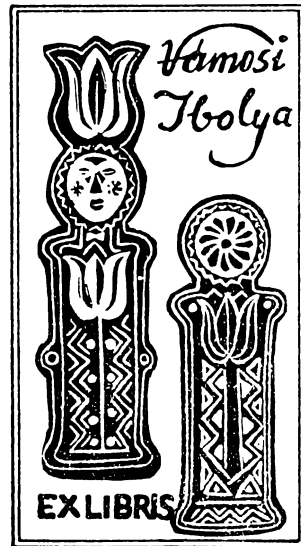
A könyvtárban működő szakkörök között feltétlenül említést érdemel a *kertbarátok köre*. Pilisvörösváron a kertészkedés kinek hobby, kinek keresetkiegészítés. A szakkört annyira fontosnak tartják, hogy vezetését felsőfokú szakképzettségű kertészeti szakemberre bízták. A foglalkozásokon mindig említés történik a könyvtárban található szakkönyvekre. Már hagyomány, hogy a mezőgazdasági könyvhónapban a könyvtár rendezésében könyvvásárral egybekötött nagyobb szabású összejevetelt tartanak.

Mellettük az ifjúsági ház

A könyvtárt is magába foglaló épület-együttes egyik szárnyában a művelődési otthon kezelésében ún. ifjúsági ház működik, ahol délután 4-től este 8-ig asztalitenisz, sakk- és egyéb társasjátékok várják a szórakozni vágyó fiatalokat. Itt tartják az úttörő és a KISZ összejeveteket is. Az ifjúsági házat látogató fiatalok észre kell, hogy vegyék a könyvtárt, ahonnan este a hívogató világosság és a zene hangjai kiszűrődnek. Ki sem kell lépniük az épületből, hogy a könyvtárba juthassanak, mert a két intézményt képzőművészeti kiállítások rendezésére szolgáló terem választja csak el egymástól, mindkét irányban nyitott ajtókkal.

A közös udvar egyik sarkában római mérföldkö áll, az Aquincumtól való távolságot mutatja. A határban találták a tsz emberei, és ki másnak adhatták volna, mint Fogarassy Mihálynak. Ez a kő most az udvar egyetlen díszé. Remény van rá azonban, hogy nem sokáig. Tervei vannak az udvarral mind az ifjúsági háznak, mind a könyvtárnak. Néhány kerti paddal és a melegben enyhülést adó lugassal olvasóteret létesítenek, amelyben lemezhallgatásra is mód nyílnék. Nyáron itt zajlanak majd le az asztalitenisz meg a sakkcsaták és a kisebb rendezvények, társas összejevetelek.

Simay Norbert

Dohnál Tibor ex librise

Szolgáltatás, amelyet alig vesznek igénybe

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ anyaintézményével, az Országos Széchényi Könyvtárral közösen kísérletképpen negyedévenként megjelenő füzetben közzéteszi az újonnan forgalomba kerülő lemezek, illetve kották címleírását. A lemezekről katalóguscédulák is rendelhetők. Az új szolgáltatásról a Könyvtáros is hírt adott az elmúlt évi 7. számában.

Az igények előzetes felmérése során szinte minden könyvtár a szolgáltatás mielőbbi megvalósítását sürgette. Számos jó ötlettel álltak elő: többen hangsúlyozták, hogy nemcsak a magyar, de a külföldi anyagok feldolgozása is szükséges; javasolták olyan központi beszerzési hely kijelölését, ahol (esetleg a Könyvtárellátó mintájára) a katalóguscédulákkal együtt a kották és lemezek is beszerezhetők lennének.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ eddigi tapasztalatai — az elkészült 1—2. szám alapján — azonban nem túlságosan biztatóak. Úgy tűnik, *a könyvtárak nagy része nem tud (még?) élni az adott lehetőségekkel.* Az 1. szám alapján mindössze 18, a 2. szám alapján is csak 20 könyvtár rendelt a katalóguscédulákból. Nem valószínű, hogy azok darabonkénti 50 filléres ára volna az oka az érdektelenségnek, sokkal inkább feltelezhető, hogy azok a könyvtárak, amelyekben már eddig is működött zenei részleg, s kiépítettek valamilyen katalógusrendszert, nem tartják érdemesnek áttérni az Új Hanglemezekben alkalmazott feldolgozási módra. Ahol pedig még csak tervezik zenei részleg felállítását, nem tartják időszerűnek gyűjteményük feltárásának ezúton történő megkezdését.

Véleményünk szerint mind a működő, mind a még csak létrehozandó (de már alakuló) zenei részlegekben hatalmas munkamegtakarítást és a *feldolgozás szakszerűségét eredményezné a központilag leírt és sokszorosított cédulák beszerzése.* Ha ennek alapján (akár szerzői betűrendben vagy szakcsoportok szerint) a könyvtár saját katalógusától függetlenül is összeállítana egy cédulagyűjteményt, amit egyelőre akár csupán tájékoztatásra használna, az adatok megléte már nagymértékben megkönnyítené tájékoztató és feldolgozó munkáját. Nem beszélve arról, hogy ha katalógusába semmiképpen nem tudja beépíteni a központi katalógizálás révén készült cédulákat, akkor is készen kapja (az esetleg nem szakképzett zenei könyvtáros!) az adatok sorrendjét, beszerzési helyeit stb. Az adatok esetleges átcsoportosítása minden könyvtár számá-

ra sokkal kisebb hibaforrás, mint magára a címleírás elkészítésére irányuló erőfeszítés.

Az alakuló zenei részlegekben véleményünk szerint ez a cédulagyűjtemény a majdani katalógus alapjául szolgálhatna, amelyet ezzel a gyűjteménnyel a füzetben használatos feldolgozási rendszerhez igazíthatnának. A gyűjtemény nyilvánosá tétele után a beszerzett művek szerint „átoszthatók” lennének a könyvtári katalógusba a megfelelő katalóguscédulák.

Mivel minden könyvtáros a jövőnek is dolgozik, érdemes lenne még egyszer meggondolni, hogy életben maradjon-e a szolgáltatás. Ez ugyanis elsősorban a könyvtárakon múlik. Nem valószínű, hogy 20—25 könyvtár kiszolgálása érdekében huzamos ideig fenn lehessen tartani egy ilyen, eléggé munkaigényes füzet előállítását, sokszorosítását és szétosztását, hisz 320—350 címre postázzák ingyenesen a kiadványt, s a *kiszolgáltatatlanság* — amit a cédularendelők csekély száma is jelez — annyira nyilvánvaló.

A kibocsátók a cikk bevezetőjében jelzett beszerzési igényeknek is szerettek volna eleget tenni, ezért felvették a kapcsolatot a Rózsavölgyi Zeneműbolt vezetőjével. A bolt esetleg a füzet megjelenése után bizonyos ideig (pl. egy hónapig) tartalékolna lemezeket és kottákat a könyvtárak számára. Amíg azonban nem ismeretes, hogy milyen mennyiségben vásárolják ezeket a könyvtárak, a meg egyezésre sem kerülhet sor.

Azok a könyvtárak tehát, amelyek igényt tartanak a füzetekre, eddig azonban valamilyen okból még nem jutott el hozzájuk, jelezzék kérésüket a KMK irodalompropaganda osztályának.

Az Új Kották füzet — amely a Zeneműkiadó Vállalattal közösen készül — tételeiről csak akkor készülhetne megrendelhető katalóguscédula, ha a könyvtárak ezt jelentékeny számban igényelnék. Ez esetben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ az Országos Széchényi Könyvtárral közösen az Új Hanglemezekhez hasonló megrendelési és szétosztási rendszert hozna létre.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ igen nagy erőfeszítéseket tesz azért, hogy a könyvtári szolgáltatások körét bővítse (így például az audiovizuális anyagok feltárásával), ez azonban csak akkor válhat hathatossá, ha a könyvtárak élnek a részükre felkínált lehetőségekkel.

Sarlós Veronika

A jubileumi olvasási program eredményei a Tisza Cipőgyár szakszervezeti könyvtárában

A „30 év — 30 könyv” pályázatba üzemünkben 1975 novemberéig 272-en kapcsolódtak be. Ez azt jelenti, hogy az olvasótábor 15 százalékát sikerült megnyerni az olvasási programban való részvételre. A pályázók között 153 munkás is van. A szocialista brigádtagok száma 165, a 30 éven aluliaké 146, s közöttük 29 szakmunkástanuló is található.

A pályázattal kapcsolatban öt rendezvényt tartottunk, ezeken a pályázók közül 138-an jelentek meg. A pályázat irodalmi totójában 72-en vettek részt.

A könyvtár eszék között állandó kiállítással, a KISZ- és brigádhíradókban elhelyezett felhívással, könyvismertetéssel, továbbá a szocialista brigádoknak készített felhívással, nyugdíjasoknak összeállított ajánló bibliográfiával, végül az üzemi lap felhasználásával népszerűsítette a programot.

Különösen a *vetélkedők* voltak jó formái a *figyelem felkeltésének*, az *olvasási kedv fokozásának*. Például a *Bőripari Dolgozók Szakszervezete által hirdetett vetélkedő* vállalati döntője, melynek irodalmi részét az olvasási programra építettük, s amelyen valamennyi résztvevő brigád színvonalasan szerepelt, szintén közrejátszott a pályázók számának kedvező alakulásában.

A *Tisza Cipő* c. üzemi lapban háromrészes irodalmi totót indítottunk, minden fordulón a pályázat 4—4 könyvével kapcsolatos kérdésekre kellett válaszolni. A *legjobb 30 pályázó* részt vett a szóbeli döntőn, amelyet az ifjúsági klubban az üzemi KISZ-bizottsággal közösen rendeztünk.

A 30 versenyző három csoportra osztva — *fizikai munkások, adminisztratív alkalmazottak, értelmiségiek* — vetélkedtek. A kérdések nehézségi foka is e megoszlást tükrözte. A játék győztesei részt vesznek majd a nyári zebeszényi olvasótáborban, ezt a díjat az SZMT központi könyvtára és az üzemi KISZ-szervezet ajánlotta fel.

A pályázat időszakában *nagyon jó volt az együttműködés az üzemi KISZ-szel*. Taggyűléseken ismertettük az olvasási programban való részvétel feltételeit, ajánlottunk, ismertettünk néhány kiemelkedő művet. A munkásolvásokat a szocialista brigádokon keresztül nyertük

meg a pályázatnak. Ismertetőket készítettünk néhány brigád névadójáról. Felhívtuk a figyelmet arra, hogy a pályázaton való részvétel beleszámít a művelődési vállalások teljesítésébe. *Hét brigád vállalta*, hogy rendszeresen ismerteti a pályázat könyveit a brigádtagoknak. A hét közül *öt brigád teljes létszámmal benevezett* a jubileumi pályázatra.

Az iskolákkal évek óta szoros kapcsolatot tartunk. Az *általános iskolásoknak* írásos pályázatot hirdettünk „*Olvasóélményeim a felszabadulásról*” címmel. Az ünnepélyes díjkiosztás az április 4-i iskolai ünnepség keretében történt meg. (Sajnos, csak 15 tanuló pályázott.)

A cipőipari szakközépiskola és a szakmunkásképző intézet tanulóival csoportos foglalkozások keretében foglalkoztunk: s mivel a pályázat könyvei közül néhány kötelező olvasmány a középiskolában, a foglalkozásokon elsősorban ezeket a műveket vitattuk meg. Egy foglalkozáson pedig Kertész Ákos regényét, a Makrát hasonlítottuk össze annak színpadi változatával, melyet a diákok a Szigligeti Színházban láttak. Több ízben volt heves vita a Felelet-ről is, melyet hétről hétre a televízióban láttak. (Ez a lehetőség tulajdonképpen abból adódott, hogy a könyvtárvezető az elmúlt tanévben tiszteletdíjas könyvtárosa volt a tanintézetnek.)

A hatásvizsgálat formája a munkásolvásoknál az egyéni beszélgetés volt. Nem határoztuk meg előre a formát, hanem minden esetben az olvasó személye döntötte el az olvasott könyvekkel kapcsolatos kérdések jellegét. Általában szívesen nyilatkoztak meg, s egy-két kivételtől eltekintve egyéni látásmódról tettek tanúbizonyságot. A „vizsgáztatás” látogatását igyekeztünk elkerülni.

Az újonnan belépő olvasók közül is sokan vesznek részt a programban. Szintén minden új belépő a könyvtárhoz fordul tanácsért. Ilyenkor a könyvtáros a megismerkedés tapasztalataira építve bátran nyúlhat a pályázat könyveire.

Mi is ezt tettük, s talán nem minden eredmény nélkül.

Orosz Attiláné

a martfői Tisza Cipőgyár
szakszervezeti könyvtárának vezetője

SZEMÉLYI VÁLTOZÁSOK történtek az elmúlt év végén lapunk szerkesztőségében. *Dr. Gerő Gyula* olvasószerkesztő osztályvezetői kinevezést kapott a KMK-ba, de mellékfoglalkozásban továbbra is részt vesz a Könyvtáros szerkesztésének munkájában. A Lapkiadó Vállalat igazgatója a Könyvtáros olvasószerkesztőjévé *Simay Norbert* munkatársat nevezte ki.

A SZOT kulturális, agitációs és propaganda osztálya az elmúlt év végén — a szakszervezeti könyvtárak tevékenységével foglalkozó cikkeiért — jutalomban részesítette *Simay Norbert* munkatársunkat.

A NEMZETISÉGI TELEPÜLÉSEK könyvtári helyzetéről tanácskoztak Rétságon decemberben Nógrád megye városi-járásai könyvtárigazgatói. A megbeszélésen újabb intézkedésekben állapodtak meg a szlovák és német nemzetiségű közösségek könyvtárainak jobb ellátása érdekében: a megyei tanács 1976-tól kezdve nemzetiségi könyvtáraként 3—4000 forintot ad német és szlovák nyelvű könyvek vásárlására, és a letéti állomány gyorsabb cseréjét gépkocsi felhasználásával segíti elő. Rendszerűen teszik a nemzetiségi könyvtárvezetők továbbképzését is. (K. S.)

Imets László ex librise

Hírek

TIZENÖT ÉVES az országos eszperantó könyvtár. A szegedi Somogyi Könyvtár keretében működő, nemzetközileg is ismert könyvgyűjteményt rendszeresen gyarapítják könyvajándékaikkal a hazai, sőt a külföldi eszperantisták is. Az évforduló tiszteletére a könyvtár olvasómozgalmat kezdeményezett a nemzetközi nyelven írt könyvek olvasásának népszerűsítésére. A legtöbb könyvet, 280 kötetet a várpalotai bányász eszperantó szakkör egyik tagja, Nagy Árpád kölcsönözte a szegedi könyvtárból a versenyidőszak alatt, és a harmadik helyet is bányászok (tatabányaiak) foglalták el. A könyvtár kérésére, további népszerűsítése érdekében közöljük pontos címét: Magyarországi Eszperantó Múzeum és Könyvtár. 6701. Szeged, pf. 441.

RÓZSAVÖLGYI MÁRK, a múlt századi híres zeneszerző és primás Balassagyarmaton született. Életéről a közelmúltban könyv jelent meg; szerzőjével, Réti Zoltán balassagyarmati zeneiskolai igazgatóval, festőművésszel jól sikerült rendezvényen találkoztak nógrádi olvasói a megyei könyvtárban. (K. S.)

IRODALMI RENDEZVÉNYEINEK sorában jól sikerült Kortárs-ankétot rendezett a Salgótarjáni Megyei Könyvtár. A nagobbreszt értelmiségi és diákolvasókból álló közönséggel Kovács Sándor Iván felelős szerkesztő, Páskándi Géza rovatvezető, Szepesi Attila költő, Szeberényi Lehel író, Alexa Károly rovatvezető találkozott.

(K. S.)

DR. SEBESTYÉN GÁBORNÉ, az Országos Széchényi Könyvtár helyettes gazdasági igazgatója a múlt év decemberében elhunyt. Pályáját az Országos Könyvtári Központban kezdte, 1952-ben került az OSZK-ba, ahol haláláig dolgozott. Munkájáért két alkalommal a Szocialista Kultúráért kitüntetésben részesült.

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR Csepel-csillagtelepi, 46-os sz. kerületi könyvtárának vezetőjévé *Bálint Lehel*né, az I. kerületi, 11-es könyvtár vezetőjévé *Ecsedi Klárát* nevezték ki; *Varga Mártát* a II. kerületi, 37-es sz. könyvtár, *Mihályi Imréné*t a IX. kerületi, Hámán Kató úti (7-es sz.) gyermekkönyvtár vezetésével bízták meg. (Z. I.)

A HELYTÖRTÉNETI-helyismereti anyaggyűjtésről, a helytörténeti közlőgyűjtemények készítéséről, feltárásáról, gondozásáról tartott előadást Nógrád megye főfoglalkozású könyvtárosainak továbbképzésük keretében *Bényei Miklós*, a Debreceni Megyei Könyvtár tudományos munkatársa. 1979-re, a megyei könyvtár fennállásának 30. évfordulójára gazdag helytörténeti-helyismereti gyűjteményt épít ki a Salgótarjáni Megyei Könyvtár. (K. S.)

Kopasz Márta ex librise

Beszélgetés Fenákel Judittal

Irodalmi vitákban sértésszámba megy, ha valakit „fiatal írónak” neveznek. És ha írónőről van szó? E feloldhatatlannak tetsző ellentétből ezúttal a való helyzet mutat kiutat: Fenákel Judit embernek fiatal, írónak nem. Nyolc megjelent kötettel (és egy nyomdában levővel) a háta mögött közismert és olvasott prózaírónk. Ahhoz az írónői gárdához tartozik, amelynek célja a mai magyar valóság vizsgálata és művészi tükröztetése: *Galgóczi Erzsébet, Jókai Anna, Raffai Sarolta, Szabó Magda* és még többen is a társadalom más-más metszetét ábrázolják, de a munkásságukból kialakuló összkép nem keveset mond kortársnak s utódnak egyaránt.

Fenákel Judit újságíró is: a Csongrád megyei laptól, a szegedi egyetemi újságon át a Nők Lapjához érkezett el; az évtizedes újságírói munka a tömörítés és lényeglátás jó iskolájának bizonyult nála. Íróként előbb novelláival majd kisregényeivel keltett figyelmet.

Beszélgetésünk kezdetén a megszokott mozdulattal cigarettával kínálnám, ám hirtelen észbekapok, nemrég olvastam cikkét a Nők Lapjában, amelyet — nem

Nádor Ilona felvétele

dohányosként — a dohányosok védelmében írt, s amelyre annyi dühös, goromba levelet kapott válaszul.

— Leveleid és találkozásaid alapján mit tapasztalsz gyakrabban: megértést vagy félremagyarázást? Mi a véleményed olvasóidról, akiket újságíróként többször és többféleképpen szóra bírhatasz?

— *Az újságíró életformája nagy előny az író számára, de bőven akadnak bukta-tói is. Az újságíró minden nap kötődik az úgynevezett valósághoz, ugyanakkor közvetlen visszhangra talál az olvasók között. Vannak témák — elsősorban a magánélet szféráiba tartozók — amelyek valóságos levélözönt zúdítanak a cikk szerzőjére. Ami a fogadtatást illeti: akad félreértés is. (Különösen az írónia sérti sok olvasó fülét.) Sajnos íróként is tapasztaltam hasonlót, legkedvesebb munkámat, a Lili utazásait ön-életírásnak vélték némelyek, és részvevő megjegyzéseket tettek. Az újságírás azonban bizonyos szakmai ártalmak veszélyével is fenyeget. Az újságíró ugyanis tendenciával, jobbitó szándékkal ír. Az író viszont nem agítál, csak ábrázol. A kétféle szemléletet nem szabad összekeverni annak, aki mindkét pályán startol.*

— Déry mondja: „Az író mindig önéletrajzot ír.” Vagyis önmagából, saját élményeiből és tapasztalataiból formálja hőseit. Így valóban azonosíthatott az olvasó Lili-vel — ha a cselekmény nem is önéletrajzi jellegű —, ha nem is történik veled ugyanaz, mint vele.

— *Ebben az értelemben igen. De Lili mégsem én voltam, a kisregényt részben élő alakról mintáztam, a lélekrajz pontossága abból ered, hogy át tudtam érezni helyzetét. Célom is volt vele, egy kötelességei miatt élni elfelejtő nőt mutattam be, hogy hirdessem: létezik életöröm is, amely hozzátartozik mindennapjainkhoz, ha kimarad, az egész életünk csonka lesz.*

— Mi a szenvedélyed?

— A színház! És természetesen a család. Két fiam van, 16 és 12 évesek, sokat vagyok velük, gyakran együtt járunk színházba is.

— Olvasnak és bírálják?

— A férjem és a nagyobbik fiam igen. A kicsi is bírál, de még inkább olvasás nélkül, mondván, hogy nem vittük sokra, se pénz, se hírnév... A férjem az első „lektorom”. De szeretem, ha kézirataimat elolvassa néhány — különböző ízlésű — szakmai barát is.

— Mondják, hogy minden írónak van valami rögeszméje, azt ismételteti, míg csak él, bármekkora is az életműve.

— A rögeszméktől szabadulni szeretnék, de nem lehet. Újra meg újra visszatérnek és belekíváncskoznak a készülő munkába.

— A te monomániáid mifélék?

— Az egyik, a kisváros. Néhány éve hagytam el Szegedet, és még bennem élnek a kisvárosi életforma keltette indulatok.

— A nagyvárosban más az élet minősége. Nem mindig jobb, de biztosan más. Művelődési lehetőségekben sokkal gazdagabb. A gyerekek is — bár sajnos kimarad az életükből a szabadban űzött játék — egészen mások, mint otthon voltak, oldottabb a nyelvük, magabiztosabb a fellépésük, tájékozottabbak, kritikusabbak, határozott véleményűk van. Eppen, mert ez az életforma annyira más, érzem szükségesnek, hogy a vidékről szóljak. A Vetkőztető című novellám alapötletéből film készült. A forgatókönyvben megdöbbenve olvastam, hogy a falusi öregek napközijében aszpikos szendvicset adnak uzsonnára. A filmesek nyilván nem tudták, hogy az ottani öregek nem is ennék, ha netán ezzel traktálnák őket. Apróság, de jellemző. Engem a kisváros — amelyben más az emberek stílusa, viselkedése, fellépése, életérzése — sürget, kényszerít, hogy ábrázoljam.

— Ebben telt el az ifjúságod.

— Nagyon szeretném megírni. Két — Vas Istvántól lopott — szóval jellemezhetem: förtelmek és tünemények kora volt. Kisiskolás voltam a felszabadulás idején, bizonytalan sorsú, félárva kislány. De már a középiskola, a szegedi tanítóképző tüneményes volt, védett diákeveket adott nekem, hogy aztán következzenek az első nagy csalódásom: nem vettek fel az egyetemre.

— Akkor már írtál?

— Tizenegy éves korom óta. Folyton írtam, de mindig csak első fejezeteket. Egyszer egy krimivel is kísérleteztem, ezt tovább írtam, de úgy belegubancolódtam, hogy a végén magam sem találtam meg a gyilkost.

— Egy irodalmi hagyományokban oly gazdag város, mint Szeged, már a légkörével is indítást adhatott!

— Mi, középiskolás diákok a szegedi hagyományok közül inkább csak Tömörkényt, Mórát, Juhász Gyulát ismertük. Én sok mindent olvastam, leginkább a nagy orosz realisták hatottak rám. Tanár akartam lenni, így kerültem a főiskolára, majd levelező tagozaton az egyetemre. Az egyetemen akkoriban nyüzsgő élet volt. Király István professzor vezette a magyar intézetet, és védnökségével szerveztünk egy kört, amely az egykori „szegedi fiatalok” hagyományait is őrizte. Igazi, eleven vitakör volt ez, még antológiát is adtunk ki. Aztán általános iskolában tanítottam, majd „lehúztam” hét évet a Csongrád megyei lapnál, hármát az egyetemi újságnál mint szerkesztő. Éreztem, hogy el kell mennem innen.

— Szeretni és gyűlölni — ezek az ellentétes érzelmek teszik rögeszmévé a kisvárost?

— Minden rögeszme ebből a két érzésből táplálkozik. Ebből fakad a másik monomániám is. A hatalom hatása az emberre. Egészen kis hatalom is elég. Egy hivatalnoké például, aki három beosztott fölött „regnál”. Minél kisebb szemétdombon kukorékol a kakas, annál nagyobb a hangja... Ennek a lélektana azóta is szenvedélyesen érdekel. De azoké úgyszintén, akik megőrzik személyiségüket akkor is, ha egy öblösebb karosszékre ülnek.

— A magyar prózából kit érzel magadhoz közelállóknak? Mesterednek akár?

— A kettő nem azonos. Óriási élmény volt számomra Déry Tibor Befejezetlen mondata, amit csak felnőtt fejjel olvastam. Belőle ismertem meg az illegális mozgalomban részt vett, ma már öregedő nemzedék ifjúságát. A Befejezetlen mondat is azt sugallta nekem, hogy az igazi nagy irodalom: az élet teljességének ábrázolása. A kisregény műfaját többek között az egyre áttekinthetlenebb élet tette népszerűvé. Könnyebb az életünk egy szeletét kiszakítani és azt ábrázolni, semmint a teljességre

törekedni. Nagyon szeretem Kertész Ákos Makrá-ja mellett Galgóczi Erzsébet prózáját is. Ha az unokáink kíváncsiak lesznek rá, milyen volt a mi korunkban a vidéki Magyarország, és mit élt át a vidékről nagyvárosba került értelmiségi, akkor az ő munkáiból képet alkothatnak minderről. Na, de megint itt tartunk, az én rögeszméimnél.

Bozókya Éva

M Ű V E I

Két utca lakója (novellák). 1960. Tiszatáj Irodalmi Kiskönyvtár
Az élet vidám dolog (novellák). 1963. Tiszatáj — Magvető
Akvárium (regény). 1966. Magvető
Tíz nap vidéken (kisregény + novellák). 1967. Szépirodalmi
Vetköztető (kisregények + novellák). 1970. Szépirodalmi
Lili utazásai (kisregény + novellák). 1973. Szépirodalmi
Májustól májusig (kisregény + novellák). 1974. Móra — Kosmosz
Dokumentumok U. M.-ről (regény). 1975. Szépirodalmi

A könyv, mint a baromfitenyésztés munkaeszköze

Aki fellapozza a baromfitenyésztés apostolának, *Báldy Bálintnak* 1961-ben a Mezőgazdasági Kiadónál harmadszor, a korábbi kiadásokat is számítva immár nyolcad-szor megjelent könyvét, elcsodálkozhat: 15 év telt el mindössze, s az általa leírt tenyészítés már szinte sehol sem található. Hol van már a leghorn, a fogolyszínű magyar tyúk, a rézpulyka? Mit kezdenénk a Báldy-könyv „rovarpótló takarmányok” c. fejezetében leírtakkal? A tanáccsal, hogy az elősködőket fahamuval, tojófészekbe helyezett szárított diófa- és páfránylevéllel riasszuk el?

A baromfi tartásának körülményei megváltoztak, a régi fajtákat újak, specializált hibridek váltották fel, a néhány évtizede úgyszólván semmibe vett, trágyadombokon kapirgáló aprójszág tartásából a statisztikai kimutatásokban is szereplő, az exportban kiemelkedő állattenyésztési ágazat lett.

A nagyüzemi baromfitelepek hálózatának kiépülése megváltoztatta a ház körüli baromfitartást is, Ma körülbelül nyolcszázezren foglalkoznak kisebb-nagyobb mértékben baromfitartással. Van, aki csak a családi szükségletekre nevel baromfit, másoktól a szomszédoknak is jut. Nincsenek kevesen a szakcsoportokba tömörült tyúktartók, libahizlalók sem, ők a nagyüzemekéhez hasonló körülmények között folytatják az árutermelést. Az ilyen kistermelők 500—1000 tyúkot is tartanak — nem ritkán ketrecben — ugyanazt a tojóhibridet vásárolják, mint a nagyüzemek, évente ötször-hatszor fogadnak húshibrid-naposcsibét, s nevelik 6—7 hetes korig vagy tovább, és szerződéssel hizlalják a baromfiipar számára, a libát pedig géppel tömik. Az ilyen, árutermelőnek tekinthető háztáji gazdaságok látják el a helyi üzemi konyhákat, bölcsődéket, kórházakat, vendéglőket baromfi hússal, friss tojással, s a főlőslegük értékesítéséről szervezetteren gondoskodnak.

Hogy mit jelent az ilyen körülmények között folytatott termelés, arra elég néhány tényvel válaszolni: a hazánkban termelt összes tojásnak több mint kétharmadát 1975-ben is a kis udvarokban tojták a tyúkok, a híztőlba még nagyobb hányadát a háztájiban tömtek. Lehet, hogy a hizlalandó soványlibát és a kukoricát a nagyüzem adta, a tömés azonban a ház körül folyt. Munkaigényes, nem könnyű, az állatok egyedi kezelését igénylő, hajnaltól éjszakáig tartó munka a lúdhizlalás, a nagyüzemek nem szívesen vállalják, mert egyre kevesebb náluk a munkaerő, s az ilyen nagy gondoságot igénylő munka szervezése is eltér az egyéb tevékenységeiktől.

A nagyüzemi és háztáji baromfitartás együttesen eredményezi tehát azt, hogy Magyarország előkelő helyet foglal el az egy lakosra jutó baromfi hús és tojás termelésében, s hogy belőlük jelentős mennyiséget exportálunk is. A legutolsó statisztikai közlemények szerint világ-átlagban 111 tojás jut egy-egy főre. A Közös Piac országában kb. 250 az egy főre jutó évi termelés, a KGST országokban 213, hazánkban a legmagasabb: 334, az NDK 268-cal áll a második helyen.

Gyakori kérdés, s nem is csak nálunk: nem ártnak-e a minőségnek az intenzív nevelési módszerek? E sorok írójának is az a véleménye, hogy jobb ízű, tartalmasabb a húsa annak a csirkének, amely az udvaron (netán füves tanyaudvaron) kapirgálva nőtt fel. Sűrűbb a tojásfehérje és sárgája, ha azt a kapirgáló és évente mindössze 120—130 tojást adó tyúk tojja. A 260-at tojó tyúk bizony hígabb tojást ad. Jó munkához idő kell — „mondhatná” a tyúk, de ha csaknem mindennap várunk tőle

tojást, akkor bizony kevés az ideje egy-egy tojás „előállításához”. Tény azonban az is, hogy alig van már tanya, ahol ideális helye lenne az extenzíven tartott baromfinak.

A nem kellően tájékozott vásárló — hogyan is lehetne kellően tájékozott? — olykor megteveszthető a minőség tekintetében. A kereskedő esetleg azzal ajánlja neki a tisztított csirkét, hogy ez háztáji! Holott a csirke fajtája, a táp, amit fogyasztott, a zárt hely, ahol felnevelték, éppen olyan, mint a nagyüzemi. A barna héjú tojásra is szokás azt mondani: háztáji, tanyasi tojás. Pedig a tojás héjának barnasága mit sem bizonyít: barna tojóhibrid adja az ilyen tojást. Bele kell törődnünk, hogy az egészen kicsi községek kivételével, már mindenütt ritka az igazi „háztáji” tojás, csirke, mert akik piacra termelnek, a nagyüzemi módszerek szerint járnak el, és a nagyüzemekben is használatos takarmányokkal etetik a csirkéket.

Ma a baromfi fontos népelelmzési cikk, *Veres Péter* a felszabadulás utáni népgyűléseken még a hallgatóság lelkes helyeslése közepette mondotta: a paraszt akkor eszik csirkét, ha vagy ő beteg, vagy a csirke. Manapság viszont a baromfihús-fogyasztásban a harmadik helyen állunk a világ országainak ranglistáján. 15 kiló baromfihúst és 250—260 tojást fogyasztunk fejenként átlagosan évente, s ki gondol már arra az időre, amikor a vízzel gyúrt tészta sáfránnyal sárgították tojás helyett?

1946-ban 186 vagon vágottbaromfit, 18 millió tojást, 3,2 vagonnyi libamáját s 73 vagonnyi libatollat exportáltunk. 1975-ben több mint 10 000 vagon vágottbaromfi, 35 vagon libamáj, 331 millió tojás, 275 vagon libatoll került exportra s javította a külkereskedelem mérlegét. S eközben idehaza az egész csirkét, pulykát, libát, kacsát vagy annak csak a mellét, combját, aprólékát, zúzáját nylonfóliába csomagolva már nemcsak az ételmszer-csarnokokban, hanem a kisebb fűszer- és hentesüzletekben is bárki megvásárolhatja.

Az előbb említett Bálldy-könyv megjelenése után kezdtek építeni az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek azokat a korszerű nagy telepeket, ahol most az összes vágócsirke és pulyka nagy többségét, a törzsállományok egészét tenyésztik. E nagyüzemi telepeken ketrecekben tartják a tojók, tyúkok többségét, 15—20 ezer csirke, 7—8 ezer pulyka nevelődik egész éven át egy-egy fűtött, ventilátorokkal felszerelt programozott világítású istállóban.

A nagyüzemi baromfitartás megalapozásakor nélkülözhetetlen volt a külföldi technológiák átvétele, a legértékesebb fajták, hibridek megvásárlása, a korszerű takarmányipar létrehozása, mégsem túlzás azt mondani: *új szakirodalom nélkül nem juthattunk volna a fejlettség jelenlegi fokára.* A Mezőgazdasági Kiadó gondozásában egymás után jelentek meg, s fogytak el tízezzrel a korszerű, belterjes baromfitenyésztést szolgáló, elméleti tudást megalapozó, gyakorlati tapasztalatokat népszerűsítő munkák. A *Bögre János* által szerkesztett kézikönyvek, a *Mészáros János* által írott baromfi egészségügyet tárgyaló munka, a baromfitenyésztők majd a kisállattenyésztők zsebkönyve, *Kiss István* szakkönyve a hibridpulyka keltetéséről szervesen hozzátartozik a baromfitenyésztés utóbbi másfél évtizedes fejlődéséhez. A korszerűsödő baromfitenyésztés kérdéseket vetett fel, a szakkönyvekről szerzői válaszokat kerestek — és találtak — ezekre, ösztönöztek a mindmáig tartó és a jövőben is szükséges előrelépésre.

Könyvek persze nemcsak a nagyüzemi baromfitelepeken folyó munka segítésére, az elméleti kérdések megmagyarázása érdekében íródtak. Ilyenek a *Bögre János* által szerkesztett *Tyúktenyésztés*, majd *A kacsá, lúd, pulyka, gyöngytyúk tenyésztése* c. kézikönyv, a *Kiss István* által írott *Baromfikeltetés*. *Mészáros János* munkája, a *Baromfi-egészségügy*, *Gonda Irén* *Hibridpulyká-*ja elsősorban a nagyüzemi dolgozóknak szól. Olvassák azonban magánkeltetők, az említett baromfifajokat tartó kistenyésztők is. Rajtuk kívül természetesen a baromfitenyésztő szakmunkástanulók és a nagyüzemekben dolgozó baromfigondozók. Mindazok, akik a tudnivalókat részletesebben is ismerni szeretnék, s azok is, akik kicsiben, de a nagyüzemi módszerek szerint dolgoznak. A *Minden napra egy tanács a tojástermeléshez*, a *Baromfi a ház körül*, a *Hibridtyúk a háztájon* c. kiadványok kizárólag a kistenyésztőknek készültek, de mert mondanivalójuk nem tér el a nagyüzemi használatra írott könyvektől, olvasásuk ott sem fölösleges. Sőt: a nagyüzem baromfigondozója a saját portáján nem ritkán jeles kisárutermelő, kétféle jellegű szakirodalom tanulmányozója tehát.

Olykor hajlamosak vagyunk számontartani elődeink tiszteletre méltó tevékenységét, de nem veszünk tudomást kortársainkéről. Szakítsunk most egy pillanatra e helytelen gyakorlattal. Mondjuk ki: a jelenlegi szakírók többsége az elődökénél nem csekélyebb buzgalommal — és eredménnyel — fáradozik a baromfitenyésztési szakma hírének, rangjának öregbítésén, eredményeinek gyarapításán. *Szécsényi István* állatorvos-szakíró, *Várady Barna*, a világ baromfi irodalmának szorgalmas figyelője és referálója. *Molnár László*, a takarmányozástan tudósa, *Horn Péter*, az új szakembergárda nevelője és több sikeres könyv szerzője közéjük tartozik.

Munkájuk megismertetéséért, a baromfitenyésztés szakmai tudnivalóinak terjesztéséért sokat tehetnek, és tesznek a könyvtárak is. Nem hagyható szó nélkül a paksi és a mezőcsáti járási könyvtár buzgósa. E két könyvtár vezetői és munkatársai évek óta rendezik a baromfitenyésztési szakírók és az olvasók találkozóit, nem kis sikerrel.

A siker titkát egyrészt maguk a könyvek jelentik: világos, közérthető valamennyi, az olvasáshoz nem szokott ember is könnyen eligazodik bennük. Másrészt: a téma sokakat érint, a falusi udvarok manapság is elképzelhetetlenek baromfi nélkül. Harmadszor — s ezt e sorok írója több száz író—olvasó találkozóon szerzett tapasztalat alapján mondhatja — a falusi férfiak, asszonyok s újabban a fiatalok is érdeklődnek a termelési, a biológiai, a technológiai újdonságok iránt. Tehát a szakkönyvek iránt is.

Dr. Gonda Irén

AZ UTÓBBI ÉVEKBEN MEGJELENT FONTOSABB MŰVEK

- Kozma György: Minden napra egy tanács a tojástermeléshez, 1965
Dr. Mészáros János: Baromfi-egészségtan, 1966
Dr. Gonda Irén: Baromfi a ház körül, 1967
Dr. Bögre János: A kacsa, lúd, pulyka, gyöngytyúk tenyésztése, 1968
Dr. Molnár László: Hibridtyúk a háztájon, 1968
Dr. Bögre János: A libamáj és termelése, 1969
Biszkup—Gouth—Horn: Haszongalamb-tenyésztés, 1969
Dr. Gonda Irén: Hibridpulyka, 1973
Dr. Kiss István: Baromfikeltetés, 1973
Dr. Gonda Irén: Kisállattenyésztők zsebkönyve, 1974.

Olvastuk...

a TÁRSADALMI SZEMLE decemberi számában Katsányi Sándor tanulmányát a társadalmi ismereteket közlő irodalom közművelődési könyvtári forgalmáról. A párt elméleti és politikai folyóiratának Közművelődés rovatában megjelent írás összeveti a társadalomtudományi irodalom könyvtári forgalmáról 1968-ban és 1973-ban készített felméréseket, s az adatokból következtet a fejlődés tendenciáira. A könyvtári forgalom egészének 40%-os emelkedésével szemben a társadalmi ismereteket közlő művek olvasottsága 16%-kal emelkedett. Az olvasmánycsoporton belül leggyorsabban a valódi társadalomtudomány, a szakkönyvek forgalma növekedett. A vizsgálat feltárta az olvasói rétegek igényeinek különbségeit is. A fejlődés elsősorban a tudatosabb állománygyarapítási politika eredményének köszönhető, amely helyesen vette figyelembe a növekvő társadalmi igényt. Katsányi Sándor írása azonban arra is figyelmeztet, hogy több olvasói réteg aktivitása a fejlődés ellenére is egyenetlen, ezért „átvezető” olvasmányokat ajánl, amelyek nem lépik túl az olvasók befogadási szintjének határát, de mégis előrelépést jelentenek a társadalom megismerésének útján. (pr)

a MŰVELŐDÉS címmel Bukarestben megjelenő magyar nyelvű közművelődési folyóirat decemberi számát. Az igényesen szerkesztett lap hónapról hónapra színes áttekintést nyújt a Romániában élő magyarság közművelődéséről. A folyóiratban negyedévenként megjelenő, Balogh József által szerkesztett Könyvtár rovat tölti be Romániában a magyar nyelvű könyvtári szaklap szerepét. A mostani számban a szerkesztő a könyvtárhálózatnak és a könyvtári rendszernek a művelődésben betöltött szerepét foglalja össze, ismertetést olvashatunk továbbá a székelyudvarhelyi municipium könyvtár és a marosvásárhelyi szakszervezeti könyvtárak munkájáról. Érdekes kérdőívet is közöl a lap a falusi könyvtárak ellenőrzésének szempontjairól. Tonk Sándor tanulmánya a középkori könyvgyűjtő erdélyi diákok tevékenységével foglalkozik, Gábor Dénes pedig folytatja a könyvjegyművészek bemutatását. Végül két kitűnő bibliográfia is helyet kapott a folyóiratban: A romániai magyar regény 1914—1974 című bibliográfia és a 85 éves Molter Károly műveinek jegyzéke, amelyet kiegészít a könyveinek kritikáiról készített szelektív összeállítás.

a KÖZNEVELÉS 1975. december 12-i számában Győri György Könyvműzeumok az iskolákban c. cikkét, mely felhívja a figyelmet a muzeális értékű iskolai gyűjteményekre. A szerző meglátogatott több ilyen iskolát, de példamutató megoldást csak a miskolci Zrínyi Ilona Gimnáziumban, a Lévay József gyűjtemény esetében talált; a többi iskolákban vagy a megőréssel, vagy a feltárással vagy mind a kettővel baj van: megfelelő anyagi keretek és szakértelem hiján az iskolai könyvtárosok többsége nem képes e könyvek állagát megővni, és azokat a kutatók rendelkezésére bocsítani. A pótolhatatlan nemzeti kincsek megmentéséért és hasznosításáért az iskolafenntartó tanácsoknak kellene áldozatot hozniuk, miként ezt Miskolcon teszik.

Grafikák, festmények az olvasómozgalomért

Az elmúlt év novemberében a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár a város főtéren kiállítótermében önálló kiállításon mutatta be azt a 71 grafikát és 3 festményt, amelyet a 30 év — 30 könyv olvasási program résztvevői között sorsoltak ki. A kiállítás nemcsak azért érdemel figyelmet, mert sikeresen kapcsolta össze a jó könyvek és az értékes képzőművészeti alkotások népszerűsítését, hanem azért is, mert a kiállítás változatos, érdekes képet nyújtott a mai magyar grafikáról.

A könyvtár még a nyáron felhívással fordult a művészekhez, ajánljanak fel képet az olvasópályázat jutalmazására. Az alkotók szívesen fogadták a felhívást, huszonheten jelentkeztek a már korábban zsűrizett képekkel, melyeknek értéke összesen meghaladta a 60 000 Ft-ot. Az idősebb nemzedékhez tartozók közül Varga Nándor Lajos, Varsányi Pál, Martyn Ferenc képei, a középnemzedék alkotói közül Diskcy Lenke, Reich Károly, Kopasz Márta, Perei Zoltán, Varga Hajdu István, Bokros László fametszetei, rajzai keltettek feltűnést. A fiatalabb grafikusközvetéket a kiállításon Maurer Dóra, Ravasz Erzsébet, Tavasz Noémi, Kőhegyi Gyula, Póka György, Sáros András Miklós és mások képviselték.

A reprezentatív, sokoldalú propagandával (illusztrált katalógus, sokszorosított tájékoztató) kísért kiállítás igen meggyorsította a pályázati könyvek olva-

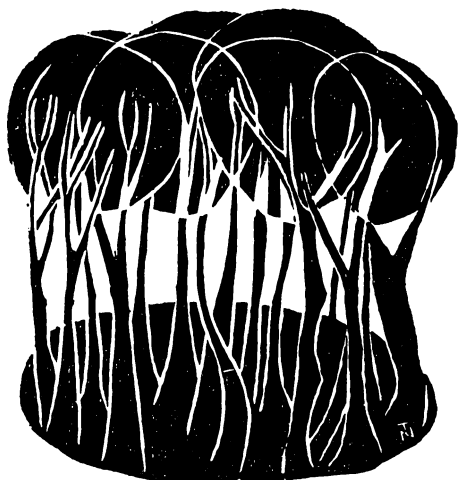
Kopasz Márta: Anya és gyermeke

sását és feldolgozását. A bemutatott képeket ugyanis a kiállítás utolsó napján kisorsolták azok között, akik a pályázati könyvekben elhelyezett kérdésre elemző választ adtak. (Az író-olvasó találkozón, anketokon való részvétel mellett a „beszámoltatásnak” ez a biztos módja volt kívánatos, ezt sugallták a tekintélyes pályadíjak is. A könyvben elhelyezett kérdés egyébként: „Ha tetszett a mű, melyik volt az Ön részére legemlékezetesebb, legérdekesebb részlete? Miért?”)

A sorsolásban végül 180 pályázó vett részt, mindemellett a kiállítás számos új olvasót, pályázót hozott a könyvtárba. A tárlaton bemutatásra került az a 900 könyv is, amelyet a könyvkiadók ajánlottak fel jutalmazásra. Szerencsésnek bizonyult, hogy néhány képet az olvasási programba újonnan, a kiállítás hatására bekapcsolódó pályázók részére tettek felre: ezeket — a bemutatott könyvekkel együtt — a pályázat lezárásakor, januárban kapták meg a szerencsés nyertesek.

A kiállítás és sorsolás egyik érdekessége, hogy a nyertesek közül tizenkettő az Aprítógépgyárban dolgozik, s az üzemi szakszervezeti könyvtárban hasonló feladatok között pályázott. Az általuk nyert képeket ismét bemutatták az üzemi könyvtárban, majd a szakszervezeti bizottság titkára ünnepélyesen átnyújtotta a nyerteseknek.

Arató Antal

Tavasz Noémi: Fák

Környezetünk védelmében

A közvéleményt mindinkább foglalkoztatják a környezetvédelem immár világméretű gondolatai. Az ember és környezete között támadt konfliktus „eredményeit”, a környezeti ártalmakat egyre gyakrabban érzékelhetjük. Ezért a környezeti kérdések iránti érdeklődés növekedésével kell számolnunk a közművelődési könyvtárakban is. A téma újdonsága, összetettsége, a körülötte támadt sok hiányos vagy téves ismeret s a rendelkezésre álló ismeretterjesztő jellegű irodalom viszonylagos szűkössége indokolja, hogy a környezeti kérdésekről kissé bővebben szóljunk, majd utóbb egy bibliográfiai szemle közlésével is segítséget nyújtsunk a könyvtárosoknak a tájékozódáshoz és tájékoztatáshoz.

Több tudományt érint

Földünk — feltehetően — négy és félmilliárd éves fejlődéséhez viszonyítva az ember berendezkedésének, civilizációjának 7—10 000 éve csupán egy pillanat. Ez a geológiai idővel mért pillanat azonban elég hosszúak bizonyult ahhoz, hogy bolygónk életet hordozó igen vékony rétegét, a bioszférát gyökeresen átalakítsuk, életformáinknak megfelelően kihasználjuk és ezzel együtt nagymértékben el is szennyezzük. A *környezet veszélyeztetése, rombolása különösen felgyorsult* az elmúlt évszázad rohamos iparosodása és városiasodása nyomán. Környezeti válság alakult ki: a bioszféra szennyeződése, a víz, a levegő, a talaj, a természeti erők és az élővilág védelme, a környezet ésszerű használatának gondolja világszerte napirendre került. A környezetszennyeződés mértéke és kiterjedése egyenetlen és még nem katasztrófális. Helyenként azonban az alapvető életfeltételek biztosítása érdekében már halaszthatatlan a védekezés. Másutt a szennyeződés ütemének gyorsulása vált aggasztóvá, s követel sürgős intézkedést.

A környezetvédelemről sokféle definíció látott napvilágot. Lényegét jól kifejezi az alábbi meghatározás: *A környezetvédelem a bioszféra további szennyeződésének megakadályozásával, csökkentésével, esetenként az eredeti állapot visszaállításával, vagy a pillanatnyi állapot fenntartásával, valamint a természeti kincsek állagának megóvásával foglalkozik.* (Bogárdi János: *Környezetvédelem és vizgazdálkodás.*) Ez a nagyon összetett és szerteágazó tevékenység számos tudományágat érint. A természettudományok, a technika, a gazdaságtudomány, de a jog, a filozófia s a társadalomtudományok tízezernyi szakembere tekinti felelősségteljes feladatának.

A környezeti kérdések a nemzetközi politika színterén is felvetődnek, az enyhülési politika egyik kiemelkedő eredménye az e téren való együttműködés kibontakoztatása is lehet. Elkerülhetetlen, hogy a környezetvédelem érdekében mind hatékonyabb és teljesebb nemzetközi együttműködés bontakozzék ki, mivel az emberi környezet szennyeződését csak bolygónk teljességére kiterjedően ellenőrizhetjük. Természetesen minden országnak vannak sajátos környezeti problémái, melyek természeti-földrajzi helyzetéből, társadalmi-gazdasági rendszeréből, fejlettségéből, demográfiai viszonyaiból, kulturális színvonalából adódnak. De ezeket a környezetvédelmi feladatokat is csak nemzetközi összefogással oldhatják meg. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy a környezeti ártalmak kutatása olyan tudományos-technikai szervezetet és felkészülést, pénzügyi fedezetet, igazgatási, jogi, tájékoztatási, oktatási s más feltételeket igényel, amelyeket csak saját erőből még a fejlettebb ipari államok sem képesek biztosítani.

Nemzetközi összefogás

Az ENSZ-ben és szervezeteiben és a KGST keretein belül a tagállamok egyre jobban törekszenek a környezetvédelmi együttműködésre. (Néhány fontos dátum: 1971-ben meghirdették az UNESCO „Ember és bioszféra” nemzetközi kutatási programját, az ún. MAB-programot. 1972-ben „Az emberi környezetről” c. stockholmi nemzetközi konferencián kidolgozták az ENSZ környezetvédelmi programját. 1973-ban megalakult a KGST környezetvédelmi tanácsa stb.) Gazdasági lehetőségeinkhez mérten hazánk is tevékeny részese a környezetvédelmi kutatásoknak és intézkedéseknek s nem egy szakterületen nemzetközi tekintélyt s kutatásaihoz tudományos és anyagi támogatást is szerzett. (Zólyomi Bálint: *A bioszféra nemzetközi kutatása.*) Környezetvédelmi gondolataink megoldása érdekében egy sor jogszabályt alkottak (közöttük föld-, természet-, majd vízvédelmi törvényt), a közeljövőben pedig környezetvédelmi törvényjavaslat kerül az országgyűlés elé. Sokoldalú kutatómunka indult meg

az Akadémián, több tudományos intézetben és az egyetemeken. A kormány az országos szintű, kiemelt kutatási célprogramok közé sorolta „Az emberi makro- és mikro-környezet legkedvezőbb kialakítása” c. programot.

Környezet és kultúra

A környezetvédelmi kutatás és a konkrét gyakorlat fontos állomásait jelentették a különféle tudományterületek, szakminisztériumok, társadalmi szervezetek országos jelentőségű konferenciái; többek között a Magyar Tudományos Akadémia 1970. évi tudományos ülészsaka „Az ember és környezete (Bioszféra)” címmel; a Hazafias Népfőnt első országos környezetvédelmi konferenciája 1973-ban; ugyanebben az évben a *Víz—Levegő—Élet '73* nemzetközi szakkiállításához kapcsolódó előadássorozat az MTA és az MTESZ rendezésében stb. Az említett konferenciák közzétett anyagai a téma hazai irodalmának fontos részei. (Ezeket később, a bibliográfiai szemlében ismertetjük.)

A hatékony környezetvédelem az érintett tudomány- és szakterületek szoros együttműködését, feltétlenül egységes szemléleten alapuló, összehangolt igazgatási, jogi, oktatási, műszaki, építészeti, városfejlesztési, közegészségügyi, szociális stb. tevékenységet, valamint sok pénzt kíván. Feltételezi a természeti és gazdasági, az ökológiai, azaz környezetani, illetve -védelmi és ökonómiai, azaz közgazdasági érdekek összehangolását, amelynek hiányában a gyakorlati intézkedések zátonyra futnak. Ugyanilyen fontos a társadalom aktív részvétele a környezeti morál és kultúra kialakítása terén is. Ebben a közművelődésnek és a *könyvtáraknak fontos szerepük van*. Összefüggéseket feltáró, reális, tudományosan megalapozott ismereteket kell közvetíteniük a szakemberek és a nagyközönség számára. Biztosítani kell a közvélemény tájékoztatását, eligazodását a téma gyakran rendezetlen, összefüggéseiből kiragadott, sőt néha hiányos, egyoldalú, tudománytalan vagy szándékoltan téves információára-datában.

Ezzel *sokoldalú ismeretbővítésre* is mód nyílik, hiszen a környezetvédelem témakörében fontos természettudományi, műszaki, gazdasági, jogi, politikai, sőt etikai és világnézeti ismeretek ötvöződnek. E témakör tanulmányozása során ugyanis valóban komplex módon ismerhetjük meg Földünket, természeti világát kölcsönhatásban a rajta élő társadalmakkal; a bioszféra elemeinek és az emberi tevékenységnek kapcsolatát, okok és okozatok dialektikus összefüggéseit, törvényeit, s érzékelhetjük az ember szerepét s felelősségét bolygónk életében.

Külön hangsúlyozni szeretném a környezeti kérdések eszmei-társadalmi vonatkozásainak fontosságát, világnézeti jelentőségét. (Bővebben ld. Takács Ferenc: *A környezetvédelem eszmei-társadalmi kérdései*. = Term. Világa, 1975. 1. sz. A *marxizmus—leninizmus és a környezetvédelem problémái*. Szimpózium, 1972. Prága. = Béke és Szocializmus, 1972. 6. sz. Kiss Judit: *A természeti környezet védelme és ideológiai összefüggései*. = Pártélet. 1974. 2. sz.) Tény, hogy az ember környezetmódosító, természetátalakító tevékenysége során fellépő szennyeződések és egyéb környezeti ártalmak objektív szociális tényezőkké váltak. Hatásuk — elsősorban az iparilag fejlettebb országokban — a lakosság tömegét érintik, közvetlen kapcsolatban a politika, a gazdasági és a kulturális élet mind több területével. A téma korunkban már nem a természettudósok, ökológusok tevékenységének „magánterülete”, „hobbyja”, hanem hat a gazdasági és politikai élet s az ideológiai harc mindennapi gyakorlatára, befolyásolhatja az üzleti tevékenységet vagy éppen a politikai döntéseket vagy akár a szociális intézkedéseket, a tudományfejlesztést, a nemzetközi kapcsolatokat stb. Miután a környezeti kérdések elválaszthatatlanul összefüggenek a demográfiai robbanás, az élelmezési, az energia- és nyersanyagválság, a rohamos urbanizálódás világ-méretű gondoljaival, a *környezeti krízis problémáival minden kormányzatnak szembe kell néznie*. E kérdéskör megközelítésének módja természetesen minden országban a társadalmi rendszer függvénye, tehát a legkülönfélébb s legellentmondásosabb állás-foglalásokat hozza létre.

Helyzet és feladatok

Néhány figyelmet érdemlő állásfoglalás — a teljesség igénye nélkül:

A kialakult környezeti válságerért sokan a tudományos-technikai forradalmat okolják, holott az elkerülhető a természettel való tudatos kölcsönhatás, a technológiai folyamatok szigorú ellenőrzése, a tudományos előrelátás mellett. Ugyanakkor a védekezés a legfejlettebb ipari államokban sem bontakozott ki még annyira, hogy környezeti hatásait reálisan értékelhessük. Tény, hogy a jelenleg kialakult súlyos

helyzet elsősorban az elmúlt mintegy másfélszáz év kapitalista viszonyaiból következett.

Az iparilag fejlett tőkés társadalmakban, ahol a legtragikusabb az ökológiai veszedelem, különféle katasztrófaelméletek, világvégejóslatok láttak napvilágot, párosulva technikaellenes felfogással. Egy igen veszélyes irányzat a gazdasági haladás mesterséges leállítását követeli. A „zérusnövekedés” e hívei szerint az ökológiai és gazdasági egyensúlyt csak az iparfejlesztés erőteljes korlátozásával lehet biztosítani. Nézetük az iparilag fejlett kapitalista társadalmaknak kedvez. Más tőkés körök viszont mesterséges optimizmussal ellensúlyozzák a feltámadó, és a gazdasági élet dinamikáját fékező pánikhangulatot. Figyelemre méltó, hogy a fejlett tőkésországokban is mind többen ismerik fel a környezetvédelem politikai összefüggéseit. (Gus Hall: *Környezeti ártalmak és a kapitalizmus.*) Különféle ökológiai tömegmozgalmak alakulnak ki, pl. az „ökotaktika”, mely szerint a környezetszennyeződés a profitra irányultság miatt nem szüntethető meg csak a tőkés viszonyokkal együtt, s a kapitalizmus—szocializmus alternatívája a fennmaradásnak vagy a teljes pusztulásnak alternatívája is. Ideológiai problémát jelent például, hogy a környezetvédelem a műszaki-gazdasági fejlődés szerves, elidegeníthetetlen része lehet-e vagy sem. (Liska Tibor: *A humánökológia bírálata.* = Valóság, 1973. 3. sz. s Juhász Mária hozzászólása ugyanott, 5. sz.) Ismét más, politikai állásfoglalásra készítő probléma pl. annak a remélhetőleg soha meg nem ismétlődő ténynek kritikája, hogy az USA tudatos környezetrombolást vitt végbe a történelemben példátlan vegyi, biológiai hadviselése során Vietnamban. Ezzel következményeiben csak évtizedek múltán felmérhető óriási kárt okozott az ország természeti szféráiban.

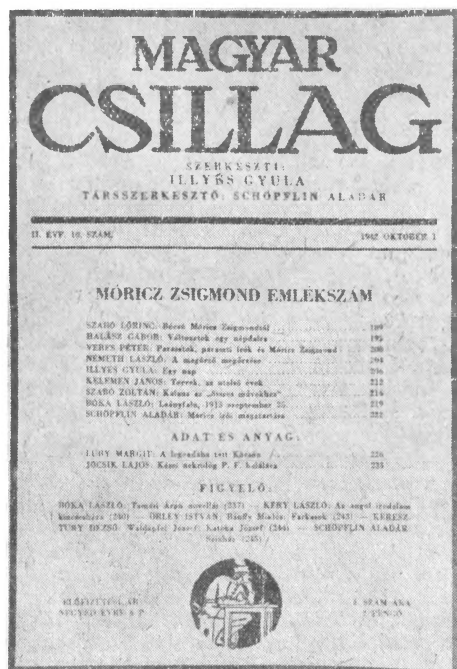
Még sok szempontot, összefüggést lehetne említeni a témakör demográfiai, urbanisztikai, szociológiai, jogi, etikai, nevelési stb. vonatkozásaiból, erre azonban a terjedelem korlátai nem adnak lehetőséget. Utalni kell a szocialista országok állásfoglalására; a nemzetközi együttműködésre való törekvés kinyilvánítására, amely mind az SZKP XXIV. kongresszusán, mind pedig a helsinki értekezlet során megfogalmazást nyert. Erről a bibliográfiai szemlében található majd utalások. Fontos, hogy a *környezetvédelmet politikai kérdéssé is tegyüek, a szocializmus felépítésének szerves részévé.* Az „ésszerű környezethasználat”, az ökológiai krízis leküzdése hosszú távon csak az osztályérdekektől nem „szennyezett”, a szocialista-kommunista társadalomban valósulhat meg teljességgel. Az emberközpontú „ökológiai civilizáció” megteremtésének legelején tartunk. Társadalmi és természeti környezetünk, *a magunk és utódaink sorsáról, jövőjéről van szó,* témánk ezért sem devalválódhat múlandó „divattá”. Hogy milyen irodalmi bázis alapján, miről s hogyan nyújthatunk a környezeti kérdések iránt érdeklődőknek tájékoztatást, ahhoz e cikk folytatásaként, a legközelebb megjelenő bibliográfia igyekszik segítséget nyújtani.

Csomor Tibor

Nagy László ex librise

„Emlékezünk Móricz Zsigmondra”

Ifj. Nádasy László felvételei

Ezzel a címmel rendezett kiállítást Kopré József könyvtáros iskolájában, a kőbányai I. László Gimnáziumban. A rövidesen 70 esztendő fennállását ünneplő gimnázium 20 ezer kötetet számláló, jól felszerelt, szabadpolcos könyvtárában kapott helyet ez a négy tárló, amely eredeti anyagával kicsiben is sokat mondott Mórícz Zsigmondról és koráról, hozzájuk fűzve a „veterán” könyvtáros személyes emlékeit is.

A fiatal Kopré József ugyanis Mórícz lapjának, a Kelet Népe nek volt pénzbeszedője; első írásaira maga a nagy író mondott biztató véleményt. A tárlókban Mórícz műveinek első kiadásai, s a Kelet Népe példányai mellett ott láthatunk Mórícz előfizetőket gyűjtő leveleit, Babits Mihály levelét, a Nyugat néhány számát; a Híd c. lapnak és a Magyar Csillag c. folyóiratnak Mórícz halála alkalmából megjelent emlékszámát; figyelemmel kísérhettük a korabeli könyv-illusztrációk művészi megoldásait, és gyönyörködhattunk a Kner-kiadású kötetek szépségében.

Cseppben tenger: négy tárlóban egész korszak sűrűsödött össze, hogy látványá-

val többet mondjon, mint amennyi akár hosszú előadásokba is beleférne. Példamutató ez a vállalkozás: ha gazdag magángyűjteményt őrizgető idősebb könyvtárosok máshol is követnék, fokozhatnák az érdeklődést századunk nagy íróinak

életműve iránt. Kopré József áprilisa József Attila-emlékkiállítás tervezéséhez hasonlóan gazdag, korabeli gyűjteményét bocsátja majd iskolájának több mint 1500 diákja elé közszemlére.

(B. É.)

Szinnyei dombormű Komáromban

Bensőséges hangulatú ünnepség keretében, 1975. december 22-én leplezték le szülővárosában, Komáromban Szinnyei Józsefnek, a magyar bibliográfiai irodalom kiemelkedő egyéniségének fali domborművét. A Jókai Mór Városi-Járási Könyvtárban elhelyezett fafaragású, 60×140 cm méretű alkotást a Komáromi Városi Tanács megbízásából *Bondor István* tatabányai szobrászművész készítette, és *Füstös László* tanácselnök adta át a város könyvszerető lakosságának. Ezt követően az ünnepség vendége, *dr. Kozocsa Sándor* bibliográfus méltatta Szinnyei József nagy jelentőségű munkásságát, bemutatva a fáradhatatlan szorgalmú embert is. Szinnyei József egészen fiatalon részt vett az 1848/49-es szabadságharcban. Mint könyvtáros és bibliográfus, messzire tekintő terveit korában kevés támogatással, de annál kitartóbb szorgalommal és nagy gonddal valósította meg. Főbb művei a „Magyar írók élete és munkái”, a „Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium” és a „Magyarország természettudományi és matematikai könyvészete” a mai napig is nélkülözhetetlen forrásmunkák.

Szinnyei József emlékének ápolásában jelentős állomás volt a komáromi ünnepség. Ezt megelőzően, 1974-ben Tatabányán megalakult és azóta is sikeresen működik a megyei könyvtár és a helyi könyvesbolt közös gondozásában a *könyvbarátok Szinnyei-köre*, melynek megalakulásáról a Könyvtáros is beszámolt az 1974. évi 11. számában. 1975-ben *Komáromban utcát neveztek el* a város jeles szülöttéről. A most átadott emléktábla mellett említést érdemel még, hogy a komáromi könyvtár olvasóterme — ahol az emléktáblát elhelyezték — a „Szinnyei szoba” elnevezést vette fel.

A könyvtárosi hivatás hagyományainak gondozása tekintetében az esemény túlmutat Komárom megye határain. Is-

A Szinnyei-dombormű. Előtte balról dr. Kozocsa Sándor bibliográfus, mellette Bondor István szobrászművész, a dombormű alkotója (Koger Tamás felvétele)

meretes, hogy hazánkban ez ideig mindössze két köztéri szobor őrzi könyvtáros emléket. *Toldy Ferenc és Szabó Ervin után* most Szinnyei József is részesült az utókor e megtisztelő elismerésében. A komáromi ünnepség fényét nem csökkenti, de a még elvégzendő feladatot jelzi az a tény, amelyről e helyen is említést kell tenni: *Szinnyei József elhanyagolt sírja Budapesten, a Kerepesi temetőben* várja rendbehozatalát. A könyvtáros közvélemény szívesen olvasna híradást ennek megtörténtéről is.

Koger Tamás

Akarjátok tudni, milyen ember volt? Nem olvasott. (Balzac)

Sorsdöntő történelmi napok

Emlékezetes tv-nyilatkozatában — a történetírásról is szót ejtve — mondotta Illyés Gyula, hogy ha a történész — beleélő képzelet hiányában — száraz unalommal közli a tényeket, akkor jobb, ha meg se szólal, bocsássa inkább rendelkezésünkre a dokumentumokat, a korabeli forrásokat. Való igaz: az ismeretterjesztés, az érdeklődő sokaság tájékoztatása az avatott tollú történészek feladata. Kivált napjainkban, amikor az iskolapadból kilépő diákok egy része megdöbbentően tájékozatlan, de még az értelmiségiek körében is ritka az átfogó történelemlátás.

Fontos tehát a történelmi tájékoztatás, melyet több sorozat is szolgál, ezek közül a legfiatalabb most kezdi pályafutását: az Akadémiai Kiadóé *Sorsdöntő történelmi napok* címmel. Az új sorozat kis terjedelmű, zsebkönyv méretű illusztrált kötetekben történelmi esszét jelentet meg, hogy általuk reflektorfényt vessen történelmünk fókuszpontjaira a honfoglalástól napjainkig. Határkő jelentőségű eseményekre tehát, hogy azoknak magaslatáról vissza- és előre pillantva áttekinthessük a hozzájuk vivő utat, sejtetve a következményeket is, amelyek majd újra elindítóvá válnak egy újabb sorsdöntő napnak. Szigetek ezek a csomópontok az idők hullámai fölött, kijelölésük, megtalálásuk néha éppoly nehéz, mint a szerző föllelése, akitől „mindössze” annyi kívántatik, hogy tudós kutatója legyen a kornak, képes legyen szépen, érdekesen, az esszé belilincselő modorában írni, ki tudja emelni saját ismereteinek tengeréből azt a tömören megszerkeszthető lényegét, amit 4–6 íven el tud — és akar — mondani úgy, hogy közben az új kutatások megállapításait is belefoglalja. A sorozatszerkesztő *Juhász Gyulának* tehát cseppet sem könnyű a feladata.

Az első két kötet mindenképp megfelelni a kitűzött célnak, egyúttal magasra is helyezi a mércét. Mindkettő valóban nevezetes napról szól. *Szakály Ferenc A mohácsi csata* (141 l. 19 Ft), *Spira György pedig Petőfi napja* (182 l. 15 Ft) címmel írta meg könyvét. A két kötet a feldolgozás módjában is eltér. *Szakály Ferenc* a „nemzeti nagylétünk nagy temetőjé”-t

jelképező mohácsi csatát csak kiindulópontnak tekinti, ahonnan oknyomozó módszerével visszafelé, az egész előző évszázad katonai-politikai tevékenységének nyomozására indul; *Spira* megmarad a „tér és idő egységénél”, vagyis egyetlen nap (március 15.) eseményeinél, azokról mélyíti el ismereteinket, miközben drámai elevénységgel hozza színpadra a nap szereplőit, s nemcsak a sokat emlegetett márciusi ifjakat, de a pesti városatyákat, a liberális és konzervatív polgárokat, s a helytartótanács tisztségviselőit is.

Maga a tárgyalt esemény is meghatározza a feldolgozás módszerét. Az egyik tragikus vég, egy korszak leáldozó napja; míg a másik reményekkel teli hajnal. *Spira György* szemmel láthatóan gyönyörűséggel leli az esszé adta lehetőségben; élvezettel használja a korabeli nyelvet és megtölti Petőfiéktől kölcsönvett „irányát” finom ironiával, amely az idézetek megválasztásában is érvényesül. („A nagyméltóságú helytartótanács sápadt vala és reszketni méltóztatott, és öt percnyi tanácskozás után mindenbe beleegyezett” — idézi Petőfit.) Úgy azonosul a márciusi ifjakkal, hogy kamaszos jókedvüket is átveszi, miközben gyönyörös ábrázolásán (hivatalos férfiakról, a fontolva haladó liberális szövetségesekről, s a sehogysem haladó, ijedező ellenfelekről szólván) érezzük: ez a gúny egyúttal a lelkesültség és meghatott öröm szemérmes leplezésére is szolgál.

Szakály Ferenc feladata nehezebb, a szálak sokfelől futnak össze, ő nem engedhette meg magának *Spira* bravúros játékát (stílusos téren nem is tehetné: kevesen értenék meg a XVI. század nyelvét!), megmarad az érdekesen elbeszélő kutató szerepében.

A nagy kérdés: *ki és mi* okozta a középkori magyar állam bukását, a magyar népet irgalmatlanul megtizedelő, és a hazai társadalmi fejlődést századokra megakasztó török uralmat?

A legutóbbi évek termésében igen sikeresek voltak azok a könyvek (*Nemeskürty István és Perjés Géza* munkái), melyek bizonyítják, hogy mások is keresik e kérdés választását.

Nemeskürty szerint: *önfia vágta sebé*t, az uralkodó osztály, a főnemesség rom-

lottsága, önzése, széthúzása, gyávasága (nem mert fegyvert adni a honát védeni kívánó nép kezébe) volt a bukás oka. *Perjés Géza Az országút szélére vetett ország*-ot a hadtörténész szemével nézi, helytálló magyarázata is hadtörténeti; az összefüggésekből egy részt ragad ki vizsgálata tárgyaként. Szakály Ferenc a gazdasági, kül- és belpolitikai helyzetből vezeti le a katonai lehetőségek hiányára utaló következtetést. Szerinte a középkori magyar állam veszte nem Mohácsnál, hanem sokkal korábban, a balkáni államok bukásánál, közvetlenül pedig a déli végvári lánc megtörésénél kezdődött, ezt pedig — s az ország honvédelmét — a korszerűtlenné vált nemesi felkeléssel már nem lehetett biztosítani (ez a zsoldoseregek százada!), a haditechnika fegyelmezett, összehangolt,

gyakorlott katonaságot követelt. Állítja, hogy ennek költségeit az ország már nem lett volna képes előteremteni, tehát vagy hódítónak kellett válnia (mint Mátyás királysága alatt) vagy meghódítottá, idegen hatalom oltalmát kérve (Habsburg-orientáció). Nem sikerülvén egyik változat révén sem számottevő segítséghez jutni (a külpolitikai helyzet másutt kötötte le a Habsburg-birodalom erejét), a bukás elkerülhetetlenné vált.

A nagyon elgondolkoztató, hatalmas anyagot tömörítő (és bőséges bibliográfiát is mellékelő) könyv bizonyára igen keresett lesz. Talán éppen okulás végett, mivel ösztönösen él bennünk a régiék mondása: „a történelem az élet tanító-mestere”. Tanulni pedig csak tisztázott tényekből lehet.

Bozóky Éva

„Már tudok olvasni...”

A Móra Könyvkiadó 1974-ben ezzel a címmel indított sorozatot kisiskolások számára. 1975 szeptemberéig öt kötet látott napvilágot, két újabb könyv megjelenése pedig a közeljövőben várható.

A megcélzott olvasó-korosztály észrevette és számontartja ezt az újszerű kiadói vállalkozást: több iskolában tapasztaltuk, hogy köteteit nem annyira írójuk vagy címük alapján emlegetik, hanem inkább így: „Két könyvet olvastam a *Már tudok olvasni*-ből”.

Ez is amellett szól, hogy a sorozat elindítása jó kiadói ötletnek bizonyult.

A siker titka mindenekelőtt abban rejlik, hogy a sorozat valóban létező olvasói igényt elégít ki. „Már tudok olvasni!” — így kiált fel boldogan a hat-hétéves gyermek, mikor első iskolai évében megismerte a betűk csodálatos világát. Frissen szerzett tudományát szívesen teszi próbára, és ha jól választja meg első olvasmányát, élményben lesz része; eddig neki meséltek, de most már önállóan hatol be a mesék birodalmába.

A még kezdő olvasó azonban hamar elfárad, egy vaskosabb könyv esetleg már a kezdetén elriasztja, ha pedig gyűjteményes kötetből szemel ki rövidebb történetet, nem érezheti, hogy egész könyvet olvasott el.

„Új sorozatunk olyan köteteket ad a kis olvasó kezébe, amelyek egy vagy két nekifutásra végigolvashatók...”

Azért idéztük szinte teljes terjedelmében a kiadói ajánlást, mert szembesíteni szeretnénk a szándékot a megvalósulással. Már a bevezetőben leszögezzük,

hogy a kiadó lényegében nem maradt adós ígéretének beváltásával. Mindenképpen helyes volt az olvasói igény felmérése és eredményt is hozott: a gyerekek olvassák és szeretik ezt a sorozatot. (Még ha nem is „egy-két”, hanem mondjuk négy, öt nekifutás árán.) Olvasni jól tudó, a könyveket szerető hét-, nyolcéves

gyerekek körében szerzett tapasztalataim legalábbis ezt látszanak igazolni, s alig hiszem, hogy a kiadónak más, az enyémménél megbízhatóbb tapasztalatai voltak.

Ez a tévedés, vagy mondjuk inkább: fogalmazási eltérés azonban aligha lényeges, elvégre mi felnőttek is ritkán olvassuk végig könyveinket egyvégtében. Sokkal fontosabb, hogy mennyire alkalmazkodnak ezek a könyvek tartalmi és formai szempontból a hat-, nyolcéves gyerekek igényeihez és befogadóképességéhez.

Kezdjük a formai megjegyzésekkel: e tekintetben ugyanis véleményünk egyértelműen kedvező. A kiadó mindenekelőtt szép könyveket ad ezzel a sorozattal a kis olvasók kezébe, s így nem csupán örömet szerez nekik, de feltehetően igényt is támaszt bennük későbbi olvasmányaik tetszetős külseje iránt. Szépek és érdeklődést ébresztőek a címlapok. Kötetenként más-más stílusúak, de egyaránt igényesek a szövegek közti illusztrációk. Aligha lényegtelen az a szempont is, hogy ezek a könyvek tartósak, nem válik le a fedelük, nem esnek szét az ívek, kibírják az erre a korosztályra jellemző „fokozott igénybevételt”. Igen jól sikerült a betűtípus, a tükörszélesség, a sortávolság megválasztása, s jó a szöveg és a képek aránya is.

Bonyolultabb kérdés a tartalomé.

A sorozat két klasszikusa — *Balázs Béla* és *Arkagyij Gajdar* — telitalálat! Balázs Béla könyvének, az igazi égszínkének semmit sem ártott az a tény, hogy a társadalmi környezet, amelyben a cselekmény lejátszódik, a mai kisgyermektől időben és problémában is távol esik, s a mai hét-nyolcévesnek sem személyes, sem közvetett tapasztalata nincs róla. Az igazi költészet nem porosodik. S nem árt neki az érzelmesség sem, mert a költő jól ismeri a határt az érzelmesség és az érzelgősség között. Balázs Béla könyve úgy érzelmes, mint a Légy jó mindhalálig vagy a Pál utcai fiúk, és ez a fajta érzelmesség sohasem avul el.

És minek köszönheti nem halványuló sikerét az egymást követő gyermeknemek körében Gajdar könyve, a *Csuk és Gek*? Legalább három ilyen tényezőt lehet felsorolni: az író ismeri a gyerekeket, ért a nemes humorhoz, és úgy tudja tükröztetni a gyerekek életének keretét, a felnőttek világát, hogy az egyrészt hiteles, másrészt nem terheli meg túlságosan a gyermekolvasót. Mindezek mellett Gajdar is költő, akárcsak Balázs Béla.

Am egy mai magyar gyerekkönyvsorozatot nem élhet meg csupán a klasszikusokból. Értékét végül is az dönti el,

mit tud ehhez hozzátenni a mai magyar gyermekirodalomból?

Véleményem szerint elég sokat.

A három mai írás közül nekem *Bakó Agnes* Tücsije (Tücsi nem hagyja magát) tetszik a legjobban, elsősorban azért, mert ennek a cselekménye a legegységesebb, leginkább nyomon követhető, ennek szerkezete áll legközelebb az általam ideálisnak tartott meseregényhez. Ha nem is regény abban az értelemben mint Balázs Béla vagy Gajdar műve, legalább összefüggő novellafüzér. *Kopácsy Margit* könyve, a *Rigó a fán* hasonlóképpen egységes szerkezetű, a megírás színvonala is tiszteletreméltó. Sőt, egy tekintetben talán bátrabb és kezdeményezőbb is *Kopácsy* mint *Bakó Agnes*: több mai gyermekproblémát hoz be a könyvbe. Szó esik itt sok mindenről: a kistestvér várásáról, kutyabolond felnőttekről, nagymamákról, gyerekverésről, elhagyott gyerekekről, örökbefogadásról, szülői ordításokról, távollevő apáról — mindezekről tapintattal és hitelesen. Véleményem szerint azonban a könyv kissé zsúfolt, a fentebb felsorolt és fel nem sorolt problémák sokasága és bonyolultsága teszi ilyené.

A sorozat — számomra — legproblematikusabb könyve *Hárs László*: *Nem leszek az unokád!* című meseregénye. Ez a könyv a legeredetibb, a legköltségesebb, a mai írások közül a legérdekesebb, a legköltségesebb, iróilag kétségtelenül a legszínvonalasabb — és mégis!

Hárs László — ismeretes — kísérletező ifjúsági író. Ő tett bizonyára a legtöbbet a mai magyar ifjúsági irodalomban a „mai mese” megteremtéséért. Nem tudom, mennyire azonosítja magát *Bucival*, könyve kis hőisével, aki a *Vasorrú Bába* szemrehányásaira — miért akarják őt kihagyni a mesékből — azt válaszolja: „Megnyugtattam, hogy nagyszerűen meglesznek nélküle. Ezentúl legalább majd boszorkánytalanul és vasorrútlanul fogják mesélni a meséket. Izgulni akkor is lehet rajtuk, csak legfeljebb elmarad a rémüldözés.”

Mondom, nem tudom, mennyire azonos az író véleménye ez esetben *Bucival*, de tiszteletreméltónak tartok minden szárdékot, amely a kisgyermeket a riadalmaktól akarja megszabadítani — bár véleményem szerint a gyerekeket manapság sem a mesék rémségei zaklatják fel. Nem is az a gondom, hogy a *Hárs-féle* mese mennyire eredeti és mennyire fordulatos a riasztó „vasorrúbábás” mesék eredetiségéhez és fordulatosságához viszonyítva. Bizonytalanságom inkább pedagógiai természetű. Pontosabban: abban nem vagyok bizonyos, hogy ezt a folytonosan megszakadó, majd egyre újabb szálakon továbbfutó cselekményt a 6—8 éves gyere-

rekek követni tudják! Aggodalmam alátámasztására csupán egyetlen érvet említhetek. Az ilyen korú gyerekek el tudják mesélni a Csuk és Gek-et, Az igazi égszínkék-et, viszont Buci történetét nem. Lehet, hogy érvem nem elég tudományos és nem is perdöntő. Épp ezért, milyen jó lenne, ha volnának ilyen tárgyú, tudományos igényű olvasó-szociológiai vizsgálataink!

Talán nem kell erősítgetnem, hogy utóbbi megjegyzéseimmel nem a sorozat

előbb kifejtett érdemeit és nem Hárs írói kvalitásait akarom megkérdőjelezni, csupán egy mű és egy meghatározott életkorú olvasóréteg kapcsolódásának lehetőségét vitatom, s még inkább egy alaposabb ifjúsági olvasásszociológiai vizsgálatsorozat fontosságát hangsúlyozom.

A *Már tudok olvasni!* sorozat kitűnő és igényes kiadói teljesítmény, érdeklődéssel várjuk soron következő köteteit.

Csulák Mihály

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Bakó Ágnes: Tücsi nem hagyja magát. 59 l. 8 Ft.
Balázs Béla: Az igazi égszínkék. 81 l. 10 Ft.
Arkagyij Gajdar: Csuk és Gek. 78 l. 9 Ft.
Hárs László: Nem leszek az unokád! 83 l. 10 Ft.
Kopácsy Margit: Rigó a fán. 65 l. 9 Ft.

kézikönyvtár

Pais István: Ember és vallás

Az összes társadalmi jelenségek közül talán a vallás a legmisztikusabb képződmény. Egyáltalán nem meglepő tehát, hogy ennek valódi természetét a kutatás csak a legfáradságosabb munkával tudta tisztázni. Körülbelül két és fél évezreden át küzdöttek kiváló gondolkodók, hogy a természetfeletti képzetek eredetének és létének problémáira a tényeknek megfelelő válaszokat adhassanak. Kitaró harcot kellett vívniuk a megismerés nehézségeiből fakadó akadályokkal; gyakran ütköztek bele a gazdagok és a papság érdekeibe, s az is előfordult, hogy üldözték, bíróság elé állították, eseteg halálra ítélték és kivégezték őket. A göröngyös út azonban végül is célhoz vezetett.

Pais István *Ember és vallás* című könyve, amely az Akadémiai Kiadó gondozásában egy éven belül immár második kiadásban látott napvilágot, ezt az utat mutatja be. A kötet első részében azt a folyamatot elemzi, amelynek során a gondolkodás feltárta a vallás lényegét, valódi természetét, vagyis: a valláskritika történetéről ad áttekintést. Jó érzékkel vázolja fel e történet fő korszakait és kimagasló alakjait. A könyvben felvonulnak az ókori Kelet és az antik görög társadalom új, racionalista szellemét árasztó vallásbíráói, továbbá a középkor, a reneszánsz és az újkori polgárság valláskritikájának legkiemelkedőbb szemléiségei.

Az érdeklődők megismerhetik azt a csodálatos szellemi ragyogást, amelyet

az antikvitás görögjeinél a korai felvilágosodás jelentett. Így például Xenophanészt, aki a történelem során először mondta ki, hogy az istenképzeteket az emberek önmaguk mintájára alkotják meg, s emiatt az etiópok istenei feketék, göndör hajúak és tömpe orrúak, a trákok természetfeletti lényei pedig fehér bőrűek, kék szeműek és vörös hajúak. Bepillanthatunk azoknak a görög szofistáknak a gondolatvilágába, akik között az első valóban ateista egyéniségek megjelentek, s akik először fejtették ki azt a egyszerű felismerést, hogy a vallás mindenestül emberi produktum és nincs semmiféle természetfeletti alapja. Megismerkedhetünk Kelszossal, akinek a szeme előtt zajlanak le a kereszténység keletkezésének folyamatai, és éppen ezért módja nyílik rá, hogy személyes tapasztalatai birtokában ennek a később oly jelentőssé nőtt vallásnak átfogó kritikai elemzését nyújthassa. Figyelmünket nem kerülhetik el a reneszánsz szelvényei — többek közt Giordano Bruno és Galileo Galilei —, akik ugyancsak előkészítették a talajt az újkori polgárság vallásfelfogásának kibontakozásához. Nem feledkezhetünk meg Francis Bacon-ról sem. *Novum Organum*-ában — a valláskutatók által kellően még máig sem méltatott — sokoldalú elemzést adott azokról a pszichikai, érzelmi-tudati mechanizmusokról, amelyek a torz világlátást közvetlenül eredményezték. Továbbá Spinozáról, a tizenhetedik századi Hollandia gyermekéről, akinek az élete a

költő Heine szerint minden gáncstól mentes és feddhetetlen volt, mint isteni rokonának, az újszövetségi Jézusnak élete. Spinoza teremtette meg az újkori tudományos vallás- és bibliakritikát. Szabadgondolkodó szelleme miatt az amszterdami zsidó hitközség kizárta sorából. Az üldöztetések következtében arra kényszerült, hogy optikai üvegek csiszolásából tartsa fenn magát; az üvegpor előidézte tüdőbaja vitte sírba 45 évesen.

A tudományos vallásértelmezés sok más útegyenetéről, akikkel az Ember és vallás című könyvben találkozunk, nincs módunk szólni. Karneádészről azonban mégis szükséges kissé részletesebben megemlékeznünk. A marxista filozófiatörténetek, vallási témájú munkák ugyanis az ókor legjelentősebb valláskritikusainak az atomista bölcseletet — Démokritoszt, Epikuroszot és Lucretiust — tartják, noha, mint a kötet konkrét tényekkel bizonyítja, az ókori vallásbírálok közül a hazánkban alig ismert Karneádész jutott el a legmesszebbre. Ez a szkeptikus bölcselet az ie. második században az észak-afrikai Kürénében született, és Athénben letelepedve munkálkodott. Tevékenysége során részletesen elemezte mindazokat a vallási-filozófiai érveket, amelyekkel a természetfeletti-eket igyekeztek bizonyítani. Kimutatta, hogy ilyenek nincsenek, s az anyagi valóság a saját törvényei által meghatározottan működik. Szerinte az anyag saját erővel és természeténél bír, a természet önmagát termelékenyítte meg, és éppen emiatt nincs szüksége sem kézműves módra formáló istenre, sem a semmiből teremtő istenségre. A konkrét dolgok az önmozgási képességgel bíró anyagból fakadnak, majd pedig visszarámlik természetü forrásaikba, transzcendens művész, bíró vagy teremtő nélkül. A kötet szerzője behatóan vizsgálja Karneádész egész gondolatvilágát, amely valóban megérdemli, hogy az antik valláskritika-történet áttekintésekor kellő méltatásban részesüljön.

A szerző részletesen foglalkozik azzal a minőségi változással is, amelyet a marxizmus kialakulása idézett elő a vallás-megértés történelmi folyamatában, az ateizmus fejlődésében. Helyesen hangsúlyozza a marxizmus kétfős viszonyát a megelőző és a kortárs valláselméletekhez: átvette és átveszi mindazt, ami ezekben a teóriákban a tényeknek megfelelő, vagyis tudományos értéket képvisel, de bírálta és bírálja meglevő egyoldalúságait, torz vonásait. Arról van szó tehát, hogy a marxizmus sajátos értelemben vett folytatása a korábban kialakult valláskritikai nézeteknek, ugyanakkor új tudományos szintézis is, amely

történelmileg új, a valláselmzés felgyorsulását jelentő fejezetet nyit az emberi megismerés történetében.

A vallási jelenségek keletkezése, mindenkor módosulása, jövőbeni eltűnése, valamint ezeknek a jelenségeknek a tényleges megértése végső soron a társadalom gazdasági életének, szociális berendezkedésének a függvénye. Minél nagyobb mértékben ismeri meg és hajtja uralma alá az ember például a vele szemben idegenül álló természeti hatalmakat, annál többit képes elvetni a vallásnak a természeti realitásra vonatkozó hamis, gyakran a múltból öröklött magyarázataiból. A szerző a valláskritika előrehaladó folyamatát a kultúra és a tudomány egyetemes történetének szerves részeként és igen lényeges oldalaként vizsgálja. Egyúttal bemutatja a vallási jelenségek szociális bázisát, a valláskritika történeti mozgását megszabó társadalmi hátteret, a vallás és az ateizmus történetét végső soron meghatározó osztálykonfliktusokat is. Az olvasó számára nyilvánvalóvá válik, hogy a vallás tényleges természetének felismeréstörténete egyik lényeges feltétele annak, hogy az ember a világról és önmagáról helyes képet alakíthasson ki, s ennek révén az eddiginél nagyobb mértékben élhessen a benne rejlő lehetőségekkel.

A könyv nemcsak feldolgozza, értékeli a Marx előtti valláskritika történetét, hanem monografikus áttekintést is nyújt a marxizmus klasszikusainak a vallásra vonatkozó nézeteiről és e nézetek történeti fejlődéséről. A kötet második része, messzemenően támaszkodva a valláskritikai, valamint a jelenkori szakuttatás eredményeire, a vallás szerkezetének modern, tudományos elemzését tartalmazza. Rámutat a vallás struktúráján belül sajátos és döntő szerepet játszó tudati-ideológikus elemre, amely valamilyen konkrét formában minden vallás elválaszthatatlan mozzanata. Hangsúlyozza, hogy a történelmi fejlődés során a vallás eszmei-ideológiai szférája sokrétűen összetetté vált, általános világnézeti, erkölcsi, társadalmi és természetelméleti elemek sajátos konglomerátumává lett, amelynek központjában a transzcendens erőbe vetett hit áll. Egyúttal részletesen kifejti, hogy ezzel a természetfeletti tudattal mennyire bensőséges és szerves módon fonódnak egybe a függőségi érzések, a szertartások alkotta elemek, valamint a szociális organizáció, amelynek révén a vallás beleépül a társadalom szerkezetébe, s amelynek keretében a vallási élet összes történései lejátsszódnak.

A szerző igényesen használta fel a hazai és a nemzetközi szakirodalom anya-

gát, számos új ismeretet, eddig kellően meg nem vizsgált tényt tárva elénk. Munkájának érdeme az is, hogy nem elvont-teoretikus írás, hanem mindvégig élményt nyújtó olvasmány. Érdeklődéssel és haszonnal tanulmányozhatják a valóságelmélettel és -történettel foglalkozó

kutatók, a filozófiában jártasabb olvasók, továbbá az az olvasótábor, amely az ember önmegismerésének történelmi útjáról akar magának képet alkotni. (1975. Akadémiai, 325 l. 50 Ft.)

Dr. Poór József

Könyvek a 150 éves Magyar Tudományos Akadémiáról

Nyolc akadémikus fogott össze, hogy megírja az alapításának másfél százados évfordulóját ünneplő Magyar Tudományos Akadémia történetét. Könyvük, *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825—1975* című kötet 11 fejezetre oszlik. Ennyi korszakra bontva ismerteti — az alapításért vívott küzdelemtől kezdve az 1970. évi szervezeti reformig — az intézmény múltját, anyagi helyzetét, a különféle szervezeti szabályokat, a hazai politikai, irodalmi és tudományos körökkel, testületekkel való viszonyt, a nemzetközi kapcsolatokat; valamint a tudományágak eredményeit, az egymással versengő irányok érvényesülését, bizonyos szaktudományok mellőzését vagy túlzott támogatását.

A kiadvány az Akadémia múltjával foglalkozik, mindazonáltal mindenkinél szívesebben érdekel a magyar tudománytörténet. Fejezeteiben ebből a szempontból is számtalan érdekes, nem ismert vagy nem eléggé ismert adatot találunk. A könyv tájékoztat arról, hogy a reformkorban milyen fontos kérdés volt a Magyar Tudós Társaság alapítása és működése, hogyan küzdött létéért, önállóságáért az elnyomatás éveiben, de arról is, miképp vált az egyoldalú konzervatív szellem védőbástyájává a dualizmus idejében, s mennyire fokozódott elszigeteltsége a Horthy-korszakban. Az öt utolsó fejezet a felszabadulás utáni esztendőkkel foglalkozik, amikor a régi intézmény teljesen megújult, és az 1949-es szervezeti reform óta a tudományos élet tervszerű irányítója lett, kutatóintézetek szervezője, az országos kutatási terv kidolgozója és ellenőre.

A szerzők a fenti szempontokat jól ki-

hangsúlyozták, könnyen érthető, jó stílusban írt művük közérdeklődésre számíthat.

A képanyagban akadémikusok arcképeit, néhány érdekes dokumentum hasonmását és akadémiai intézetek fényképeit láthatjuk. A kötetet irodalomjegyzék egészíti ki, névmutatója azonban nincs. Főszerkesztője Pach Zsigmond Pál, szerkesztője Vörös Antal.

Ennek a kiadványnak mintegy kiegészítője az az adattár, melyet Fekete Gézánné *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825—1973* címmel állított össze. A kötet összeállítója felsorolja a régi és a jelenlegi akadémiai tagokat — hozzávetőlegesen 2100 személyt, — s mindegyik név után közli a tag osztályba sorolását, tudományszakját, születési (halálozási) időpontját, az akadémiai tagságra és tisztségre való megválasztásának dátumát, székfoglalójának, illetve székfoglalóinak címét és lelőhelyét, végül az akadémiai kiadványokban megjelent, róla szóló nekrológok adatait.

A munka külön sorolja fel az 1949-es átszervezés előtti és utáni akadémikusokat, mindkét csoportban különválasztva a belső és külső tagokat.

A mellékletekben megtaláljuk a belső tagok megválasztásának időrendjét, az osztályok és tisztségek elnevezésének változását, végül a teljes névmutatót.

A mondottakból következik, hogy a kötet nem tudománytörténeti feldolgozás, mert csakis az akadémiai pályafutással kapcsolatos adatokat közli. Ezeket nagyobb könyvtárak tájékoztató szolgálata így is jól fel tudja használni.

Vértesy Miklós

AZ ISMERTETETT MŰVEK

A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825—1975. 1975. Akadémiai, 548. l., 16 tábla. 105 Ft.

Fekete Gézánné: *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825—1973.* 1975. Akadémiai Könyvtár. XII. 609 l. Soksz.

Kisfaludi Sándor—Nagyszentpéteri Géza: Könyvtárhasználati ismeretek

Kisfaludi Sándor és Nagyszentpéteri Géza jegyzete pedagógia szakos főiskolai hallgatók számára készült, mivel az érvényben levő tanterv csak az ő számukra írja elő az alapvető könyvtárhasználati ismeretek viszonylag bővebb stúdiumát. (A tanítójelöltek egy része az 1975—76-os tanévben életbeléptetett tantervmódosítás szerint fakultatíve kötelező könyvtári szakkollégiumot látogat. A kétszakos tanárjelöltek és a többi tanítószakos pedig a didaktika tantárgy keretében ismerkedik a könyvtárhasználattal, de csak félévenként három órában. Ez utóbbiak számára *A nevelés gyakorlata* c. segédkönyv I. fejezete a vezérfonal, igen szűkös ismeretanyaggal.)

Sajnos, ily módon a főiskolát végzett fiatal tanárok és tanítók többsége igen hiányos tájékozottsággal indul, s bajosan várhatjuk tőlük, hogy letérve az „egykönyves” oktatás útjáról, könyvtárhasználatra neveljék diákjaikat. Ez a jegyzet legalább a pedagógia szakosoknak ad alapvető ismereteket, kis terjedelemben, szűk keretek között, de a további tájékozódást elősegítő módon.

A jegyzet három részre tagolódik. Tárgyalja az iskolai könyvtár szerepét az oktató-nevelő munkában, a szakirodalmi tájékozódás kérdéseit, és foglalkozik a pedagógusok és a tanulók könyvtári el látásának rendszerével. Véleményünk szerint mindhárom rész külön jegyzet anyaga lehetne, de tekintve, hogy a tanterv a könyvhasználati ismeretekre mindössze féléves stúdiumot szán, a szerzők csak az ismeretek vázolására vállalkozhattak.

Az iskolai könyvtár kérdéskörével foglalkozó első rész külön szól a könyvről mint munkaeszközről; a könyvtárnak a személyiségfejlesztés folyamatában betöltött szerepéről; ismerteti a könyveket felhasználó pedagógiai munka feltételeit s az iskolai könyvtár lehetőségeit az órán kívüli pedagógiai tevékenységben; külön szól a bentlakásos oktatási intézmények könyvtárainról s a könyvtárhasználat jelentőségéről a felnőttoktatásban. A szerzők ezt a fejezetet tárgyalták legbővebben, fontosságát jelezvén ezzel.

Nagyon lényeges, hogy a szerzők egy napjainkban alakuló, formálódó tudomány, az olvasáspedagógia, a könyvtár-

pedagógia kutatási eredményeire támaszkodva foglalkoznak a helyes pedagógiai szemlélet kialakításával, a hátrányos helyzetű tanulók segítségével, a pályaválasztás problémáival stb.

Sokkal kisebb terjedelemben, kb. 50 lapon szólnak a szakirodalmi tájékozódás eszközeiről, a dokumentumokról, illetve azok gyűjtőhelyéről, a könyvtárról. Rövid, tömör szöveg sorolja fel az egyes dokumentumok fajtáit, ismerteti meg a könyv részeivel, s az időszaki kiadványokkal, majd a könyvtári tájékozódás eszközeiről, a katalógusokról is itt ejt szót. A katalógusfajták ismertetése előtt szó esik még a címeírás problémáiról is. (Így a diákoknak olyan sokféle tudnivalóval kellene megismerkedniük, ami csak megfelelő könyvtári háttér segítségével volna lehetséges.) A szakkatalógus bemutatásánál külön foglalkozik a jegyzet az osztályozással, majd az osztályozási rendszerek közül részletesen ismerteti az ETO-t, hogy azon keresztül értesse meg a szakkatalógus felépítését. Ez mindenképpen megkönnyíti e katalógusfajta megismerését, csak az a kérdés, érdeemes-e a segéd táblázatokkal foglalkozni, ha csupán ilyen röviden lehet róluk szót ejteni?

A kutatómunka módszerével mindössze 8 lapnyi anyag foglalkozik. Ez rendkívül kevés, nem is kaphat elég teret az anyaggyűjtés módja és a hivatkozás kérdése, pedig a felsőoktatási intézmények hallgatói a kutatástechnika alapszereit is nélkülözik, és a szakkollegát készítéskor nagyon megérik ezt a hiányt.

A harmadik fő fejezet a pedagógusok és a tanulók könyvtári ellátásának rendszerét tárgyalja kb. 16 lap terjedelemben, ezen belül pedig a magyar könyvtárak rendszerét, a pedagógiai és egyéb könyvtártípusok közötti együttműködés lehetőségeit, módszereit. Az anyag itt is nagy, a terjedelem kicsi, csupán a felvázolásról lehet szó. A szerzők már a bevezetőben utalnak rá: „A jegyzet nem megtanulandó szöveget, hanem egyrészt elméleti, másrészt gyakorlati tudnivalókat tartalmaz. Az előbbiekből bővebb kifejtésének az előadásokon, illetve szemináriumokon, az utóbbiak alkalmazásának a könyvtári gyakorlatokon kell sorra kerülniük.” (3.1.) A jegyzet annyi ismeretanyagot sűrít — és olyan vázlatosan —, hogy e

stúdiumok elsajátítása aligha képzelhető el az előadások és a szemináriumok elmélyítő munkája nélkül. Am miként boldogulnak majd a levelező képzés hallgatói mindössze két konzultációval?

A jegyzet megjelenése tehát csak a

gondok töredékét hivatott megoldani. Reméljük, hogy hatására a pedagógia szakos hallgatók szemlélete kedvezően változik. (1975. Tankönyvkiadó, 183 l.)

Kovács Mária

bibliográfiák

A Petőfi Irodalmi Múzeum négy új bibliográfiai füzete

A Múzeum kiadásában 1972-ben megindított bibliográfiai füzetsorozatok — folyóirat-bibliográfiák, repertóriumok, retrospektív irodalomtörténeti könyvészetek — immár tekintélyes tájékoztatósi gyűjteménnyé kezdenek szaporodni. A közelmúlt termése is: két füzetnyi repertórium, az irodalmi folyóirat-bibliográfia soronkövetkező betűrendi darabja és egy újabb sorozatot, az ún. „tematikus” bibliográfiai sorát indító kötet a szocialista irodalom első kiadásairól.

1. *Kálmán Lászlóné: Társadalmi Szemle. 1931—1933.* Repertórium. A mindössze tizenöt számmal, alig két éven át megjelent folyóirat — az illegális KPM társadalomtudományi lapja — azt a szerepet vette át, melyet az 1930-ban megszűnt 100% töltött be (ez utóbbi repertórium „rejtett” — *Tamás Aladárnak* a lapról 1964-ben megjelent kötetében található). A folyóirat bizonytalan, veszélyeztetett helyzetben, az elkobzás, a betiltás, az ügyészi vádemelés fenyegetése közepette, „félillegálisban” készült. A repertórium összeállítója a kiadás, a szerkesztés, sőt az országos terjesztési hálózat működési körülményeit is ismerteti az előszóban. Fontos körülmény ez: csak így érthető meg az elemző feltárás egyik fő feladata — az álnevek feloldásának, azonosításának fontossága. A Társadalmi Szemle vezető munkatársai többnyire pseudonimekkel, nemegyszer több álnevével jegyezték cikkeiket (pl. Molnár Erik, Madzsar József, Révai József, Illyés Gyula). Ezt a szerzői „személyazonosítást” a bibliográfiai kiadvány kétszeresen is rekonstruálja — külön összeállítást ad az álnevekről, s ezt az anyagot a személynévmutatóba is beépíti.

Kálmán Lászlóné — a repertórium-sorozat szerkesztési elveit követve — a lap teljes könyvészeti leírását adja és a periodikára vonatkozó szakirodalom közlése után szakrendben csoportosítja az elemző anyagot. A sorozat korábbi füzeteknek ismertetői több esetben erőteljesen vitátták — a szakmutatók, a tárgy-szavas megoldás előnyei mellett érvelve — a tartalmi feltárásnak ezt a módszerét. Csupán utalva e vitára, érdemes le-

rögzíteni: ennek az összeállításnak a szakrendje igyekszik alkalmazkodni a folyóirat jellegéhez, figyelembe véve azt a tényt, hogy a Társadalmi Szemle középpontjában a korabeli gazdasági válság, a hazai és nemzetközi munkásmozgalom, illetve a gazdasági élet kérdései állottak (a közleményeknek csaknem fele e témakörökről szólt) — a kapcsolódó általános tudományos, művészeti, irodalmi publicisztika inkább csak kiegészítő szerepet játszott. Kálmán Lászlóné repertóriumának használhatóságát, információs értékét elősegíti, hogy viszonylag rövid életű lapot dolgoz fel, így a terjedelem túlságos növelése nélkül élhetett a többszöri besorolással. (Egy-egy cikket, recenziót többféle szakcsoportban is meg lehet találni.) A hétszáz tételt megközelítő anyaghoz a szerzői közleményeket aláhúzással megkülönböztető személynévmutatót és egy földrajzi indexet is mellékelte (1974. Petőfi Irodalmi Múzeum, 100 l.).

2. *Illés Ilona: A Tett, 1915—1916. + + MA. 1916—1925. + 2 × 2, 1922.* Repertórium. A sorozat korábbi darabjaként már megjelent *Kassák* két későbbi, bécsi emigrációból való hazatérése után szerkesztett lapjának, a *Dokumentumnak* és a *Munkának* a repertóriumát. (ld. Könyvtáros, 1973. 4. sz.)

A Tett és a *MA* — ma már világosan kirajzolódik — a 20. századi magyar irodalom és képzőművészet alapdokumentumai közé tartozik. Erre vall egyébként — s jelzi azt, hogy a lapok repertorizáló feltárása is igencsak időszerű volt — az a tény, hogy az aktivizmussal és a Kassák-lapokkal foglalkozó irodalom is egyre tekintélyesebb — a kiadvány élén található válogatott bibliográfia csaknem száz tételt számlál ebben a tárgykörben. Illés Ilona repertóriumának közvetlen „hasznosítását” a MA 1972-es facsimile kiadása is elősegíti.

Azok a folyóiratok, melyeket az 1990 tételes közös index feltár, a Kassák körül csoportosuló baloldali fiatal művészek orgánumai voltak. Programjuknak, lendületüknek, „aktivista” elszántságuknak megfelelően nem csupán szabályos időközönként napvilágot látó lapot csi-

náltak — „A Tett” és a „MA” mozgalma dinamikusán váltogatta, egyesítette a társadalmi kommunikáció különféle csatornáit. Önálló kiadványokat adtak ki, matinékat, kiállításokat rendeztek, plakátokat sokszorosítottak; egy-egy fontosabbnak tartott témának különszámokat szenteltek, külföldi terjesztésre idegen nyelvű változatokat állítottak össze. Az irodalmi-művészeti tábor tevékenysége mindezzel együtt kapcsolódott a lapokhoz. Ezekről az — ebben az esetben döntő — tényekről és ezeknek politikai jelentőségéről, valamint a hazai és az emigrációs körülményekről a szerkesztő előszava tájékoztat, a tényeket pedig a repertóriumhoz kapcsolódó adattár sorolja fel. A folyóirat szerzői gárdája is sokszor változott — a főmunkatársak egyik csoportja itthon, a másik a bécsi években vált meg a laptól. (Hasznos lett volna megadni a „leszakadók” által szerkesztett későbbi, azonban bizonyos szempontból mégiscsak a Kassák-féle avantgarde „holdudvarában” létrejött lapok címeit is.)

A Kassák-lapoknak ezt a néhány fő vonását azért tartottuk fontosnak kiemelni, mert az a véleményünk: a repertórium-kötet egész felépítése téves, elhibázott. Egy ilyen munkának, ha a szerkesztő jó segédeszközt kíván létrehozni, a forrásmű alapvető jellemvonásait, fő tendenciáit „tükrözve” kell az anyagot bemutatnia. Illés Ilona szakrendben tárja fel a közleményeket. Mivel ezekben a lapokban az irodalmi és a képzőművészeti anyag uralkodik (az utóbbinál, igen helyesen, minden rajzot, fotót, grafikus ábrázolást tételesen számba veszi), a vizsakeresés egyik fő szempontja mégis az országok szerinti földrajzi és ezen belül a személyi betűrend lesz. És ráadásul a szerkesztő a problémamentes, mechanikus ábécét teszi meg mindenütt rendező-elnék: a fejezeteken belül a versek, cikkek, novellák felsorolása is eszerint történik. Merev, fantáziátlanul pedáns sorozatokba rendeződik így a tizenhárom évfolyam — belső és külső vonatkozásokban gazdag — írás- és képanyaga.

Csak hogy a Kassák-folyóiratok egyik alapvető célkitűzése a politika, irodalom, művészet és a széles értelemben vett kulturális tevékenység szintetizálására való törekvés. A lapok tükrét adó feltárás még csak jelzyszerűen sem kísérli meg ezt megmutatni, hanem szétszabdálja, az anyagtól idegen rendszerében szétszórja a tételeket. A szerkesztő maga is hangsúlyozza előszavában, hogy A Tett és a MA sorozatainak egyik fontos vonása a tábor labilitása, a résztvevők változása. Ha már szakrendjéhez ragaszkodik, a cikkek, közlemények besorolásánál miért nem érvényesítette az időren-

det, a „szerzők részvételi arányát” miért nem jelezte legalább ezzel? Az egyértelműen szembeötlő, hogy a kiadvány egyetlen indexe, a személynévmutató a korábbi hasonló kötetekhez képest felületesebb: az álnevekről, névváltozatokról nem utal (jellegzetes példa: Le Corbusier nevét hiába keressük itt, Jeanne-
ret néven szerepelt az elemző anyagban), a mutató betűrendjében is vaskos hibák vannak, a szerzői tételeket aláhúzás nem emeli ki. (1975. Petőfi Irodalmi Múzeum. 223 l.)

3. Lakatos Éva: *Magyar irodalmi folyóiratok*. F—H. A kiadó bibliográfiai vállalkozásai közül ez az irodalmi folyóirat-bibliográfia a legnagyobb méretű. A betűrendben haladó füzetek közül korábban már megjelent három (ld. Könyvtáros, 1974, 6. sz.). Ebben az új füzetben a *Film, Színház, Irodalom* c. laptól a *Hét* c. közlőnyig terjedő anyag sorakozik. A szerkesztési, feltárási elvnek megfelelően: a bibliográfus nagy alaposággal mindenütt közli a lap egyes évfolyamaiban publikáló írók névsorát, illetve álneveik feloldását. (1975. Petőfi Irodalmi Múzeum. 261—420 l.)

4. Botka Ferenc: *Magyar szocialista irodalom*. (Első kiadások 1945-ig) több mint másfélezer kiadvány adatait tartalmazza az immár ötödik bibliográfiai sorozatot megnyitő kötet. Ebben az E betűvel és ezüstsínű borítóval jelzett sorozatban ún. témabibliográfiák kerülnek közlésre. Az első kötet szerkesztőjének a gyűjtőkör meghatározásával sok gondja akadt, hiszen a „szocialista irodalom” egyértelműnek látszó meghatározását bibliográfiájában nem volt könnyű alkalmazni. Az előszó szinte teljes terjedelmében ezt a kérdést taglalja és magyarázza, hogyan húzták meg a határt úgy, hogy a szocialista irodalom fogalma tág legyen, ám mégse parttalan. A vitathatatlanul marxista eszmeiségű szerzők mellé így sorozódtak be olyan költők-írók is, akik életüknek csupán egyik szakaszában kerültek közel a baloldalhoz. A Tancsics névvel jelölhető kezdetekkel nem volt probléma, annál több megfontolást kívánt az 1945-ös időhatár. Ez utóbbi végül is „tartalmi határt” jelez: a kiadványban azok a kötetek is szerepelnek, melyek 1945 előtt születtek, de később jelentek meg. (Posztumusz, kéziratként lappangó, kötetbe csak később gyűjtött művek, emigráns írók első hazai kiadásai stb.) A gyűjtőkör mesgyéjét, a téma határait talán itt-ott vitatni lehetne, a gyűjtemény egésze azonban érdekes, hasznos: a szerkesztői szándéknak megfelelően „eszmetörténeti” együttes vonulat fel — a művészileg értékes alkotók mellett, a kutatók részére tanulságosan, kevésbé jelentős írókat, publicistákat is

szerepeltetve. A kiadvány törzsét alkotó betűrendes személyi részt két, gyűjteményeket feltáró fejezet előzi meg: az első a témakörbe vágó irodalmi antológiákat írja le, a második az ún. munkásnaptárak kötetait elemzi — az annotációkban találjuk meg a közreműködő írók teljes névsorát. Az egységeken belül a szerkezetet a történeti-időrendi szempontot érvényesíti: a tételeket a megjelenés időrendjébe állítja, ezt a szempontot külön időrendi mutatóban is hangsúlyozza.

A bibliográfia terjedelmes függelékanyagából említésre méltó a *Markovits Györgyi* összeállításával készült álnév-adattár. Ennek névazonosításait a személynévmutató ötletes háromhasábos megoldással a fordított irányú (név-álnév) keresésnél is hasznosíthatóvá teszi. A bibliográfia a tárgykör kutatásában jó segédeszköznek ígérkezik. (1975. Petőfi Irodalmi Múzeum. 325 l.)

Fogarassy Miklós

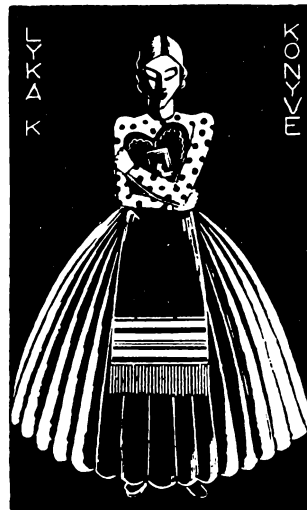
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

VILÁGIRODALMI híradó címmel periodika jellegű sorozatot indított az Állami Gorkij Könyvtár. Az első szám Csehszlovákia, Jugoszlávia, az NDK, Románia és a Szovjetunió irodalmi életében az 1975. július-szeptemberi időszakban bekövetkezett fontosabb szervezeti, személyi, irodalom- és művelődéspolitikai eseményekről számol be. A Híradó tulajdonképpen külföldi sajtószemle. Szerkezetileg országonként, ezen belül a nemzeti-ségek nyelve alapján tagolódik. (A részben országonként, részben nyelvterületenként csoportosított ún. területi mutató nemcsak a visszakeresést szolgálja, hanem további információkat tartalmaz.) Az előszó jelzi, hogy a Híradó a szemlézett országok körét fokozatosan ki akarja terjeszteni a többi szocialista ország, majd a tőkés országok irodalmára is. A Híradó, melyet dr. Komáromi Sándor szerkeszt, fontos és érdekes tájékoztató.

KÖNYVTÁRI RENDEZVÉNYEK c. havonta megjelenő rölapjában nemcsak programjáról tájékoztat az Edelényi Nagyközségi-Járási Könyvtár, hanem röviden bemutatja a soron következő író-olvasó találkozóra meghívott író pályáját, és közli műveinek jegyzékét is. Negyedévenként cikkbibliográfiát is ad a megyei

lapoknak a községgel foglalkozó írásaiból. A decemberi számból arról is értesülünk, hogy 1975-ben 100 fővel nőtt a könyvtár olvasóinak tábora.

A **BIOSZFÉRA** címmel kamarakiállítást és diavetítéssel összekötött előadás-sorozatot rendezett az Egri Megyei Könyvtár. A kiadott meghívó egyben a természetvédelemről szóló művek ajánló bibliográfiáját is közli, kiegészítve azt néhány, a témával rendszeresen foglalkozó folyóirat és az előadásorozat keretében bemutatott, természetábrázoló film címével.

Gáborjányi Szabó Kálmán ex librise a debreceni kiállításról

A **KÖZÜTI BALESETEK** és a forgalombiztoság kérdései címmel annotált, válogató bibliográfia jelent meg a Tudomány és technika újdonságai magyar nyelven c. OMKDK sorozatban. A kiadvány egyebek között a közlekedő ember magatartásának balesetekkel kapcsolatos szerepével, a balesetveszélyt csökkentő tényezőkkel (útviszonyok, a sebességkorlátozás stb.) foglalkozó irodalmat ismer-teti.

A **MEZŐGAZDASÁGI OLVASÓ**, a Hajdúhadházi Nagyközségi Könyvtár szakolvasó klubjának sorozatosan megjelenő kiadványa 1975. évi 2. számában felsorolja az Új Barázda Tsz szocialista brigádjait, közli legfontosabb adataikat; majd a legújabb szak-könyvekből válogat, végül a szakfolyóiratokból ajánl néhány fontos cikket a szakmunkásoknak. A füzetet a klub hírei zárják.

GÁBORJÁNYI SZABÓ KÁLMÁN emlékkiállítást rendezett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, összefogva az Alföldi Nyomdával és a Déry Múzeummal. A kiállításához igen szép reprodukciókat tartalmazó katalógus készült, melyet dr. Bot Györgyné állított össze. A művész pályáját és munkásságát bemutató előszót Tóth Endre írta.

TAJÉKOZTATÓ adott ki szolgáltatásairól a kiskunfélegyházi Petőfi Sándor Városi Könyvtár. Az 1951-ben létesített intézmény 1965 őszén költözött jelenlegi helyére, a Hattyú-ház nevű műemléképületbe, melynek 354 négyzetméteres alapterületén korszerűen rendezkedett be. 1975 júniusban már csaknem 74 ezer kötet várta a 6200 főt meghaladó olvasótábort, mely kerek számban 178 ezer könyvet kölcsönzött. A tájékoztató a könyvtárhazsnál általános tudnivalóinak ismertetése után sorra bemutatja az egyes részlegeket, illetve szolgáltatásokat. Megismerteti az olvasót a katalógusokkal, majd közli, hogy a könyvtárba 130 féle priodikum jár, s hogy ott őrzik a helyismereti gyűjteményt, valamint az állandó jellegű Petőfi-kiállítás dokumentumait is. A fényképekkel illusztrált kiadvány bemutatja a külön helyiségben működő 16 ezer kötetes gyermekkönyvtárt, amely 35 féle gyermeklappal hívja legfiatalabb olvasóit a székesfehérvári SZMT könyvtár. Szól a kölcsönzésről, az elveszett könyvek árának megtérítéséről, a statisztikai kimutatások vezetéséről, a letéti

TUDNIVALÓK a letéti könyvtárak kezeléséhez — ezzel a címmel adott ki néhány oldalas, tájékoztató kiadványt a székesfehérvári SZMT könyvtár. Szól a kölcsönzésről, az elveszett könyvek árának megtérítéséről, a statisztikai kimutatások vezetéséről, a letéti

állomány cseréjéről, az olvasótoborzás legáltalánosabb módszereiről, a szocialista brigádokkal való foglalkozásról stb. Röviden említi a fenntartók feladatait is. Az egyszerű külsejű tájékoztató elsősorban még gyakorlatlan letéti könyvtárosoknak nyújt segítséget kezdeti nehézségeik leküzdéséhez.

ESEMÉNYEK — ÉVFORDULÓK 1976 címmel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ megjelentette az egész évet áttekintő eseménynaptárát, s vele egyidőben a kiegészítő első negyedévi Eseménynaptárt, melynek gazdag anyagából felhívjuk a figyelmet II. Rákóczi Ferenc születésének közelgő, 300. évfordulójára és az erre az alkalomra összeállított bibliográfiára, valamint az életrajzi kronológiára — ezeket egyaránt jól fel lehet használni kiállításokhoz, megemlékezésekhez és az olvasói érdeklődés kielégítéséhez. Az időszerű kérdések sorában pedig a Portugáliáról szóló időrendi beszámolót és bibliográfiát hasznosíthatják jól a könyvtárosok.

A **MAGYARORSZÁGI SZÍNHÁZAK 1974—1975-ös műsoráról** adattárat bocsátott ki a Magyar Színházi Intézet Színháztörténeti Füzetek c. sorozatának 59. számában. Az Alpár Ágnes összeállításában megjelent kiadvány felsorolja vala-

mennyi hazai színház múlt évadbeli műsorát, majd közli a társulatok akkori dolgozóinak teljes névsorát; végül név- és címmutatóval egészíti ki a tájékoztató könyvtárosok számára jól használható adattárat.

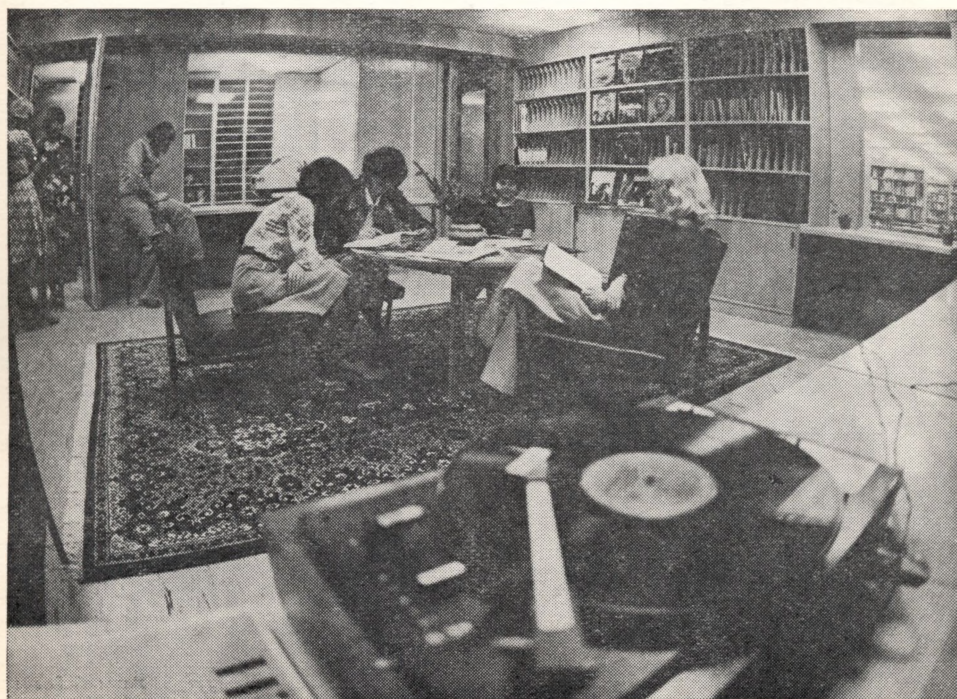
MAI MAGYAR IRODALOM c. röplapsorozatának 80., 81., 82., és 83. számában Cseres Tibort, Mesterházi Lajost, Moldova Györgyöt és Jókai Annát mutatja be olvasóinak a székesfehérvári SZMT könyvtár. A röplapok tömör szöveggel és illusztrációkkal mondják el az írók életrajzát, ismertetik fontosabb műveiket, majd felsorolják megjelent köteteket és nehányat a róluk szóló írások közül. A könyvtár szép könyvjelző bibliográfiái ezúttal Dolores Ibarrurival, illetve Alekszandra Kollontajjal foglalkoznak.

KIS VERSOLVASÓK KLUBJA címmel jelent meg a somogyi gyermekkönyvtárosok útmutatójának 4. füzeté, amely alsó tagozatos tanulóknak szóló három kiscsoportos foglalkozás mintavázslatait tartalmazza — igen hasznos segítségként főként a fiatalabb gyermekkönyvtárosok számára. A tudatos olvasásra nevelő foglalkozások anyaga — Bali Aranka összeállítása — színes, ötletes; a játékos fejtörők igen szó- rakoztatóak.

RÉGI TÜRKMÉN SZÖNYEGEK címmel mutatta be az Iparművészeti Múzeum híres szőnyegtárának legszebb remekait. A kiállításához igen szép kivitelű, tekintélyes terjedelmű (105 lap) katalógus készült, amelyet a kiállítás rendezője, Gombos Károly állított össze, és látott el háromnyelvű bevezetővel. A katalógus jelentőségét fokozza, hogy alig van irodalmunk a Szovjetunió területén levő Türkmenisztán híres szőnyegművészetéről. Az Iparművészeti Múzeum (illetve a szervezetébe tartozó Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeum) viszont annál nagyobb szőnyeggyűjteménnyel dicsekedhet: 61 db különféle rendeltetésű szőnyeg van birtokában, s ezeket együtt most állították ki először. A kiállítás rendezése a Magyar Szovjet Baráti Társaság közreműködésével történt.

Az olvasóterem az új kőbányai könyvtárban. Alsó képünkön: a könyvtár zenei részlege. Beszámolóinkat lásd az 59. oldalon (MTI Fotó — Benkő Imre felvételei)

Ára: 6 forint